

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

О. В. Кубатко, Т. В. Пімоненко

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Торговельна політика ЄС та Україна

Навчальний посібник

Рекомендовано вченою радою Сумського державного університету

Суми
Сумський державний університет
2019

Ministry of Education and Science of Ukraine
Sumy State University

O. V. Kubatko, T. V. Pimonenko

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

EU trade policy and Ukraine

Study guide

Recommended by the Academic Council of Sumy State University

Sumy
Sumy State University
2019

УДК 32:351.824.5(4-6ЄС+477)(075.8)

К88

Рецензенти:

Л. Г. Мельник – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування Сумського державного університету;

Л. О. Птащенко – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів і банківської справи Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;

Т. І. Лепейко – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту та бізнесу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

*Рекомендовано до видання
вченою радою Сумського державного університету
як навчальний посібник
(протокол № 9 від 21 лютого 2019 року)*

Кубатко О. В.

К88 Торговельна політика ЄС та Україна : навчальний посібник /
О. В. Кубатко, Т. В. Пімоненко. – Суми : Сумський державний
університет, 2019. – 143 с.
ISBN 978-966-657-765-1

Навчальний посібник підготовлено в рамках проекту Жана Моне «Можливості та виклики торгівлі з ЄС для України» (573581-EPP-1-2016-1-UA-EPP-JMO-MODULE).

У навчальному посібнику висвітлені історичні, концептуальні та інституційно-структурні засади функціонування Європейського Союзу (ЄС). Розкриті основні напрями торговельної діяльності як у середині ЄС, так і з іншими країнами. Проаналізована роль ЄС як учасника світової торговельної політики, а також розкриті основні принципи формування зовнішньої політики ЄС.

Для студентів, викладачів економічних спеціальностей, аспірантів закладів вищої освіти, службовців різного рівня, а також тих, хто цікавиться проблемами соціально-економічної інтеграції України до ЄС.

УДК 32:351.824.5(4-6ЄС+477)(075.8)

ISBN 978-966-657-765-1

© Кубатко О. В., Пімоненко Т. В., 2019
© Сумський державний університет, 2019

ЗМІСТ

	С.
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРИЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	8
1.1. Передумови інтеграційних процесів в Європі після Другої світової війни	8
1.2. Декларація Р. Шумана та Меморандум Ж. Моне.....	10
1.3. Секторальна інтеграція в Європі.....	15
1.4. Маастрихтські, Амстердамські та Шенгенські домовленості.....	17
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ	25
2.1. Структура економіки ЄС.....	25
2.2. Політика інноваційності та конкурентоспроможності	31
2.3. Головні міжнародні торгові союзи	38
РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ КРОКИ В ЄС	44
3.1. Вільна торгівля. Зона вільної торгівлі	44
3.2. Митний союз.....	49
3.3. Спільний ринок	51
3.4. Валютна інтеграція	53
РОЗДІЛ 4. ТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ В КРАЇНАХ ЄС ... 58	
4.1. Сутність та принципи формування спільної європейської торговельної політики.....	58
4.2. Динаміка внутрішнього ринку ЄС	65
4.3. Спільна сільськогосподарська та енергетична політика ЄС.....	69
РОЗДІЛ 5. ТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ КРАЇН ЄС З ТРЕТІМИ КРАЇНАМИ	79
5.1. Регулювання імпорту та експорту товарів ЄС.....	79
5.2. Кількісні обмеження в зовнішній торгівлі ЄС.....	83

ЗМІСТ

5.3. Спільна (комунітарна) зовнішня торговельна політика ЄС у сфері стандартів та сертифікації	88
РОЗДІЛ 6. СИСТЕМА ТОРГОВЕЛЬНИХ ПРЕФЕРЕНЦІЙ ЄС	102
6.1. Загальна система преференцій ЄС	102
6.2. Спільна торговельна політика в концепціях сусідства	105
РОЗДІЛ 7. СЕКТОРАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА СПІЛЬНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС	110
7.1. Співробітництво у сфері сільського господарства	110
7.2. Промисловий сектор. Сталеливарна та вугільна промисловість	112
7.3. Регулювання торгівлі енергетичними продуктами	114
РОЗДІЛ 8. ТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА ЄС ЩОДО УКРАЇНИ	118
8.1. Україна та процеси Європейської інтеграції. Розвиток двосторонніх економічних відносин Україна – ЄС	118
8.2. Особливості регулювання торгівлі Україна – ЄС	124
8.3. Європейська торговельна політика в сільському господарстві та Україна	131
ВИСНОВКИ	143

ВСТУП

Європейський Союз є наднаціональною системою, що працює за власними правилами та механізмами. Торговельні відносини в країнах ЄС побудовані на принципах вільного переміщення факторів виробництва та виробленої продукції й закріплені в торговельній політиці. Нинішня ситуація розвитку ЄС характеризується глобальною трансформацією усіх країн світу до нового якісного стану, нового типу цивілізації третього тисячоліття. Україна виходить на західноєвропейський соціально-економічний простір і повинна потурбуватися про забезпечення економічної безпеки та стійкості національної економіки в умовах зростаючої конкуренції.

Характерною рисою сучасного соціально-економічного розвитку є бурхлива динаміка інтеграційних процесів у світі загалом та Європі зокрема. При цьому навіть ті країни, які не входять до складу інтеграційних об'єднань, неминуче відчують на собі їх відчутний вплив. На європейському континенті таким інтеграційним угрупованням є Європейський Союз. Це відкриття нові можливості для України щодо поглиблення співпраці й водночас змусить реагувати на нові виклики, пов'язані з особливостями внутрішнього ринку ЄС. Важливість внутрішнього ринку ЄС засвідчує той факт, що обсяг торгівлі товарами всередині ЄС (відправлених та отриманих разом узятих) був більшим, ніж поза ЄС (експорту та імпорту разом узятих) для кожної держави-члена ЄС, за винятком Великобританії. Частка загального обсягу торгівлі товарами, що припадає на внутрішню європейську торгівлю, пояснюється значною мірою історичними зв'язками й географічним положенням. Найбільші частки внутрішньоевропейської торгівлі (близько 80 % від загального обсягу торгівлі) характерні для Люксембургу, Естонії, Угорщини, Чехії та Словаччини. Отже, проблематика зайняття свого місця українськими товаровиробниками на одному з найбільш конкурентних ринків у світі стає ключовою для національної економіки. Успішне завоювання ринку ЄС вітчизняними підприємцями гарантує довгострокове економічне зростання національної економіки, у той час як втрата

позицій на ринку ЄС та одночасна втрата позицій на внутрішньому ринку внаслідок лібералізації торгівлі в межах угоди про асоціацію може мати істотні негативні наслідки для багатьох галузей національної економіки. Найбільш уразливими секторами національної економіки можуть виявитися машинобудування та хімічна промисловість, що втрачають свої позиції в країнах СНД та не встигають створити відповідні ринки збуту в межах ЄС.

Розвиток процесу економічної інтеграції полягає в лібералізації й синхронізованому відкритті ринків ЄС та України, взаємному збалансуванні торгівлі, наданні (на засадах взаємності) режиму сприяння інвестиціям з ЄС в Україну та українським експортерам на ринках ЄС, запровадженні спільного правового поля та єдиних стандартів у сфері конкуренції й державного підтримання виробників. Економічна інтеграція базується на координації, синхронізації та відповідності прийняття рішень у сфері економіки України та ЄС і передбачає ліквідацію обмежень розвитку конкуренції та обмеження застосування засобів протекціонізму, формулювання основних економічних передумов для набуття Україною повноправного членства у ЄС.

У навчальному посібнику викладені найголовніші міркування й аргументи, що стосуються позитивних та негативних моментів інтеграції України в економіку ЄС та пропозиції щодо подальших першочергових ініціатив із боку нашої країни.

У цьому виданні проаналізовані концептуальні теорії та історичне становлення євроінтеграційних процесів. Обговорюється роль європейської економіки в сучасному світі з урахуванням таких аспектів, як структура економіки ЄС, політика інноваційності та конкурентоспроможності, головні міжнародні торгові союзи, економічні інтеграційні кроки в ЄС. Широко обговорюються торговельні відносини в країнах ЄС, зокрема акцентується увага на сутності та принципах формування спільної європейської торговельної політики, описується спільна сільськогосподарська та енергетична політика ЄС. У посібнику наведено інформацію щодо торговельних відносини країн ЄС з третіми країнами та описано систему торговельних преференцій ЄС. Значна увага

ВСТУП

приділена секторальній проблематиці спільної торгової політики ЄС, зокрема співробітництву у сфері сільського господарства, промислового сектору, регулювання торгівлі енергетичними продуктами.

Основна мета – надання знань про торговельні та економічні зв'язки між Україною і країнами Західної Європи з метою розроблення стратегій соціально-економічної інтеграції.

Предметом цього курсу є процеси соціально-економічної взаємодії України та країн ЄС.

Теоретичною та методологічною основою розроблення навчального посібника були закони і нормативні акти, численні публікації, періодичні видання.

Авторами розділів є д-р екон. наук, доцент О. В. Кубатко – вступ, розділи 1–4; висновки; канд. екон. наук, доцент Т. В. Пімоненко – розділи 5–8.

Автори виносять щиру подяку всім, хто допомагав під час написання цього навчального посібника.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРИЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

- 1.1. *Передумови інтеграційних процесів в Європі після Другої світової війни.*
- 1.2. *Декларація Р. Шумана та Меморандум Ж. Моне.*
- 1.3. *Секторальна інтеграція в Європі.*
- 1.4. *Маастрихтські, Амстердамські та Шенгенські домовленості.*

1.1. Передумови інтеграційних процесів в Європі після Другої світової війни

Ідея єдиної Європи займала думки європейських політиків уже тривалий час, і лише в другій половині ХХ ст. вона набула свого практичного втілення. Інтеграція не може бути породженням однієї політичної волі, для її розвитку необхідні певні передумови, а саме: соціальні, економічні, історичні, воєнно-політичні (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Передумови утворення єдиної Європи

Історичні	Традиційна взаємодія, взаємоповага. Традиційне прагнення до єдності (насиллям або добровільне)
Воєнно-політичні	Спільність інтересів з основних питань міжнародного життя, співробітництво у воєнних і воєнно-політичних союзах, урегулювання територіальних суперечок
Економічні	Можливість взаємодоповнювального економічного і науково-технічного розвитку. Можливість розвитку економічно рентабельної мережі транспортних комунікацій
Соціальні	Наявність спільних духовних цінностей, сумісність соціальних і політичних ідеалів

Насамперед створенню єдиної Європи сприяли наявність спільних духовних цінностей, сумісність соціальних і політичних ідеалів, а також традиційне прагнення до єдності. При цьому пос-

тійно існувала загроза відновлення воєнних дій унаслідок реваншистських настроїв у Німеччині. Німеччина, хоча й була розгромлена, але вважалася ворогом номер один в Європі. Після 1945 р. спустошені війною країни мали дуже низький економічний потенціал, отже, самотужки вони не могли створити обороноздатний форпост для протистояння Німеччині в разі поновлення бойових дій.

У той самий час постало питання лідерства в Європі в післявоєнний період. Основними претендентами були Великобританія та Франція. Таким чином, боротьба за лідерство в Європі між Великобританією та Францією обумовила розвиток системи європейської безпеки. Ще під час Другої світової війни та в перші роки після неї серед державних діячів багатьох країн і в колах руху опору відбувалися активні дискусії щодо європейського єднання.

На перешкоді успішному втіленню планів європейської безпекової та оборонної інтеграції постали нові виклики:

- 1) початок протистояння СРСР та США;
- 2) розкол Європи та німецьке питання (Вонсович О. С., 2009).

У цей період низка політичних лідерів виступала з ідеями активізації інтеграційних процесів у Західній Європі.

Дев'ятнадцятого вересня 1946 року у виступі У. Черчилля в Цюрихському університеті були сформульовані дві ідеї, що пізніше були покладені в основу інтеграції Європи, а саме:

1. *Відродження* європейської сім'ї в рамках Сполучених Штатів Європи для забезпечення миру, стабільності, безпеки і свободи.

2. *Примирення та налагодження* партнерства між Німеччиною і Францією.

Сьомого – одинадцятого травня 1948 року в Гаазі під головуванням У. Черчилля відбувся Конгрес громадських діячів, які виступили за об'єднання Європи. Різні організації – учасники Гаазького конгресу – об'єднались у **Європейський рух**.

Для самостійного вивчення: Уінстон Леонард Спенсер-Черчилль.

П'ятого червня 1947 року державний секретар США Джордж Маршалл звернувся з проханням до країн Європи допомогти США у післявоєнному відродженні держави. Його звернення було підтримане 16 європейськими державами. Шістнадцятого квітня 1948 року в рамках «Плану Маршалла» була створена «Організація Європейського економічного співтовариства» (ОЄЕС), а 15 вересня 1950 року – Європейський платіжний союз. Ці об'єднання стали дієвими інструментами нормалізації зовнішньої торгівлі та взаємних розрахунків між країнами Західної Європи.

Першого січня 1948 року була підписана Угода про створення Бенілюксу – митного союзу Бельгії, Нідерландів, Люксембургу, а **сімнадцятого березня 1948 року** в Брюсселі був підписаний пакт про створення **Оборонного західного союзу** (Західний союз) у складі Великобританії, Франції та країн Бенілюкса. Тобто ще до створення Європейських співтовариств і НАТО було сформовано свою воєнно-політичну організацію – **Західний союз**.

1949 – рік створення Організації Північноатлантичного альянсу НАТО (військово-політичного блоку, спрямованого проти СРСР).

1.2. Декларація Р. Шумана та Меморандум Ж. Моне

Необхідно зазначити, що важливою віхою в розвитку реальної євроінтеграції стала Угода про створення Європейського співтовариства вугілля і сталі.

Так, **9 травня 1950 року** міністр закордонних справ Франції Роберт Шуман, розвиваючи думку Черчилля про необхідність франко-німецького примирення, запропонував «поставити все виробництво вугілля і сталі» у Франції та Німеччині під контроль спільного вищого органу в рамках організації, що буде відкрита для участі інших країн Європи.

Проголошена Декларація, безумовно, мала надзвичайно важливе значення для розвитку економічних відносин в Європі, однак політична значущість документа була набагато більшою, оскільки економічна інтеграція повинна була стати передумовою та першим кроком до створення європейської федерації.

«Французький уряд пропонує передати під управління Вищого європейського органу все виробництво сталі й видобування вугілля Франції та Німеччини в межах організації, яку відкрито для участі інших європейських держав».

Декларація Р. Шумана від 9 травня 1950 р.

У той самий час уряди ФРН, Італії, Бельгії, Нідерландів і Люксембургу заявили про свою підтримку пропозиції Шумана. На підставі цього й була підписана в Парижі Угода про створення Європейського співтовариства вугілля та сталі, що набрала чинності 23 липня 1953 року. (Втратила чинність зазначена угода лише 23 липня 2002 року).

У подальшому важливою передумовою поглиблення й розширення євроінтеграції країн Західної Європи стало заснування Європейської агенції з атомної енергетики (Євратом). Ініціатором активізації євроінтеграційних процесів був Жан Моне. Ідеї Ж. Моне були втілені в заснування ЄЕС і Євратому.

Двадцять п'ятого березня 1957 року в Римі Франція, Бельгія, Нідерланди й Люксембург підписали два договори про заснування Європейського економічного співтовариства та Європейського співтовариства з атомної енергії. У цих угодах викладена правова та інституційна основа європейської інтеграції (рис. 1.1).

Отже, план Шумана – Моне передбачав делегування (передання) національними урядами частини свого суверенітету в чітко визначеній сфері Вищому керівному органу. Він повинен був складатися з представників держав-членів, які, однак, і на цьому необхідно зробити наголос, діяли незалежно від позиції своїх

урядів і мали право ухвалювати загальнообов'язкові для всіх держав-членів рішення в межах своїх повноважень.

Р. Шуман і Ж. Моне не просто висловили ідею щодо об'єднання Європи на федеративних засадах. Вони розробили цілісну концепцію реалізації своєї ідеї. Саме ця концепція була підтримана національними урядами і з подальшими доповненнями та уточненнями реалізується з того часу. Їх концепція європейської інтеграції ґрунтувалася на чотирьох принципових положеннях.

Рисунок 1.1 – Цілі економічної інтеграції

По-перше, розбудова єдиної миролюбної Європи західно-європейськими країнами на основі принципів демократії, ринкової економіки, соціального консенсусу, миру і рівноправного співробітництва.

По-друге, поступовість інтеграції. Визнання побудови федеративної Європи як кінцевої мети не означає негайного створення Сполучених Штатів Європи. Проголошена мета реалізується поступово. Спочатку інтеграційні ініціативи реалізуються в пріори-

тетних сферах співробітництва. Досягнення практичної солідарності держав-членів у цих сферах стане підставою для поширення об'єднавчого процесу на нові сфери життя.

По-третє, розбудова об'єднаної Європи повинна розпочатися з економічної сфери. Саме економічна інтеграція максимально відповідає нагальним потребам національних держав, сприяє зростанню добробуту європейських народів, а також не зачіпає таких болючих для забезпечення державного суверенітету сфери питань, як національна безпека, оборона та зовнішня політика. Отже, успіх економічної інтеграції повинен стати у віддаленій перспективі прологом до політичної інтеграції.

По-четверте, успіх об'єднавчого процесу обумовлений створенням правової бази інтеграції. Створювана організація влади повинна була поєднувати риси як міжнародної, так і наднаціональної організації. Її інститути повинні були отримати право видавати в межах своєї компетенції загальнообов'язкові правила і контролювати їх виконання. Отже, мова йшла про наділення національними урядами створюваного співтовариства окремими суверенними правами.

«Європа, яка складається із суверенних держав, сама по собі не здатна, при всій добрій волі їх керівників, приймати зважені рішення, необхідні для загального блага. Однак усе стає можливим, якщо право приймати рішення держать інститути, покликані піклуватися про спільні інтереси в рамках єдиних правил і на основі волі більшості».

Ж. Монне

Політичну та військову інтеграцію держав-членів повинен був забезпечити надзвичайно амбіційний Договір про заснування Європейського оборонного співтовариства (ЄОС), запропонований Францією («план Плевена»). Цей договір був підписаний 27 травня 1952 р. урядами Франції, ФРН і країн Бенілюксу. У Дого-

ворі було передбачено, що ЄОС набуде статусу міжнародної організації наднаціонального характеру, яка матиме:

- спільні керівні установи (для реалізації відповідних функцій, властивих державі, і формування органів, що відповідали б федеративній чи конфедеративній структурі, створювалися Комісаріат, Збори, Рада міністрів і Суд);

- збройні сили (держави-члени повинні були відмовитися на користь ЄОС від суверенного права мати власні збройні сили та права здійснювати військовий призов, за винятками, передбаченими Договором);

- бюджет (бюджет повинен був формуватися з внесків держав-членів у розмірі, встановленому Радою міністрів).

Здійснення спільної оборонної політики було неможливе без вироблення й реалізації спільної зовнішньої політики. Як наслідок, міністри зовнішніх справ шести країн звернулися до Асамблеї ЄСВС із закликом вдатися до створення політичного співтовариства. Це звернення дало поштовх до розроблення ще більш амбіційного Договору про заснування Європейського політичного співтовариства (далі – ЄПС) як правової основи для розбудови Європейської федерації (проект Договору був оприлюднений у Страсбурзі 10 березня 1953 р.). Проект Договору про ЄПС передбачав надання новому Співтовариству повноважень у сфері зовнішньої політики, оборони, економічної й соціальної інтеграції, захисту прав людини. Нова структура з чітко вираженими федеративними ознаками повинна була впродовж двох років включити до свого складу ЄСВС та ЄОС.

Проте розробників цих проектів очікувало велике розчарування. Серед прихильників інтеграції знайшлося забагато прихильників принципу «тихіше їдеш – далі будеш». Після того як Договір про ЄОС не зміг одержати необхідної кількості прибічників під час процедури його ратифікації саме в парламенті Франції (30 серпня 1954 р. парламент Франції остаточно відхиляє Договір про ЄОС), яка запропонувала його прийняття, ратифікація його в інших країнах стала недоцільною. Таким чином, на-

самперед через позицію Франції ідея політичної та військової інтеграції була похована надовго.

1.3. Секторальна інтеграція в Європі

Як зазначалось у попередньому розділі, саме **25 березня 1957** року в Римі були підписані такі договори: Договір про створення Європейського економічного співтовариства (далі – ЄЕС) і Договір про створення Європейського співтовариства з атомної енергії (далі – Євратом). Зазначимо, що в історії цей процес було відзначено та названо як «Римські договори».

Для досягнення установлених Римським договором цілей були вибрані два основні заходи:

- 1) створення спільного ринку;
- 2) координація економічної політики держав-членів ЄС.

Підписання цих договорів ознаменувало початок етапу економічної інтеграції та становлення інституційної структури Європейських співтовариств. Кожне з новостворених співтовариств спиралося на власну систему інститутів. Їх створення відбувалося на основі тих самих принципів, що й запровадження інститутів ЄСВС, однак із певними відмінностями:

- 1) Рада як орган представництва інтересів держав-членів набула статусу головного правотворчого органу;
- 2) Комісія (аналог Верховного органу) як орган наднаціонального характеру стала реалізовувати переважно виконавчу функцію;
- 3) Парламентська асамблея;
- 4) Суд.

Прийняті законодавчі акти передбачали ряд заходів щодо створення спільного ринку та зближення економічної політики держав-членів Європейського співтовариства, а саме:

- створення митного союзу;
- відкриття внутрішніх ринків;

– інтеграцію аграрних ринків і ведення спільної сільськогосподарської політики (конференція в Стрезі (Італія) 3–11 липня 1958 р.)

Дія цього механізму до 1970 р. поширювалась на 87 % усіх сільськогосподарських ринків співтовариства. Наступним важливим етапом євроінтеграції став Договір про злиття, що започаткував єдину Раду та єдину Комісію Європейського співтовариства. Він був підписаний 8 квітня 1965 р. і набрав чинності 1 червня 1967 року. Це дозволило прискорити створення митного союзу 1 липня 1968 р. Наступним договором 22 січня 1972 р. було затверджене прийняття Великобританії, Ірландії, Норвегії та Данії (але Норвегія на референдумі 1973 р. набрала лише 48 % бажаючих інтегруватися).

Таблиця 1.2 – Основні етапи економічної інтеграції (Якюка І. В., 2006)

Етап	Зміст
Зона вільної торгівлі	Скасування митних зборів, квот та інших обмежень у торгівлі між державами-членами при збереженні їх автономії в митній і торговельній політиці у відносинах із третіми країнами
Митний союз	Те саме, але за винятком автономної митної і торговельної політики, замість якої держави-члени запроваджують спільні митні тарифи на зовнішніх кордонах союзу і переходять до єдиної торговельної політики у відносинах із третіми країнами – Єдиний внутрішній (спільний) ринок. Запровадження митного союзу, а також здійснення заходів, що забезпечують вільний рух послуг, капіталів та осіб (включаючи свободу їх професійної діяльності)
Економічний і валютний союз	Створення єдиного внутрішнього ринку, а також досягнення гармонізації та координації економічної політики держав-членів на основі спільного прийняття рішень і контролю за їх виконанням, заміна національних валют єдиною валютою, формування єдиної валютної політики

1972–1983 рр. – довгий період «євроскептицизму». Тобто впродовж цього періоду існували політичні думки та організації в країнах Європи, що ставили під сумнів доцільність процесу політичної, правової та економічної інтеграції європейських держав і власне саме існування Європейського Союзу.

1972 р. – вихід із зони «валютної змії» – Великобританії, Ірландії, Італії, Франції, які встановили принцип вільно плаваючої валюти.

1.4. Маастрихтські, Амстердамські та Шенгенські домовленості

Згідно з Маастрихтським договором на основі Європейських співтовариств виник Європейський Союз. Його створення обумовило найістотніший від початку інтеграційних процесів зміни в національному, передусім конституційному, законодавстві держав-членів. Це було пов'язано з подальшим переданням національними урядами важливих суверенних прав на наднаціональний рівень. Крім того, Євросоюз набув нових повноважень як у сферах, якими він певною мірою опікувався і раніше (так звана перша опора), так і в таких принципово нових сферах, як зовнішня політика і безпека (друга опора), юстиція та внутрішні справи (третья опора). Зазначимо, рішення, ухвалювані в рамках другої і третьої «опор», не мають прямої дії, а сприймаються лише як політичні акти. Вони є загальнообов'язковими лише для тих країн, які ці рішення схвалили. Тому їх невиконання не може бути оскаржене в Суді Європейських співтовариств.

Утворення Євросоюзу безпосередньо торкнулося Європейського економічного співтовариства, яке шляхом внесення відповідних змін до Римського Договору 1957 р. було перейменоване на *Європейське співтовариство*. Але справа не лише в зміні назви. Це реформування передбачало, що Європейське співтовариство більше не є суто економічним об'єднанням. Крім економіки, його діяльність поширювалася на культуру, освіту, охорону

здоров'я, молодіжну політику, захист прав споживачів, транспорт тощо.

Інститути Європейських співтовариств були перетворені на інститути Союзу в цілому. При цьому до вже існуючих чотирьох інститутів (Ради, Комісії, Європейського парламенту, Суду Європейських співтовариств) додали п'ятий інститут – Рахункову палату.

Відповідно до Маастрихтського договору запроваджувалося європейське громадянство, що мало субсидіарний характер і додавалося до національного громадянства.

Договір про Європейський Союз сприяв поглибленню економічної інтеграції, що вийшла на якісно новий рівень – створення економічного і валютного союзу, запровадження єдиної валюти, яка замінювала національні валюти і перебувала під управлінням наднаціонального фінансового органу – Європейського центрального банку.

Створення Євросоюзу було використане для чергової реформи інститутів Співтовариств. Так, було розширено законодавчі повноваження Європарламенту. Крім того, він набув права затверджувати новий склад Європейської комісії. У Раді була розширена процедура голосування кваліфікованою більшістю.

У Договорі про Європейський Союз уперше за всю історію євроінтеграції було визнано обов'язок Союзу додержуватися прав та свобод людини і громадянина, які закріплені в Конвенції про захист прав людини і основних свобод (1959 р.), а також деякі з цих прав: свобода пересування, виборчі права, право подавати петиції тощо.

Підписуючи Маастрихтський договір, його розробники не ставили крапку в процесі інтеграції. Навпаки, в самому тексті Договору вони передбачили проведення в 1996 р. нової конференції урядів «держав-членів» для внесення змін до установчих договорів Євросоюзу.

Міжурядова конференція розпочала свою роботу на засіданні Європейської ради в Турині **29 березня 1996 року**. Розроблений під час її роботи документ було ухвалено на засіданні Європейсь-

кої ради в Амстердамі **2 жовтня 1997 р.** під назвою «Амстердамський договір про внесення змін до Договору про Європейський Союз, договори, що засновують Європейські співтовариства і деякі пов'язані з ними акти» (коротко – Амстердамський договір). Він набрав чинності **1 травня 1999 р.** після ратифікації в усіх державах-членах.

Згідно з домовленостями було реалізовано концепцію поглибленої співпраці. У свою чергу, це передбачало, що більшість держав-членів ЄС може використовувати інститути, процедури і механізми договору для поглиблення інтеграційних процесів у певних сферах. У цьому разі підписані між ними угоди розглядаються як обов'язкові лише для цих держав-членів (ця концепція дала можливість реалізувати ідею Валютного союзу, до якого ввійшли 11 із 15 держав-членів).

Амстердамський договір вніс й інші зміни до установчих договорів. Так, він сприяв подальшому розширенню компетенції Євросоюзу, який набув права займатися також питаннями візової і міграційної політики, притулку, політики зайнятості тощо.

Хоча і в обмеженому обсязі, але тривала інституційна реформа, внаслідок якої продовжилося розширення повноважень Європарламенту і поступово ліквідувалося вето представників держав-членів під час голосування в Раді.

Амстердамський договір уперше на рівні ЄС нормативно закріпив загальні принципи конституційного устрою і запровадив санкції до держав-членів за їх порушення.

За допомогою спеціального протоколу, що додавався до Договору про Європейське співтовариство і Договору про Європейський Союз, до права Європейського Союзу були включені Шенгенська угода (підписана **14 червня 1985 р.**), а також прийняті на її основі нормативні та інші акти.

Однак основні завдання Амстердамського договору – підготовка інститутів ЄС до розширення та здійснення інституційної реформи – так і не були вирішені. Їх вирішення було внесене до порядку денного чергової міжурядової конференції в Ніцці.

Процес створення внутрішнього ринку для держав ЄС був тривалим і складним, супроводжувався полемікою між його при-

бічниками й супротивниками. Останні вважали, що повне усунення внутрішнього прикордонного контролю може бути загрозою для безпеки окремих європейських країн, а також призвести до поширення наркотиків, сплеску злочинності та нелегальної еміграції.

Першим вагомим результатом зусиль активних прибічників інтеграційного процесу стало укладення **13 липня 1984 р.** в німецькому місті Саарбрюккені за ініціативою Канцлера ФРН Г. Коля і Президента Франції Ф. Міттерана двосторонньої Угоди про ослаблення митного контролю між цими державами.

Гельмут Коль (нім. Helmut Kohl, нар. 3 квітня 1930 р.) – німецький політик, канцлер Федеративної Республіки Німеччини. У період із 1969 до 1976 р. обіймав посаду прем'єр-міністра землі Рейнланд-Пфальц, а в 1982–1998 рр. – федерального канцлера ФРН.

Франсуа Міттеран (фр. François Maurice Adrien Marie Mitterrand, 26 жовтня 1916 – 8 січня 1996 р.) – французький політичний діяч, один із лідерів соціалістичного руху. Президент Франції з 1981 до 1995 р. Його чотирнадцятирічне президентство (два терміни по 7 років) – найтриваліше в історії Франції. На початку кожного свого президентського терміну Міттеран розпускав парламент і оголошував дострокові вибори, щоб у перших 5 років президентського терміну мати більшість у парламенті, і обидва рази після цього його партія програвала наступні вибори, через що в останні два роки обох термінів Міттеран вимушений був миритися з консервативними прем'єр-міністрами.

Міттеран був найстаршим президентом Франції в ХХ столітті (йому було 78 років і 7 місяців, коли він покинув пост президента) і прожив менше від усіх президентів після залишення посади (всього 236 днів) (Вікіпедія, 2017).

Чотирнадцятого червня 1985 р. на базі саарбрюккенських домовленостей у люксембурзькому містечку Шенгені було підписано Угоду між урядами держав економічного союзу країн Бенілюксу, ФРН і Французькою Республікою про поступову відміну митного контролю на спільних кордонах (далі – Угода). Вона стосувалася короткотермінових заходів щодо ослаблення цього контролю та довгострокової програми здійснення зрівню-

вальних заходів. У подальшому довготривала програма стала основою для підписання **19 червня 1990 р.** Конвенції про застосування Шенгенської угоди (далі – Конвенція), що набрала чинності **26 березня 1995 року.**

Найважливішою нормою Конвенції є ст. 2, що передбачає пересування громадян через кордони країн-учасниць. Угоди (далі – країни Шенгену) без прикордонного контролю. Причому це стосується не лише наземних кордонів, а й авіаційних та регулярних паромних ліній, що безпосередньо зв'язують країни Шенгена між собою.

Звільнення від прикордонного контролю не дорівнює праву в'їзду на територію країни-учасниці Угоди (далі – територія Шенгену). Тому непред'явлення громадянином документів на кордоні не може аргументуватися його правом не мати їх при собі. Зокрема, це стосується візових обов'язків із боку третіх країн. Існує різниця між країнами з обов'язковим візовим режимом, де держава вимагає візу від іноземця, та державами, до яких можна в'їжджати без візи. За загальним правилом громадяни з третіх країн при в'їзді на територію Шенгену повинні мати візи.

Положення про повне усунення внутрішнього прикордонного контролю, коли країни Шенгена здійснюють спільний контроль на зовнішніх кордонах, не виключає його відновлення в інтересах національної безпеки. Це може бути зроблено у виняткових випадках і повинне бути лімітоване в просторі та часі. Відповідним чином змінюється і візовий режим.

Зовнішній прикордонний контроль здійснюється по-різному залежно від виду і місця перетинання наземного чи водного кордону. Це перетинання допускається лише у спеціальних пунктах і у встановлені години їх роботи (ст. 3 Конвенції).

Згідно зі ст. 9 Конвенції країни Шенгену зобов'язані проводити єдину політику щодо пересування осіб і процедури видавання віз. Прийнято список понад 125 держав, громадяни яких повинні мати візи при в'їзді на територію Шенгену. Перед цим у кожній третій країні Шенгену здійснили перевірку того, чи не існує там загрози їх внутрішній безпеці або нелегальної еміграції. Крім того, є два інформаційні переліки держав, грома-

дянам яких не потрібні візи для в'їзду на територію Шенгена, а також «сірої зони» держав, стосовно громадян яких країни Шенгена застосовують різні правила. Оскільки ці переліки неофіційні, країни Шенгену можуть самостійно змінювати національні візові положення.

Відповідно до ст. 10 Конвенції запроваджуються візи, дійсні в усіх країнах Шенгену. Вони видаються посольськими і консульськими установами країн, розміщених поряд із кордонами держав, відвідування яких є основним призначенням поїздки. Якщо це неможливо визначити, візи видаються державами першого в'їзду (ст. 12 Конвенції).

Конвенція містить також положення про обов'язки підприємств, що здійснюють перевезення громадян, та вжиття до них заходів у разі порушення встановлених правил (ст. 26), а також про санкції щодо осіб, які заради наживи допомагають або намагаються допомогти іноземцям в'їхати на територію Шенгену, порушуючи закони (ст. 27).

У ст. 39 Конвенції підкреслено, що країни Шенгена зобов'язані надавати одна одній допомогу в боротьбі зі злочинністю. Обмін відповідною інформацією відбувається на основі національного права. Відповідні міністерства і відомчі установи дають згоду щодо використання інформації, одержаної за кордоном, як доказу. Здебільшого запит передають до центру поліцейського співробітництва, пов'язаного з перетинанням кордону.

Детально розроблені положення стосуються спостереження за порушниками кордону (ст. 41 Конвенції). У додатках до Угоди, статтях Конвенції зазначено, в якому обсязі дозволяється переслідування таких осіб. Перелічені в них обставини (недозволене затримання, затримання впродовж 30 хвилин після перетину кордону, повний дозвіл на затримання, затримання в межах 10-кілометрової зони від кордону тощо) значно відрізняються. Мабуть, таке неоднорідне регулювання є перешкодою для ефективної боротьби зі злочинністю на всій території Шенгену.

Конвенція не переслідує мети уніфікувати політику країн Шенгену щодо боротьби з наркотиками у зв'язку з наявністю різ-

них точок зору на це питання. Статті 71–76 передбачають конкретні заходи та обов'язки, які країни Шенгену розглянули і затвердили з відповідними висновками. Серед них можна виділити положення про посилений зовнішній прикордонний контроль, спрямований на запобігання нелегальному провезенню наркотиків, про їх контрольовані поставки і недопущення нелегального експорту. Згідно зі ст. 70 організована постійна робоча група, яка повинна допомагати у веденні спільної боротьби з наркотиками.

Положення Конвенції, присвячені правовому співробітництву країн Шенгену, спрямовані насамперед на зміцнення контактів між їх правовими установами. Ці контакти відбуваються у сферах надання правової допомоги в кримінальних справах (статті 48–53), видання конкретних осіб (статті 59–66), виконання обвинувальних вироків (статті 67–69), заборони подвійного покарання (статті 54–58). Вихідними моментами для кожної з цих сфер є відповідні міжнародні угоди, підписані всіма (або більшістю) країнами Шенгену.

Приєднання до країн Шенгену п'яти північних держав (Швеції, Данії, Фінляндії, Норвегії та Ісландії) перші розцінюють як ривок, необхідний для підтримання та розвитку принципів, яких вони додержуються. Після цього простір вільного пересування збільшиться на 1,25 млн км², на яких проживають 24 млн осіб. Оскільки Норвегія та Ісландія не є членами ЄС, для них буде встановлено особливий статус, закріплений у спеціальних угодах. Формально вони не зможуть брати участі в прийнятті рішень у межах Шенгенського комітету. Однак усім зрозуміло, що жодне рішення, яке стосуватиметься цих країн, не буде ухвалюватися без взаємних консультацій.

Питання для дискусій

1. Охарактеризуйте портрет Черчилля як політичного діяча.
2. Охарактеризуйте портрет Шумана як політичного діяча.

3. Охарактеризуйте портрет Жана Моне як політичного діяча.
4. Шенгенські угоди: результати, сильні та слабкі сторони.

Питання для самоперевірки

1. Що зумовило розгортання активних інтеграційних процесів у Європі в другій половині ХХ ст.?
2. Які віхи у становленні єдиної Європи можна виділити? Свою відповідь обґрунтуйте.
3. Охарактеризуйте механізм функціонування ЄС, дайте характеристику його органів.
4. Сутність та результати Римських угод.

Цікава інформація та довідкова література

1. The history of the European Union [Electronic resource]. – Access mode : https://europa.eu/european-union/about-eu/history_en.
2. Всесвітня історія – Новітній період (1939–2007 рр.), 11 клас [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrmap.su/uk-wh11>.
3. Вонсович О. С. Передумови та тенденції розвитку європейських інтеграційних процесів у сфері безпеки [Електронний ресурс] / О. С. Вонсович. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/10/29.pdf>.
4. Конвенція про застосування Шенгенської угоди від 14 червня 1985 року між урядами держав економічного союзу Бенілюкс, Федеративної Республіки Німеччини та Французької Республіки про поступове скасування перевірок на спільних кордонах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cyberpeace.org.ua/files/konvencia_pro_zastosuvanna_sengens_koi_ugodi.pdf.
5. Яковюк І. В. Азбука Європейської інтеграції / І. В. Яковюк, Л. Трагнюк, В. Медедяєв. – Харків : Апекс+, 2006. – 168 с.

РОЗДІЛ 2 РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

- 2.1. Структура економіки ЄС.
- 2.2. Політика інноваційності та конкурентоспроможності.
- 2.3. Головні міжнародні торгові союзи.

2.1. Структура економіки ЄС

Двадцять вісім країн, що входять до ЄС, створюють єдиний ринок, що тим самим забезпечує ЄС панівне становище на світовому торговому ринку. Економічна політика ЄС прагне підтримувати зростання за рахунок інвестицій у сфері транспорту, енергетики і наукових досліджень за одночасної мінімізації впливу подальшого економічного розвитку на довкілля.

Економіка ЄС вимірюється з точки зору товарів і послуг, які вона виробляє (ВВП), на даний час більша, ніж США. При цьому ВВП із кожним роком у середньому в ЄС зростає та випереджає США. Станом на 2015 рік ВВП ЄС становив € 14 692, 95 млрд, або \$ 19 279,82 млрд (рис. 2.1).

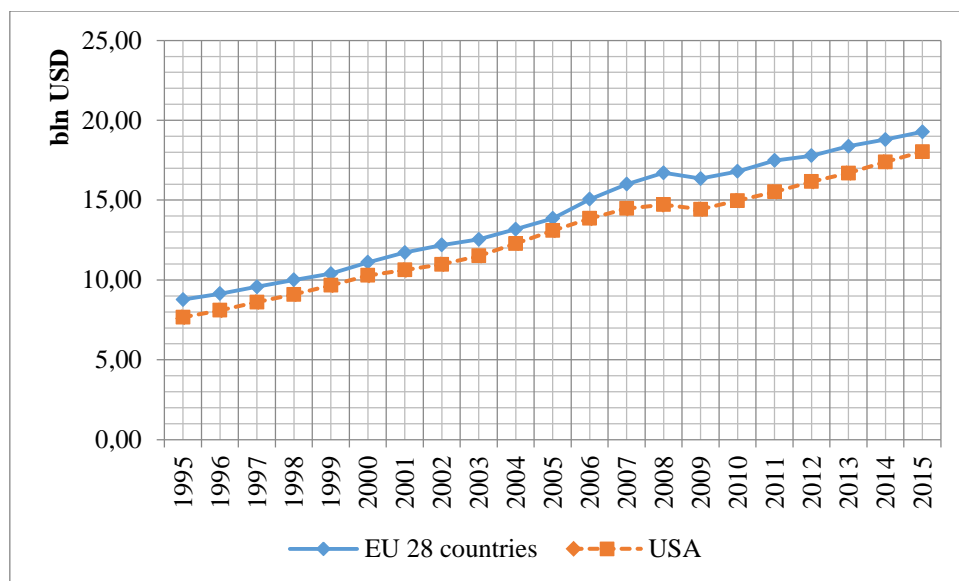

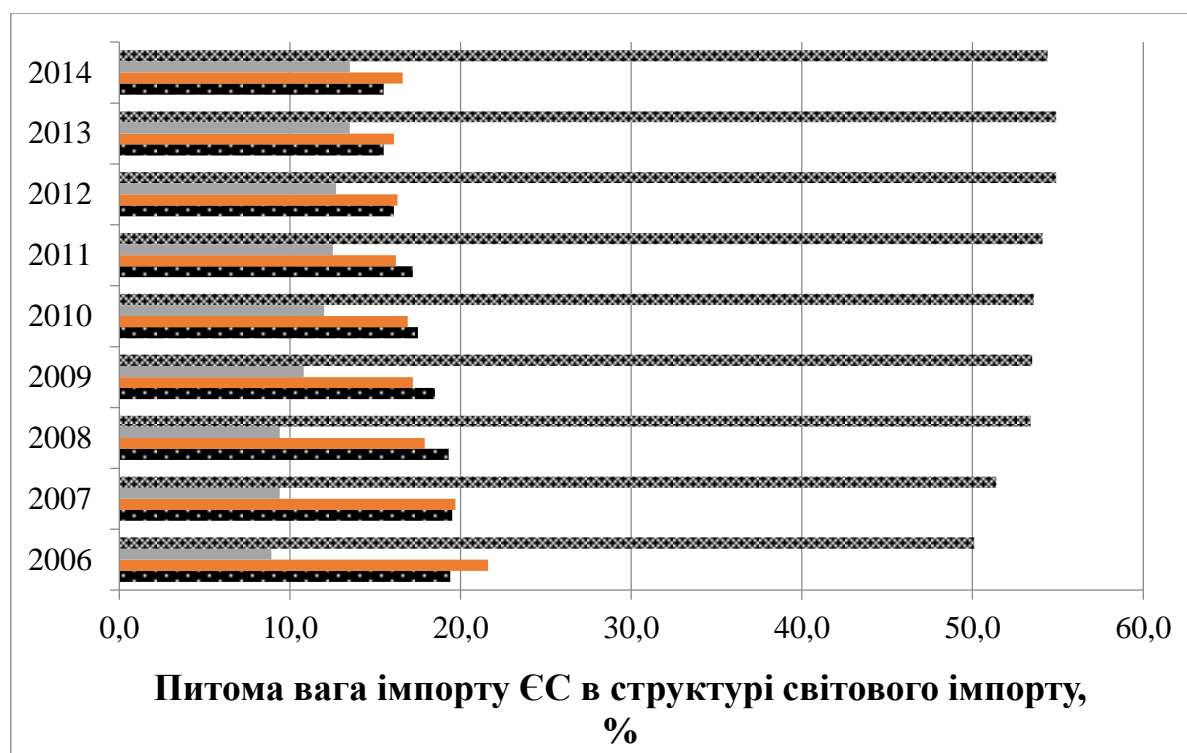
Рисунок 2.1 – Порівняльна динаміка ВВП ЄС та США за 1995–2015 pp. (Eurostat, 2016)

Зазначимо, що торгівля ЄС зазнала певних труднощів та постраждала від глобального економічного спаду, але, незважаючи на це, ЄС залишається найбільшим світовим гравцем на ринку. Стабільними є й інші економічні індикатори. Так, станом на 2015 рік рівень безробіття становить 9,4 %, а рівень інфляції – 3,2 % (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Порівняльна характеристика макроекономічних показників у США та ЄС, 2015 р. (Eurostat, 2016)

Країна	Рівень безробіття, %	Інфляція, %	ВВП, млрд дол.
ЄС	9,4	3,2	19 279,82
США	5,3	0,72	18 036,65

Також, на ЄС припадає близько 20 % від світового експорту і імпорту. Близько двох третин від загального обсягу торгівлі країн ЄС здійснюється з іншими країнами ЄС. При цьому необхідно відзначити, що останніми роками свої потужності значно нарощує Китайська Народна Республіка (КНР) (рис. 2.2–2.3).

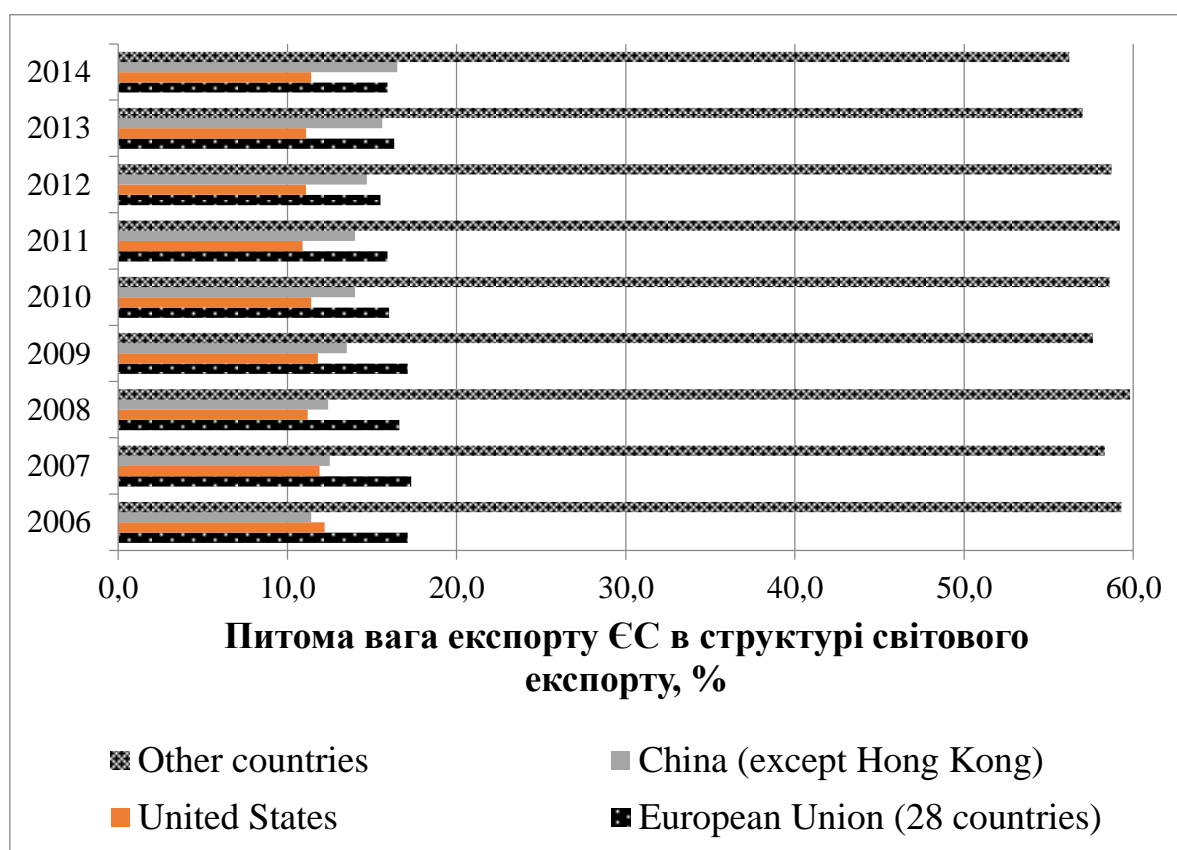

Рис. 2.2–2.3 – Динаміка питомої ваги світового експорту та імпорту в розрізі країн-лідерів за 2006–2014 рр.

Станом на 2015 рік сфера послуг є найбільш важливим сектором у країнах ЄС, що становить 69,4 % від загального ВВП порівняно з обробною промисловістю з 28,4 % і сільським господарством з лише 2,3 % від загального ВВП.

При цьому з метою забезпечення конкурентоспроможності економіки ЄС сфера досліджень і розробок (R&D) є основою його стратегічного розвитку. Основна мета полягає в тому, щоб зрівняти обсяги інвестицій на R&D відповідно до витрат світових лідерів у цій галузі, а саме США та Японії (табл. 2.2).

Основною метою ЄС є сприяння ефективним, безпечним та екологічно безпечним транспортним мережам.

У 2015 році частка поїздок на власних автомобілях дещо зросла з 2008 року порівняно з іншими видами автомобільного транспорту. Незважаючи на це, ЄС продовжує підтримувати інвестиції на реструктуризацію залізничного транспорту.

Таблиця 2.2 – Динаміка питомої ваги витрат на сферу досліджень та розробок у відсотках до ВВП за 2003–2014 роки, %

Країна	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ЄС 28	1,76	1,78	1,78	1,85	1,94	1,93	1,97	2,01	2,03
США	2,51	2,55	2,63	2,77	2,82	2,74	2,77	2,81	2,80
Японія	3,31	3,41	3,46	3,47	3,36	3,25	3,38	3,34	3,47
КНР (за винятком Гонконга)	1,32	1,39	1,4	1,47	1,7	1,76	1,84	1,98	2,08

Незважаючи на економічну кризу, глобальний повітряний транспорт планують розширювати приблизно на 5 % за 1 рік до 2030 року. При цьому основною метою авіаційної політики ЄС є створення найбезпечнішого європейського повітряного простору у світі.

Щодо енергетичної галузі та охорони довкілля, то ЄС постійно інвестує в розвиток інноваційних технологій та стимулює екологічно безпечне виробництво. Зазначимо, що ЄС імпортує більше ніж 50 % своїх енергетичних потреб.

Аналізуючи енергозалежність ЄС, можна стверджувати, що у 2014 році Естонія є найменш енергетично залежною країною, а Мальта, – навпаки, найбільш енергозалежною.

Енергетична залежність показує ступінь, за яким економіка залежить від імпорту для задоволення своїх енергетичних потреб.

$$\text{Енергозалежність} = \frac{\text{Чистий енергетичний імпорт}}{\text{ВВЕС} + \text{ММБ}}$$

Енергозалежність розраховують як відношення чистого енергетичного імпорту до суми валового внутрішнього енергоспоживання (ВВЕС) + міжнародні морські бункери (ММБ).

Чистий енергетичний імпорт розраховують як загальний обсяг імпорту за вирахуванням загального обсягу експорту.

Чистий енергетичний імпорт розраховують як загальний обсяг імпорту за вирахуванням загального обсягу експорту.

РОЗДІЛ 2. РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

ВВЕС визначають як суму місцевого виробництва, виробництва з інших джерел, імпорту, зміни запасів за вирахуванням експорту та ММБ.

ММБ – це обсяги палива, доставлені суднами всіх країн, які є в міжнародній навігації. Міжнародна навігація може проходити в морі, внутрішніх озерах і водних шляхах, а також у прибережних водах. Винятком є: споживання суднами, зайнятими у вітчизняній навігації; витрата палива рибальськими суднами; споживання збройними силами.

(Measuring the EU's economy, 2016)

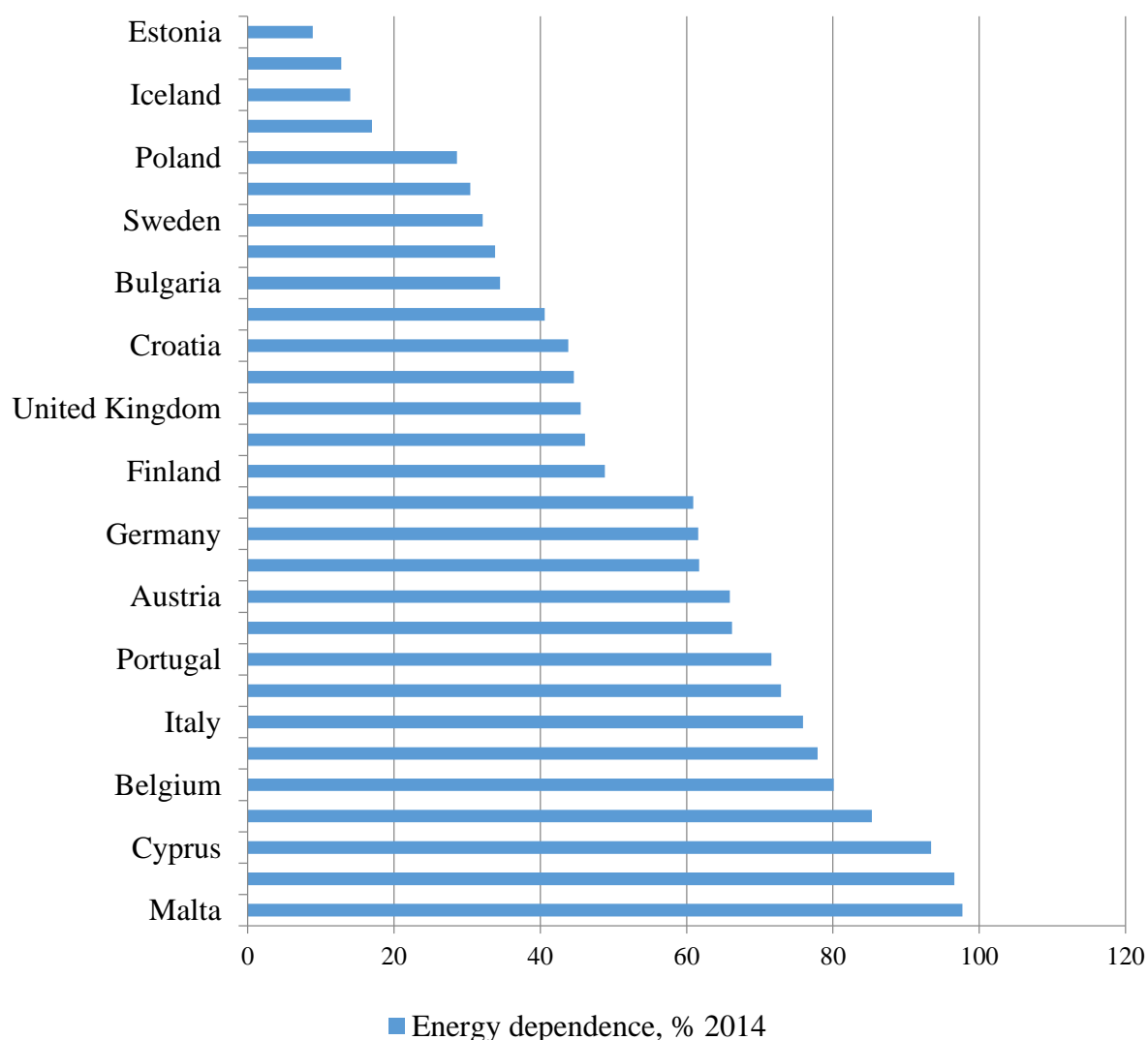

Рисунок 2.4 – Енергозалежність країн ЄС у відсотках станом на 2014 рік (Measuring the EU's economy, 2016)

З боку Європейського Союзу в рамках Єдиної сільськогосподарської політики (ЄСП) сільськогосподарський сектор значно підтримується субсидіями. Це на сьогодні становить 40–50 % від загальних витрат ЄС, що гарантує мінімальні ціни для фермерів в ЄС. Це критикується як прояв протекціонізму, що перешкоджає торгівлі, і завдає шкоди країнам, які розвиваються.

Подробиці: Експортні субсидії та заходи еквівалентної дії

Після набрання чинності цією Угодою жодна Сторона не повинна зберігати в силі, запроваджувати або відновлювати експортні субсидії або інші заходи еквівалентної дії щодо сільськогосподарських товарів, призначених для продажу на території іншої Сторони.

Для цілей цієї статті термін «експортні субсидії» має таке саме значення, як і в статті 1(e) Угоди про сільське господарство, що міститься в Додатку 1А до Угоди СОТ (далі – Угода про сільське господарство), включаючи будь-які поправки до цієї статті цієї Угоди про сільське господарство (Угода про Асоціацію).

Одним із найзатятіших противників була Великобританія, яка неодноразово відмовлялася давати щорічну знижку, якщо в ЄСП не буде здійснено значних реформ. При цьому Франція, навпаки, є найбільш зятим прихильником ЄСП.

Окрім вищеперелічених галузей, ЄС постійно розвиває туристичну сферу. ЄС є великим туристичним центром, що привертає відвідувачів не лише з-за меж ЄС, а також тих, хто подорожує у середині нього самого. Внутрішній туризм є більш зручним для громадян ЄС, що входять до Шенгенської угоди і Єврозони. Всі громадяни ЄС мають право на поїздку в будь-яку країну ЄС без необхідності отримання візи. Якщо розглядати окремі країни, то Франція є світовим лідером за привабливістю іноземних туристів, за якою йдуть Іспанія, Італія і Великобританія, що займають 2, 5 і 6-те місця відповідно. Якщо розглядати ЄС як єдине ціле, то кількість іноземних туристів менша, оскільки більшість подорожуючих – це внутрішні туристи з інших країн-членів.

2.2. Політика інноваційності та конкурентоспроможності

Одним із пріоритетних напрямів розвитку ЄС є забезпечення конкурентоспроможності за рахунок упровадження інновацій в усі сфери діяльності. Так, регіональна політика більше не розглядається як механізм допомоги регіонам щодо досягнення середніх показників в ЄС (що, втім, не втратило своєї важливості). У зв'язку з цим у рамках інноваційної стратегії реалізують такі цілі:

- 1) формування конкурентних переваг щодо до решти світу;
- 2) наближення;
- 3) інтеграцію нових країн-учасниць;
- 4) інвестиції у відновлення економіки.

1. Формування конкурентних переваг щодо до решти світу

У рамках так званої Лісабонської стратегії у 2000 р. було досягнуто згоди щодо реалізації стратегії економічного зростання та створення робочих місць. Міністри ЄС затвердили цю стратегію, плануючи зробити ЄС найбільш конкурентоспроможною та динамічною економікою світу, що базується на знаннях. Вона вміщувала графік перегляду стратегій різних секторів і контролю за ними, щоб забезпечити подальший рух ЄС до конкурентоспроможних рівнів зайнятості, економічного зростання і витрат на дослідження (серед іншого) до 2010 року.

У 2005 році було знову акцентовано на сприянні інноваціям разом із пріоритетами зростання і створення робочих місць, що поставило регіональну політику в центр зусиль, спрямованих на покращання конкурентоспроможності ЄС.

Інноваційний розвиток є, по-перше, фундаментальним фактором, що допомагає європейським компаніям, а по-друге, – покращує можливості продуктивної зайнятості населення. Регіональна політика ЄС нині являє собою політику, що визначає та орієнтується на можливості для майбутнього, мобілізуючи недостатньо використаний потенціал, а не виплачуючи компенсацію за проблеми минулого.

Реформування процесу розроблення та реалізації стратегії для регіонів є постійним процесом перегляду і коригувань. У 2006 році відбулася чергова реформа, що базувалася на чотирьох основних напрямках:

- 1) розвитку «економіки знань»;
- 2) децентралізації більшого обсягу відповідальності за управління та фінансовий контроль на користь країн-учасників і регіонів;
- 3) процедури спрощення та прискорення;
- 4) розвитку потенціалу кожного європейського регіону та водночас зосередженні на ресурсах найслабших.

Вирішення проблем зміни клімату і сталого розвитку (тобто досягнення певного балансу між економічними, соціальними та екологічними пріоритетами) впродовж тривалого часу вважалося провідним принципом політики регіонального розвитку ЄС. При цьому було визначено основні чотири способи спрямування регіональної політики на розв'язання екологічних проблем:

- інвестиції в екологічну інфраструктуру, зокрема водочисні споруди;
- проведення Стратегічної екологічної експертизи (Strategic Environmental Assessments, SEAs) для відповідних програм;
- оцінювання екологічного впливу під час підготовки всіх основних проектів;
- стимулювання участі представників екологічних груп та агенцій у розробленні програм та контролі за ними.

Загальний обсяг європейської підтримки екологічних інвестицій (прямих і непрямих) у 2007–2013 рр. становить 105 млрд євро, або 30,4 % від загального обсягу фінансування. Зміна клімату є не лише основним викликом, а й можливістю для бізнесу. Різноманітність ландшафтів і клімату серед країн-учасників є вражаючою. Тоді як 7 % населення проживає в регіонах із ризиком регулярних повеней, інші 9 % проживають у місцях, де існує загроза посухи.

Регіональні програми ЄС спрямовані на збалансований підхід, що забезпечує захист природних ресурсів через поновлювані

та альтернативні джерела енергії (включаючи повітря, енергію сонця і біомаси), а також розроблення сучасних технологій, що надають європейським компаніям комерційні переваги порівняно з їх зарубіжними конкурентами.

Розумні інвестиції в екологічно чисті технології можуть дозволити ЄС досягти своїх цільових показників щодо викидів і модернізувати свій виробничий потенціал.

2. Наближення

У цьому разі мета наближення досягається через співпрацю країн-учасниць на всіх рівнях. По суті членство в ЄС базується більше на політичному та економічному наближенні країн. Визнаючи наявність різноманітності, ЄС намагається використовувати нові можливості через наближення місцевих громад. Низку проблем неможливо обмежити стандартними адміністративними кордонами (на національному або регіональному рівні), а тому вони часто вимагають скоординованої, спільної реакції декількох регіонів або країн, що потребує нових форм співпраці.

У 2008 році Комісія видала новий документ для обговорення проблем територіального наближення, де стверджувалося, що територіальна різноманітність ЄС є сильною стороною, що може сприяти сталому розвитку ЄС в цілому.

Наближення країн-учасниць через транспортні зв'язки. Близько 22 % ресурсів політики наближення ЄС спрямовуються на інвестиції в транспортні проекти, що відображає великий внесок сучасних ефективних транспортних зв'язків і систем розподілу в економічний успіх і соціальний розвиток. Регіональні програми розробляються з метою забезпечення зв'язку в усіх сферах транспортної мережі. Вони забезпечують нові інвестиції в автомобільні шляхи, залізницю та морські перевезення, а також орієнтовані на сталий розвиток громадського транспорту у містах, створюючи для місцевих жителів кращі можливості транспортного сполучення.

Якщо ж країни не мають виходу до моря, то європейські регіональні програми дають унікальну можливість виходити за межі окремої країни та сприяти інвестиціям у транспортні мережі, що мають сенс з економічної точки зору. Балансування між

розвитком міст і сільських територій, що охоплює всі регіони незалежно від географічного розміщення.

У рамках програм європейського регіонального розвитку визнаються конкретні проблеми, що стоять перед містами і сільськими територіями, та пропонуються різні, але взаємозв'язані рішення.

Європейська програма URBAN Community Initiative була впроваджена в містах в середині 90-х років XX ст. з метою створення можливостей для інновацій у сфері розроблення стратегій. Ця програма зосереджувалася на сильних місцевих партнерствах у містах, що покращувало відповідальність на місцевому рівні та вирішувало проблеми, що негативно впливали на якість життя в містах. Вони доповнювалися співпрацею в рамках мереж завдяки програмі URBACT. Із невеликого пілотного проекту ця методологія сталого розвитку міст перетворилася на складову основної стратегії після 2007 року.

Програма URBACT є Європейською програмою територіального співробітництва з метою сприяння сталому розвитку міст по всій Європі. Це свого роду інструмент політики наближення, що фінансується Європейським фондом регіонального розвитку, 28 країнами ЄС, Норвегією та Швейцарією. Місія URBACT полягає в забезпеченні співпраці між європейськими містами та розроблення комплексних рішень загальноміських проблем шляхом створення мереж, виявлення та вивчення передового досвіду з метою поліпшення міської політики.

Детальніше: <http://urbact.eu/>

У сільській місцевості впродовж тривалого часу застосовували підхід підтримання компаній і місцевих громад, де майбутні перспективи не можуть гарантуватися лише сільським господарством. Одна з проблем стратегії покращання наближення територій полягає в забезпеченні адміністративних та інституціональних можливостей на необхідному рівні відповідно до рівнів та масштабів, в рамках яких необхідно вирішувати проблеми.

Відповідний територіальний масштаб може змінюватися від бідних районів міст до великого міста, від басейнів річок до гір-

ських районів. З огляду на міркування загального характеру існувала очевидна потреба в забезпеченні послідовності між європейськими стратегіями, що мають територіальний вплив, включаючи саму регіональну політику і політики в таких галузях, як транспорт, сільське господарство, довкілля, зайнятість, а також конкуренцію і наукові дослідження.

Необхідно відзначити, що ЄС також реалізує стратегію наближення через виявлення солідарності в разі настання природних лих. Фонд солідарності ЄС, що був створений за ініціативою Комісії у 2002 р., надає країнам-учасницями і країнам-кандидатам допомогу з відновлення інфраструктури і служб у випадку серйозного природного лиха. Це одна з найбільш конкретних демонстрацій солідарності між країнами-учасницями в періоди гострої необхідності. Так, лише впродовж 2004–2009 років Фонд 34 рази надавав фінансування 18 країнам-учасницями, а загальна сума коштів, наданих на надзвичайні заходи, становила 700 млн євро.

3. Інтеграція нових країн-учасниць

Традиційно в ЄС інтеграція нових країн-учасниць відбувається через:

- 1) механізм фінансової солідарності;
- 2) формування сильних адміністрацій/інститутів;
- 3) надання фінансування разом із технічною допомогою.

Так, у рамках переговорів, спрямованих на вступ до ЄС, країни можуть розраховувати на підготовчу допомогу залежно від своєї економічної ситуації. Така допомога відповідає моделі регіональної політики ЄС, підтримуючи економічний розвиток, покращання інфраструктури та адміністративних інститутів. У грудні 2005 р. 160 млрд євро були виділені на програми регіонального розвитку у 12 нових країнах-учасницях на період 2007–2013 років. Це становило майже трикратне збільшення порівняно з попереднім періодом та бюджетні надходження, еквівалентні 3,2 % ВВП цих країн.

Економічне зростання залежить не лише від інвестицій, й від механізмів ефективного управління програмами розвитку, приді-

ляючи при цьому належну увагу ефективному управлінню державними ресурсами. У свою чергу, це створює потребу в працездатній і надійній адміністративній системі, а також прозорому правовому полі. Нова система реалізації регіональної політики ЄС у 2007–2013 роках передбачає підтримання конкретних програм лише з метою створення умов для адміністративної реформи та навчання державних службовців передових управлінських методів.

Одним із наступних механізмів надання допомоги новим країнам-учасникам є допомога на розроблення ефективних програм та проходження всіх фінансових і технічних етапів перед затвердженням.

JASPERS – сумісні заходи з підтримання проектів в європейських регіонах – це можливості, які поєднують внески Європейської комісії у формі фондів, щоб можна було залучати експертів та інший персонал Європейського інвестиційного банку (European Investment Bank, EIB) та Європейського банку реконструкції та розвитку (European Bank for Reconstruction and Development).

4. Інвестиції у відновлення економіки

Європейська регіональна політика забезпечує життєво важливі інвестиції на місцевому та регіональному рівнях. Це особливо важливо на фоні рецесії, що почалась у 2008 році. Один з основних активів регіональної політики ЄС полягає в її гнучкості при адаптації до мінливих умов. У контексті сучасного глобального економічного спаду сталий економічний розвиток і потреба в далекоглядних стратегіях, що швидко адаптуються, стають пріоритетними. Європейська регіональна політика забезпечує стабільне, безпечне й адресне фінансування, що може використовуватися для стимулювання відновлення економіки.

Регіональний розвиток в ЄС одержує вигоди від широкого спектра різноманітних можливостей фінансування. Основними джерелами фінансування є Європейський фонд регіонального розвитку, Фонд наближення та Європейський соціальний фонд, проте існують й інші пов'язані засоби залучення капіталу та різних типів фінансування. Нові проекти все більше фінансуються

за рахунок комбінації грантів і позик або інших фінансових інструментів, зокрема участі в капіталі.

Так із цією метою в ЄС сформовано низку фондів, а саме:

- 1) спільні європейські ресурси для малих і середніх підприємств (JEREMIE);
- 2) спільне європейське підтримання усталених інвестицій у містах (JESSICA);
- 3) спільні дії для підтримання мікрофінансових установ в Європі (JASMINE) тощо.

JEREMIE (Joint European Resources for Micro and Medium Enterprises, тобто «Спільні європейські ресурси для малих і середніх підприємств») є механізмом, призначеним для керівників, щоб допомогти їм у складному завданні використання методів фінансового інжинірингу. Надаючи фінансування окремій фінансовій установі, зокрема Європейському інвестиційному фонду, органи управління можуть демонструвати регіону зовнішній досвід у фінансуванні розвитку бізнесу, зокрема позики, включаючи венчурний або початковий капітал.

JESSICA (Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas, тобто «Спільна європейська підтримка усталених інвестицій у містах») є іншим механізмом фінансового інжинірингу, що працює у сфері програм з інтегрованого урбаністичного розвитку. Майже половина програм, підтримуваних ЄС упродовж 2007–2013 рр., містять положення щодо діяльності, аналогічної програмі JESSICA – партнерству з Європейським інвестиційним банком і Банком Ради Європи. Орган управління надає власні ресурси, проте надалі може залучати додатковий позиковий або власний капітал з інших фінансових установ, що діють у рамках схеми Jessica, і також може одержувати вигоди від їх досвіду.

На створення механізму JASMINE (Joint Action to Support Microfinance Institutions in Europe, тобто «Спільні дії для підтримки мікрофінансових установ в Європі») надихнув проект, що був ініційований у перехідній країні (Бангладеш). Цей механізм спрямований на надання невеликих позик людям, які через при-

чини, пов'язані з освітою або відношенням до того чи іншого класу, не мають доступу до системи приватних банків.

2.3. Головні міжнародні торгові союзи

За роки становлення економік країн світу було сформовано та організовано низку торгових союзів, а саме: Організація економічного співробітництва і розвитку, Вишеградська четвірка, Європейська асоціація вільної торгівлі, Організація країн-експортерів нафти тощо.

Організація економічного співробітництва і розвитку – ОЕСР. Сформована в 1961 р. як спадкоємця Організації європейського економічного співробітництва, утвореної з метою оптимального використання американської економічної та фінансової допомоги відновленню Європи (план Маршалла) в співробітництві з європейськими країнами – одержувачами цієї допомоги. До складу ОЕСР входить 25 країн (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Країни-партнери організації економічного співробітництва і розвитку

Країна	Прапор	Країна	Прапор	Країна	Прапор
Австралія		Італія		США	
Австрія		Канада		Туреччина	
Бельгія		Люксембург		Фінляндія	
Велика Британія		Мексика		Франція	
Греція		Нідерланди		ФРН	
Данія		Нова Зеландія		Швеція	
Ірландія		Норвегія		Швейцарія	
Ісландія		Португалія		Японія	
Іспанія					

Мета діяльності ОЕСР – внесок у розвиток світової економіки за допомогою забезпечення оптимального економічного зростання, підвищення зайнятості та рівня життя за збереження фінансової стабільності держав-учасниць; сприяння економічному і соціальному добробуту шляхом координації політики держав-учасниць; узгодження допомоги держав ОЕСР країнам, які розвиваються. *Штаб-квартира* ОЕСР – Париж (Франція).

Вишеградська четвірка. Сформована 1991 р. Польщею, Угорщиною, Чехією та Словаччиною. Основна мета діяльності – ліквідування обмежень і митних кордонів у торгівлі між членами четвірки. Особливістю цього союзу є те, що він не має постійної штаб-квартири.

Європейська асоціація вільної торгівлі – ЄАВТ. Створена в 1960 р. такими країнами: Австрія, Ісландія, Велика Британія, Норвегія, Фінляндія, Португалія, Швеція, Данія, Швейцарія. Мета – самостійна економічна політика, безмитна торгівля серед країн-учасниць за збереження ними самостійних тарифів щодо інших країн. *Штаб-квартира* – Женева (Швейцарія).

Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК) була сформована у 1960 р. на конференції в Багдаді. Перший варіант статуту ОПЕК був прийнятий у 1965 р., згодом він зазнав багаторазових змін. До складу ОПЕК входить 12 країн: Венесуела, Ірак, Іран, Кувейт, Саудівська Аравія, Катар, Індонезія, Лівія, Алжир, Нігерія, ОАЕ, Габон.

Мета діяльності полягає в координації й уніфікації нафтової політики держав-учасниць, визначенні найбільш ефективних засобів захисту їх інтересів, пошуку засобів забезпечення стабільності цін на світових нафтових ринках, охороні довкілля. Контролює до 50 % світової торгівлі нафтою. *Штаб-квартира* – Відень (Австрія). Окрім вищезазначених торгових союзів, світова спільнота сформуvala низку інших союзів. Детальна інформація про діяльність та країни-партнери наведена в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Світові союзи та їх напрями діяльності

НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ	КРАЇНА-ЧЛЕН
1	2
Організація Північноатлантичного договору, а також Північноатлантичний альянс або НАТО (від англ. North Atlantic Treaty Organization (1949 р.))	
Узгодження військово-політичної діяльності і захист інтересів країн учасниць, зокрема із застосуванням збройних сил	США, Велика Британія, Франція, Німеччина, Канада, Італія, Бельгія, Нідерланди, Португалія, Іспанія, Греція, Туреччина, Норвегія, Данія, Люксембург, Ісландія, Чехія, Польща, Угорщина, Румунія, Болгарія, Словаччина, Словенія, Естонія, Латвія, Литва, Албанія, Хорватія. Учасники програми «Партнерство заради миру»: країни Східної Європи, СНД. Особливе партнерство: Україна, Росія
Рада Європи (1949 р.)	
Захист прав людини, вирішення гуманітарних проблем і європейської безпеки	Усі країни Європи, крім Андорри, Білорусі, Ватикану та Монако
Північна Рада (1952 р.)	
Координація політичної та економічної діяльності країн Північної Європи	Норвегія, Швеція, Данія, Фінляндія, Ісландія
Центральноєвропейська ініціатива (1989 р.)	
Координація політичної та економічної діяльності країн Центральної Європи	Італія, Австрія, Албанія, Білорусь, Болгарія, Угорщина, Польща, Чехія, Словаччина, Словенія, Хорватія, Боснія і Герцеговина, Македонія, Молдова, Румунія, Україна, Сербія, Чорногорія
Центральноєвропейська угода про вільну торгівлю (1993 р.)	
Багатостороннє співробітництво з метою лібералізації торгівлі. Розвиток вільної торгівлі між країнами учасницями	Хорватія (до 2013), Македонія, Боснія і Герцеговина, Албанія, Молдова, Сербія, Чорногорія, Косово

Продовження табл. 2.4

1	2
Організація чорноморського економічного співробітництва (1992 р.)	
Підтримання економічного розвитку, досягнення стабільності та миру в Чорноморському басейні. Стати елементом загальноєвропейського співробітництва	Албанія, Вірменія, Азербайджан, Болгарія, Греція, Грузія, Молдова, Росія, Румунія, Туреччина, Україна. Спостерігачі: Сербія, Чорногорія, Австрія, Німеччина, Єгипет (бажає стати повноправним членом), Ізраїль, Італія, Польща, Словаччина, Туніс, Франція
Балтійська асамблея (1991 р.)	
Координація політичної та економічної діяльності країн Прибалтики	Естонія, Латвія, Литва
Організація з безпеки і співробітництва в Європі (1945 р.)	
Вироблення умов і заходів із зміцнення довіри та безпеки в Європі	США, Канада, всі країни Європи (крім Андорри) та СНД
Організація за демократію та економічний розвиток ГУАМ (1997 р.)	
Координація політичної та економічної діяльності Грузії, України, Азербайджану та Молдови	Грузія, Україна, Азербайджан, Молдова. Спостерігачі: Латвія і Туреччина

Питання для дискусій

1. Охарактеризуйте вплив США на світову економіку.
2. Якою повинна бути країна-світовий лідер через 50 років.
3. Світові союзи майбутнього: їх основні цілі.

Питання для самопідготовки

1. Охарактеризуйте основні економічні індикатори розвитку ЄС.

2. Охарактеризуйте основні економічні індикатори розвитку США.
3. Порівняйте основні економічні індикатори розвитку США та ЄС.
4. Назвіть та охарактеризуйте основні напрями сучасної політики ЄС.
5. Дайте характеристику основних міжнародних торгових союзів.

Цікава інформація та довідкова література

1. Measuring the EU's economy [Electronic resource]. – Access mode : https://europa.eu/european-union/about-eu/figures/economy_en#tab-6-12.
2. Eurostat [Electronic resource]. – Access mode : <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>.
3. URBACT [Electronic resource]. – Access mode : <http://urbact.eu/>.
4. Європейська регіональна політика: натхнення для країн, що не входять до ЄС? Застосування принципів та обмін досвідом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/international/external_uk.pdf.

РОЗДІЛ 3 ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ КРОКИ В ЄС

- 3.1. *Вільна торгівля. Зона вільної торгівлі.*
- 3.2. *Митний союз.*
- 3.3. *Спільний ринок.*
- 3.4. *Валютна інтеграція.*

3.1. Вільна торгівля. Зона вільної торгівлі

У процесі економічної інтеграції Європи виокремлюють такі етапи: зона вільної торгівлі (1959–1968 рр.); митний союз (1968–1976 рр.); спільний ринок (1977–1984 рр.); єдиний внутрішній ринок (1985–1992 рр.). Розглянемо кожен з етапів більш детально.

Зона вільної торгівлі (*Free Trade Area*) (ЗВТ) – тип міжнародної інтеграції, за якої в країнах-учасниках скасовуються митні збори і податки, а також кількісні обмеження у взаємній торгівлі згідно з міжнародним договором.

Це більш глибокий тип інтеграції, ніж преференційні угоди. За кожною країною-учасницею зберігається право на самостійне її незалежне визначення режиму торгівлі щодо третіх країн. Здебільшого умови зони вільної торгівлі поширюються на всі товари, крім продуктів сільського господарства. Зона вільної торгівлі може координуватися невеликим міждержавним секретаріатом, розміщеним в одній із країн-членів, але зазвичай обходяться без нього, а основні параметри свого розвитку країни погоджують на періодичних нарадах керівників відповідних відомств. Між країнами-учасницями зберігаються митні кордони і пости, які контролюють походження товарів, що перетинають їх державні кордони.

Під час формування ЄС у 1960 році з ініціативи Британії було створено **Європейську асоціацію вільної торгівлі** (*European Free Trade Association, EFTA*) як альтернативу Європейській економічній спільноті. Початково до складу Європейської

асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ), крім Британії, ввійшли Австрія, Данія, Норвегія, Португалія, Швеція та Швейцарія; пізніше до них приєдналися Ісландія, Ліхтенштейн і Фінляндія. Пізніше всі, крім чотирьох, члени ЄАВТ вступили до ЄС: Британія й Данія – в 1973 році, Португалія – 1986, Австрія, Фінляндія та Швеція – 1995. Нині в складі ЄАВТ чотири країни: Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія, три з яких (крім Швейцарії) є членами Європейської економічної зони з державами ЄС.

Важливим елементом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС є Положення про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ), що було підписане 7 червня 2007 р. і повною мірою набрало чинності 1 січня 2016 р. У ньому передбачено істотну лібералізацію торгівлі (усунення тарифів чи квот) між сторонами, гармонізацію законодавства і нормативно-регуляторної бази.

Робота над створенням ЗВТ, серед іншого, полягатиме в:

- скасуванні Україною та ЄС ввізних мит на більшість товарів, що імпортуються на ринки один одного;
- запровадженні правил визначення походження товарів, які є одним з елементів застосування торговельних преференцій;
- приведенні Україною своїх технічних регламентів, процедур, санітарних та фітосанітарних заходів і заходів щодо безпеки харчових продуктів у відповідність з європейськими, завдяки цьому українські промислові товари, сільськогосподарська та харчова продукція не потребуватимуть додаткової сертифікації в ЄС;
- установленні сторонами найбільш сприятливих умов доступу до своїх ринків послуг;
- запровадженні Україною правил ЄС у сфері державних закупівель, що дозволить поступово відкрити для України ринок державних закупівель ЄС;
- спрощенні митних процедур та попередженні шахрайства, контрабанди, інших правопорушень у сфері транскордонного переміщення вантажів;

– посиленні Україною захисту прав інтелектуальної власності.

Створення ЗВТ між Україною та ЄС відбувається поступово, впродовж 10 років. Передбачалося, що результатами запровадження ЗВТ між Україною та ЄС стануть тісна економічна інтеграція, створення практично таких самих умов для торгівлі між Україною і ЄС, що мають місце в торгівлі всередині Союзу, покращення інвестиційного клімату та прозоріші правила ведення бізнесу в Україні, збільшення вибору, підвищення безпечності та якості товарів, зниження цін для українських споживачів, можливість доступу українських підприємств, крім ринку ЄС, до ринків третіх країн у зв'язку з переходом на прийняті в усьому світі стандарти.

Водночас до 1 січня 2016 року для України діяв режим автономних торговельних преференцій – одностороннє (з боку ЄС) скасування ввізних мит, що стосується 94,7 % від усього обсягу промислових товарів та 83,4 % – сільськогосподарських товарів та харчової продукції, що імпортуються Євросоюзом із нашої держави.

Подробиці

Частина 2. Скасування мит, зборів та інших платежів

Стаття 27. Визначення мита

Для цілей цієї глави «мито» включає будь-яке мито чи інший платіж, пов'язаний з імпортом або експортом товару, зокрема будь-який додатковий податок або додатковий платіж, пов'язаний з імпортом або експортом товару. «Мито» не включає:

- а) платежі, еквівалентні внутрішньому податку, що стягуються згідно зі статтею 32 цієї Угоди;
- б) мита, що стягуються згідно з главою 2 («Засоби захисту торгівлі») розділу IV цієї Угоди;
- в) збори та інші платежі, що стягуються згідно зі статтею 33 Угоди.

Стаття 28. Класифікація товарів

Класифікація товарів у торгівлі між Сторонами повинна бути такою, як викладено у відповідній товарній номенклатурі кожної Сторони, розробленій відповідно до Гармонізованої системи Міжнародної

конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів 1983 року (далі – ГС) та подальших змін до неї.

Стаття 29. Скасування ввізного мита

1. Кожна Сторона зменшує або скасовує ввізне мито на товари, що походять з іншої Сторони, відповідно до Графіків, установлених у Додатку I-A до цієї Угоди (далі – Графіки).

Без шкоди для першого підпункту для одягу та інших виробів, що були у використанні та які класифікуються за кодом УКТЗЕД 6309 00 00, Україна скасує ввізне мито відповідно до умов, установлених у Додатку I-B до цієї Угоди.

2. Для кожного товару базова ставка ввізного мита, стосовно якої повинно застосовуватися поступове зменшення відповідно до пункту 1 цієї статті, зазначається у Додатку I до Угоди.

3. Якщо у будь-який момент після дати набрання чинності цією Угодою будь-яка Сторона зменшує ставку ввізного мита, яка застосовується в рамках режиму найбільшого сприяння (далі – РНС), така ставка ввізного мита повинна застосовуватися як базова ставка, якщо і доки вона буде нижчою від ставки мита, розрахованої відповідно до Графіку цієї Сторони.

4. Через 5 років після набрання цією Угодою чинності Сторони можуть на запит будь-якої Сторони провести консультації між собою з метою розгляду прискорення та розширення сфери скасування ввізного мита в торгівлі між ними. Рішення, прийняте на засіданні Комітету асоціації з питань торгівлі, як це визначено статтею 465 Угоди (далі – Комітет з питань торгівлі), про прискорення або скасування ввізного мита на товари замінює будь-яку ставку мита або перехідний період, визначені Графіками для цих товарів.

Стаття 30. Статус-кво

Жодна Сторона не може збільшити існуюче мито або схвалити справляння будь-якого нового мита на товар, що походить з іншої Сторони. Це не виключає, що будь-яка із Сторін може:

а) підвищити мито до рівня, встановленого в її Графіку, після скорочення в односторонньому порядку або

б) зберігати в силі чи збільшити ввізне мито, дозволене згідно з рішенням Органу вирішення спорів (далі – ОВС) Світової організації торгівлі (далі – СОТ).

Стаття 31. Вивізне (експортне) мито

1. Сторони не повинні запроваджувати або зберігати в силі будь-які мита, податки чи будь-які інші заходи еквівалентної дії, що накладаються на вивезення товарів або запроваджуються у зв'язку з вивезенням товарів на іншу територію.

2. Існуючі мита або заходи еквівалентної дії, які застосовуються в Україні, як зазначено в Додатку I-C до цієї Угоди, повинні поступово анулюватися впродовж перехідного періоду відповідно до Графіка, включеного до Додатка I-C до цієї Угоди. У разі внесення змін до митного законодавства України зобов'язання, взяті відповідно до Графіка, що міститься в Додатку I-C до цієї Угоди, залишатимуться чинними на основі відповідності опису товарів. Україна може застосовувати спеціальні заходи щодо вивізного (експортного) мита на умовах, визначених у Додатку I-D до цієї Угоди. Дія таких спеціальних заходів закінчиться наприкінці періоду, встановленого для такого товару в Додатку I-D до Угоди.

Положення Угоди про асоціацію в частині запровадження вільної торгівлі між Україною та державами-членами Європейського Союзу, серед іншого, передбачає поступове, упродовж певних перехідних періодів, скасування/зниження ставок увізного мита сторін на товари походженням з іншої сторони.

Для українського бізнесу це означає насамперед можливість виходу на достатньо сильно захищений (зокрема, й рівнями ввізних мит) ринок держав-членів ЄС та вигравання порівняно з товарами ЄС не лише в якості, а й у ціні.

Крім того, домовленості щодо вільної торгівлі передбачають також і проведення Україною низки реформ, насамперед у сфері технічного регулювання, санітарних та фітосанітарних заходів, підвищення стандартів якості та безпечності продукції.

Крім того, визнання української продукції на такому великому та цікавому для всіх держав світу ринку, як ЄС, автоматично означає спрощений вихід української продукції на ринки третіх країн.

Водночас зона вільної торгівлі з ЄС не означає автоматичного збільшення експорту та пожвавлення торгівлі. Вільна торгівля з ЄС – це можливість:

- виходу на один із найбільших, найпотужніших та найбільш захищених ринків світу;
- конкурувати на рівних умовах та нарощувати обсяги експорту до одного з найважливіших торговельних партнерів України;

- збільшення кола потенційних споживачів української продукції;
- знайти нових партнерів та диверсифікувати свої експортні потоки з метою мінімізації ризиків у разі неможливості доступу на ринки певних країн СНД;
- спрощення процесів залучення технологічних та інноваційних рішень, що реалізуються в країнах ЄС;
- зменшення нетарифних обмежень у торгівлі сільськогосподарською продукцією в рамках співробітництва у сфері санітарних та фітосанітарних заходів;
- покращання доступу до якісної імпортової техніки, насіння, засобів захисту рослин тощо; збереження суверенітету щодо визначення та здійснення зовнішньоекономічної політики.

Відзначимо, що зона вільної торгівлі включає ЄС та країни Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ), крім Швейцарії; не поширюється на риболовлю та сільське господарство. Угода про європейську економічну зону (ЄЕЗ) набула чинності 1994 року (підписана 1992 року). Згідно з угодою країни ЄАВТ – ЄЕЗ (Норвегія, Ісландія та Ліхтенштейн) запроваджують до національних законодавств правовий доробок Спільноти в усіх галузях, на які поширюється ЄЕЗ. В органах ухвалення рішень ЄС Норвегія, Ісландія та Ліхтенштейн мають лише дорадчий голос вони беруть участь у фінансуванні структурних фондів ЄС. Керівним органом ЄЕЗ є Рада, що збирається двічі на рік. Відповідно до угоди про ЄЕЗ розширення ЄС потягло за собою і розширення ЄЕЗ. Таким чином, наразі європейська економічна зона охоплює 28 країн.

3.2. Митний союз

Наступним кроком євроінтеграції є створення Митного союзу, що передбачає створення єдиного митного кордону. На території союзу діють єдині митні закони і правила щодо ввезення усіх видів товарів до будь-якої з країн-учасниць. В ідеалі повинні

існувати єдине митне право і єдиний набір митних правил для всіх країн-учасниць ЄС (митний кодекс).

У митному кодексі повинні бути викладені:

- митний тариф;
- правила митного оцінювання;
- митний контроль;
- антидемпінгові й компенсаційні заходи;
- правила визначення походження товарів;
- оплата збору й умови оплати (із відстроченням, компенсація і т. ін.);
- трактування можливих квот.

Митний союз повинен включати:

- загальний зовнішній митний тариф, що використовується всіма країнами-учасницями під час торгівлі із зовнішніми країнами, що не є членами цього Митного союзу;
- створення єдиного органу з нагляду за використанням тарифу і прийняттям рішень про його зміни.

Угода про поділ мита, яке збирають митні органи всіх країн.

При цьому кожна країна-учасниця повинна мати право одержувати свою частку митних надходжень незалежно від того, в яку з країн імпортуються товари і де відбувається одержання податку.

Митний союз Європейського Союзу (*European Union Customs Union*) – Митний союз країн Європейського Союзу та кількох інших країн, важливий складник спільного ринку. Його створення стало першочерговим завданням після підписання Римського договору і завершилося 1968 року. Найголовнішими були такі заходи:

- скасування всіх митних зборів та обмежень між країнами-членами;
- запровадження єдиного зовнішнього тарифу щодо товарів третіх країн, однакового для всієї Європейської спільноти (прибуток від його стягнення став одним із джерел формування власних ресурсів Спільноти);

– спільна торговельна політика як зовнішній аспект Митного союзу (на міжнародному рівні Спільнота виражає спільну позицію всіх держав-членів).

Єдиний зовнішній тариф (англ. *Common External Tariff*) – однаковий митний тариф, що застосовується до імпортованих товарів, незалежно від того, де саме вони перетинають кордон Європейського Союзу. Як Митний союз ЄС не стягує митних зборів при перетині внутрішніх кордонів Союзу, натомість єдиний зовнішній тариф є одним із джерел прибутків до бюджету Європейського Союзу.

Спільні процедури та правила були зібрані в єдиному адміністративному документі (Single Administrative Document), що замінив усі попередні нормативні акти. Відколи 1993 року офіційно почав діяти спільний ринок, усі традиційні перевірки на внутрішніх кордонах були скасовані разом із митними формальностями. Отже, митні служби країн-членів втратили функції стягування акцизного збору, ПДВ та накопичення статистичної інформації.

3.3. Спільний ринок

Третій етап економічної євроінтеграції – створення спільного ринку. **Внутрішній ринок Європейського Союзу** (іноді використовується термін *єдиний ринок*, раніше відомий як *спільний ринок*) є економічним простором Європейського Союзу без внутрішніх кордонів, на якому забезпечується вільний рух товарів, осіб, послуг і капіталів – «чотири свободи» ЄС – між 28 державами-членами ЄС. Відповідне визначення внутрішнього ринку ЄС закріплене в ч. 2 ст. 26 Договору про функціонування Європейського Союзу.

1. Вільне пересування товарів

Договір про функціонування ЄС передбачає утворення Митного союзу, що поширюється на весь товарообіг і передбачає заборону між державами-членами ЄС мита на імпорт та експорт і

будь-яких еквівалентних їм зборів, а також ухвалення спільного митного тарифу щодо третіх країн.

2. Вільне пересування осіб

Свобода руху осіб означає, що громадянин Євросоюзу може безперешкодно переміщатися між країнами союзу з метою проживання (зокрема, й щодо виходу на пенсію), роботи та навчання. Забезпечення цих можливостей передбачає спрощення формальностей при переїзді та взаємне визнання професійних кваліфікацій.

Зокрема, в межах ЄС гарантується свобода пересування працівників, причому держави-члени ЄС в межах спільної програми заохочують обмін молодими робітниками.

3. Вільне пересування послуг

В ЄС забороняються обмеження свободи надання послуг громадянами однієї держави-члена ЄС на території чи громадянам іншої держави-члена ЄС.

Свобода руху послуг і свобода установи дозволяють особам, які займаються самостійною економічною діяльністю, вільно переміщатися між країнами союзу та займатися цією діяльністю на постійній чи тимчасовій основі. Незважаючи на те, що послуги становлять 70 % ВВП і робочих місць у більшості держав-членів, законодавство щодо цієї свободи не настільки розвинене, як у сфері інших установлюваних свобод. Цю прогалину було заповнено прийняттям директиви про послуги на внутрішньому ринку з метою зняття обмежень між країнами з надання послуг.

4. Вільне пересування капіталів

В ЄС забороняються обмеження на пересування капіталів між державами-членами і між державами-членами й третіми країнами, а також обмеження на платежі між державами-членами і між державами-членами й третіми країнами.

Свобода руху капіталу передбачає не лише можливість безперешкодних платежів та переказів через кордони, а й купівлю нерухомості, акцій компаній та інвестування між країнами. До прийняття рішення про формування економічного і валютного союзу розвиток положень про свободу капіталу відбувався по-

вільно. Після прийняття Маастрихтського договору Європейський суд почав прискорено формувати рішення щодо раніше знехтуваної свободи. Свобода пересування капіталу діє також і на відносини між країнами-учасниками ЄС та третіми країнами.

3.4. Валютна інтеграція

Останній етап – валютна інтеграція. **Європейська валютна (монетарна) система** (European Monetary System, EMS) запроваджена в 1979 р. у відповідь на значні коливання світових валют із метою створення в Європі зони відносної монетарної стабільності. Об'єднала валюти держав-учасниць через механізм обмінних курсів, що регулював їх відхилення від «європейської грошової одиниці» – екю (European Currency Unit, ECU). Після непевного старту європейська монетарна система (ЄМС) допомогла країнам-учасникам боротися з інфляцією та відновити економічне зростання, стала перехідним етапом на шляху до економічного й монетарного союзу.

Грошову одиницю екю (European Currency Unit, ECU – EURO) запроваджено 1979 р. як центральний елемент Європейської монетарної системи для підтримання механізму обмінних курсів. В її основу покладено зважений кошик валют. Від 1 січня 1999 року запроваджено євро за курсом 1 екю = 1 євро. Готівковий обіг євро – від 1 січня 2002 року. Назву «євро» було узгоджено 15–16 грудня 1995 року на Мадридському саміті.

Валютну інтеграцію як невід'ємний елемент економічної інтеграції варто розглядати в контексті послідовності кількох основних стадій організації валютних відносин:

- гармонізації, тобто зближення та взаємного пристосування національних господарств і валютних систем;
- координації, тобто узгодження цілей валютної політики;
- уніфікації, тобто проведення єдиної валютної політики.

Зазвичай перехід до кожного наступного етапу інтеграції супроводжується формуванням наднаціонального механізму ва-

лютного регулювання і створенням інституціональної інфраструктури – міждержавних валютно-кредитних і фінансових організацій.

Отже, валютна інтеграція передбачає створення регіональних зон, у межах яких забезпечуються відносно стійке співвідношення курсів національних валют або поступова заміна їх регіональною валютою, а також спільне регулювання валютних відносин та єдина валютна політика щодо інших країн. Складовими валютної інтеграції найрозвиненіших валютних об'єднань є:

- 1) підтримання ринкового курсу власної валюти в межах узгодженого паритету;
- 2) використання як паритету валюти країн-учасниць найсильнішої національної валюти або міжнародної розрахункової одиниці;
- 3) створення спільного фонду для надання кредитів країнам-учасницям для підтримання курсу власної валюти;
- 4) заснування міждержавного органу для грошово-кредитного та валютного регулювання.

Процес валютної інтеграції відбувається через дію механізму валютної інтеграції. Механізм валютної інтеграції – сукупність валютно-кредитних методів регулювання, спрямованих на поступовий перехід до вищого ступеня інтеграції. Зазвичай зрілі форми економічної інтеграції вимагають адекватного ступеня інтеграції валютних відносин. Так, уніфікація валютної політики країн-учасниць інтеграційного об'єднання може мати місце за умов вільного руху товарів, послуг, капіталу між ними, що, у свою чергу, передбачає досягнення економічного й валютного союзу.

Валютний союз – один із типів міжнародних валютних систем, представлений групою країн, які встановили межі взаємних коливань курсів своїх національних валют і використовують однакові засоби валютного регулювання. Розрізняють дві основні складові валютного союзу між двома й більше країнами:

- 1) валютно-курсовий союз – угода країн-учасниць щодо постійного фіксування їх обмінних курсів за відсутності курсових

коливань (запровадження єдиної валюти є логічним завершенням такої ситуації);

2) повна фінансова інтеграція, що означає скасування будь-яких перешкод щодо руху фінансового капіталу між учасниками валютного союзу.

Повна фінансова інтеграція повинна супроводжуватися певними заходами: по-перше, узгодженням грошової політики в країнах-учасницях, оскільки різниця щодо темпів зростання грошової маси спричинятиме різницю відсоткових ставок, що загрожуватиме встановленим валютним паритетом; по-друге, запровадження єдиної валюти потребує створення центрального банку союзу для контролю грошової пропозиції та регулювання курсу єдиної валюти щодо валют інших (третіх) країн.

Отже, характерними ознаками валютного союзу як одного з типів міжнародних валютних систем є:

- постійне фіксування валютних курсів, логічним завершенням якою є запровадження єдиної валюти;
- наявність розвиненої інституціональної інфраструктури та єдиного центрального банку союзу;
- вільний рух фінансового капіталу між країнами-учасниками валютного союзу.

Валютна система сучасного Європейського Союзу мала декілька етапів розвитку, ставши міжнародною валютною системою типу «валютний союз», що має назву Європейський валютний союз.

Гармонізацію валютної політики в рамках формування валютного союзу проводили трьома етапами:

1) 1 липня 1990 р. – 31 грудня 1993 р. – лібералізація ринків капіталів і посилення координації та співробітництва у рамках Комітету керівників центральних банків, досягнення стабільності цін і валютних курсів, посилення координації економічної політики держав-членів;

2) 1 січня 1994 р. – 1 січня 1999 р. – створення Європейського валютного інституту на базі Комітету керівників центральних ба-

нків, підготовка до створення Європейського центрального банку;

3) з 1 січня 1999 р. – введення в обіг єдиної грошової одиниці – євро:

– із січня 1999 р. до 1 січня 2002 р. – євро використовували лише в безготівковому обігу паралельно з національними валютами. За господарськими суб'єктами зберігалось право вибору між євро та національними грошовими знаками. «Лише в євро з 1 січня 1999 р. обов'язково проводили міжбанківські розрахунки, здійснювали операції на фінансових ринках, емісію державних цінних паперів;

– із січня до 1 липня 2002 р. – національні валюти країн-учасниць ЄВС повністю замінюються на євро в усіх сферах безготівкових розрахунків. Банкноти та монети в євро надходять у готівковий обіг і використовуються паралельно з національними грошовими знаками, а останні з 1 липня 2002 р. втрачають статус законного засобу платежу;

– з липня 2002 р. – євро – єдиний законний платіжний і розрахунковий засіб у ЄВС. Емітент євро – Європейський центральний банк.

Питання для дискусій

1. Митний союз із РФ чи євроінтеграція.
2. Охарактеризуйте переваги та загрози для України від входу до Митного союзу з РФ та ЄС.

Питання для самопідготовки

1. Охарактеризуйте основні етапи євроінтеграції.
2. Сутність та значення формування валютного союзу.
3. Історія розвитку єдиної європейської грошової одиниці.

Цікава інформація та довідкова література

1. Зона вільної торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/>.
2. The European Free Trade Association [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.efta.int/>.
3. Туск: щоб відновити доступ до спільного ринку Британія має забезпечити 4 свободи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/06/29/7051392/>.
4. Словник термінів ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.dovidka.com.ua/ee.html#Common_External_Tariff.

РОЗДІЛ 4 ТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ В КРАЇНАХ ЄС

- 4.1. *Сутність та принципи формування спільної європейської торговельної політики.*
- 4.2. *Динаміка внутрішнього ринку ЄС.*
- 4.3. *Спільна сільськогосподарська та енергетична політика ЄС.*

4.1. Сутність та принципи формування спільної європейської торговельної політики

Торговельну політику визначають як сукупність заходів, що приймаються керівними органами певних цілісних політико-економічних утворень (у нашому випадку інституціями Європейського Союзу) для регулювання взаємовідносин між господарськими суб'єктами у сфері торгівлі.

У широкому розумінні **торговельна політика** стосується торгівлі як традиційними товарами (матеріальними), так і послугами та факторами виробництва (працею, капіталом, інтелектуальною власністю тощо).

Поняття «**єдина торговельна політика ЄС**» з'явилося в Договорі в 1957 р. про заснування Європейського економічного співтовариства (ЄЕС), відомого також під назвою Римський договір. Єдина торговельна політика є фактично політикою Співтовариства у сфері регулювання зовнішньоторговельних відносин. Десмонд Дайнен трактує спільну торговельну політику як зовнішній прояв Митного союзу, що став підґрунтям для побудови єдиного ринку й економічного та валютного союзу.

На формування спільної торговельної політики європейських країн впливали різні політичні підходи:

1) *федералістський* (інституційний) підхід А. Спінеллі та його послідовників, що ґрунтувався на ідеї співпраці та взаємодоповнення місцевих, регіональних, національних та європейських урядів;

2) *функціоналістський* (секторальний) підхід одного із засновників європейської інтеграції Ж. Моне, що був спрямований на поступовий перехід суверенітету від національного рівня до рівня співтовариства.

На початку 90-х років ХХ ст. відбувся синтез цих двох підходів. Новий підхід базувався на принципі *субсидіарності* і полягав у певному розмежуванні повноважень. Спільні європейські інституції повинні були взяти на себе відповідальність за ті сфери, в яких спільна діяльність є ефективнішою, ніж діяльність окремих держав. Торгівля належить саме до таких сфер.

Отже, в розвитку спільної торговельної політики можна виділити такі етапи:

1) етап зон вільної торгівлі (1959–1967) – поступова відміна мит і кількісних обмежень у взаємній торгівлі відповідно до Римських договорів, злиття виконавчих органів ЄОВС, Євратома та ЄЕС;

2) етап митного союзу (1968–1976) – встановлення спільного митного тарифу щодо третіх країн замість національних тарифів, початок періоду «євроскептицизму», або «євросклерозу»;

3) етап спільного ринку (1987–1992) – скасування фізичних, технічних і фіскальних бар'єрів у торгівлі між країнами-членами, гармонізація правил економічної діяльності, зближення законодавства;

4) етап економічного і валютного союзу (з 1993 р. дотепер) – впровадження спільної валюти, посилення політичної інтеграції відповідно до Маастрихтського договору.

Стаття 131 Римського договору

Спільну торговельну політику потрібно ґрунтувати на однакових принципах, зокрема, стосовно змін тарифних ставок, укладання тарифних і торговельних угод, досягнення однаковості заходів лібералізації, політики експорту та захисту торгівлі, таких як ті, що їх необхідно використовувати в разі демпінгу чи субсидій.

Комісії належить подавати Раді пропозиції щодо реалізації спільної торговельної політики.

У разі потреби провести переговори та укласти угоду з однією чи кількома державами або міжнародними організаціями, Комісія подає рекомендації Раді, яка уповноважує Комісію почати потрібні переговори. Обов'язком Ради та Комісії є забезпечити узгодженість угод, що є предметом переговорів, із внутрішніми політиками та правилами Спільноти. Комісія провадить ці переговори, консультуючись зі спеціальним комітетом, що його призначає Рада, щоб допомогти Комісії у виконанні цього завдання, та в рамках директив, які Рада міністрів може їй дати. Комісія регулярно доповідає спеціальному комітету про перебіг переговорів.

Мета єдиної торговельної політики Співтовариства проголошена в статті 131 Римського договору і полягає в прагненні сприяти гармонійному розвитку світової торгівлі, поступовій відміні обмежень у міжнародній торгівлі та зниженню митних бар'єрів.

Спільна торговельна політика охоплює такі сфери:

- митне законодавство;
- торговельні й митні угоди;
- лібералізацію та протекціонізм (досягнення уніфікації заходів із лібералізації й захисту торгівлі, що повинні прийняті в разі демпінгу чи субсидування);
- експортну політику.

Остання сфера вирізняється тим, що в ній усе ще існують національні заходи сприяння країнами – членами ЄС своїй торгівлі. Передусім це стосується торговельного страхування.

Спільна торговельна політика характеризується цілями, що передбачають:

- необхідність розвивати торгівлю між країнами-членами і третіми країнами;
- підвищення конкурентоспроможності підприємств;
- забезпечення потреб Співтовариства щодо постачання сировини та напівфабрикатів;
- уникнення істотних порушень у функціонуванні економічних систем країн-членів та забезпечення раціонального роз-

витку виробництва і розширення споживання в межах Співтовариства.

Спільна торговельна політика ЄС охоплює три рівні:

- 1) національний;
- 2) європейський;
- 3) міжнародний.

При цьому ЄС відіграє подвійну роль, представляючи водночас міжнародний рівень, на якому країни-члени прагнуть досягти спільної позиції, й національний (внутрішній) рівень, вступаючи в міжнародні переговори з іншими країнами чи національними групами.

Федерації промисловців, неурядові організації та інші угруповання, діяльність яких здебільшого залежить від зовнішньої торгівлі, намагаються на національному рівні впливати як на позицію власного уряду в зовнішньоторговельному процесі, так і на позицію ЄС щодо третіх країн.

При цьому є й негативний момент єдиної торгової політики, а саме ЄС сприймається у світі як надто важкий і повільний партнер. Крім того, зі зростанням кількості країн-членів ЄС дедалі важче знайти спільний знаменник у переговорах, особливо з третіми країнами. Складна процедура ухвалення рішень у спільній торговельній політиці ЄС також вважається однією зі специфічних нетарифних торгових перешкод.

Як «похідна» Митного союзу, що поширюється переважно на товари (на відміну від послуг) і є ефективним під час перетину товарами кордону, спільна торговельна політика концентрується передусім на заходах і правилах торгівлі товарами в межах митної території ЄС.

Зовсім інші принципи закладені в здійсненні спільної торговельної політики ЄС у сфері послуг. Послуги становлять майже три четверті національного продукту ЄС, але лише п'яту частину його внутрішньої торгівлі. Це зумовлено тим, що внутрішній ринок ЄС ще остаточно не сформувався для послуг. Передусім це стосується широкого спектра комерційних послуг (на відміну від державних) у таких сферах і галузях, як інформаційні технології,

будівництво, охорона здоров'я, юридичні консультації й менеджмент.

Внутрішній торгівлі послугами в ЄС перешкоджає значна кількість дискримінаційних інструкцій, що утруднюють експортерам із країни-члена ЄС експортувати послуги в інші країни-члени і/або засновувати там філії. Надалі не виконуються країнами-членами ЄС під час торгівлі послугами принцип взаємного визнання за недостатнього узгодження національних правил, стандартів, а також принцип країни походження згідно з *Cassis de Dijon* (1979 р.).

«Принцип Cassis-de-Dijon» (Cassis-de-Dijon-Prinzip) передбачає, що продукти харчування та інші вироби (з певними винятками), що вже допущені на ринок в одній країні ЄС, автоматично можуть продаватись і в іншій країні ЄС. При цьому закупка товарів можлива не лише в офіційного виробника/постачальника, а й у третіх осіб.

(Free movement, 2010)

Це призводить до зростання витрат трансакцій і значно спотворює конкуренцію між продавцями послуг із різних країн-членів ЄС.

Підписана Генеральна угода про торгівлю послугами (ГАТС) передбачала чотири різновиди постачання послуг: транскордонне постачання (наприклад, транспорт), споживання за кордоном (наприклад, туризм), комерційна присутність за кордоном (наприклад, банківський філіал) і присутність фізичних осіб за кордоном (наприклад, будівельна бригада).

Стосовно суперечки довкола розмежування компетенції країн-членів та інститутів ЄС у впровадженні й використанні норм ГАТС Суд ЄС у 1994 р. вирішив, що при транскордонній торгівлі послугами відповідальним є ЄС, тоді як в інших випадках доцільною є змішана/розділена компетенція. Проте внутрішнє розмежування компетенції ЄС і країн-членів у торгівлі послугами залишилося нечітким і після цього рішення Суду ЄС. Отже, знову постає питання: як таку компетенцію можна реалізу-

вати і які з цього впливають юридичні наслідки для ЄС та його країн-членів.

Зовнішня свобода дій у торгівлі послугами окремих країн-членів ЄС обмежується, тоді як європейські інтеграційні процеси просуваються вперед і відповідно до цього правила регулювання торгівлі послугами в країнах-членах уніфікуються або взаємовизначаються. Згідно з Ніщцьким договором 2001 р. на послуги і торгові аспекти прав інтелектуальної власності, що вже віднесені до сфери спільної торговельної політики, поширюється дія ст. 133 Договору про утворення ЄС.

Таким чином, формування та здійснення спільної торговельної політики в торгівлі послугами уподібнюється торгівлі товарами. Вирішальними чинниками цього розвитку є прогрес у поглибленні європейської інтеграції й прагнення уникати порушень правил конкурентної боротьби між підприємствами в ЄС. Виходячи з цього, країни-члени ЄС, спільно представлені на переговорах, можуть досягати кращих результатів, ніж самотійними діями.

Отже, сучасні глобалізаційні процеси неможливо уявити без існування й функціонування ЄС як одного з найбільших економічних і політичних центрів світу. У цьому контексті важливого значення набуває зовнішньоторговельна політика ЄС щодо глобальної торгової системи ГАТТ/СОТ.

Основні принципи та цілі торговельної політики ЄС поділяють на зовнішні та внутрішні. Зовнішні – це сприяння гармонійному розвитку світової торгівлі, поступове усунення обмежень у зовнішній торгівлі та скасування митних бар'єрів; внутрішні – створення і розвиток Митного союзу, скасування мита та усунення перешкод у внутрішній торгівлі, а також зростання конкурентоспроможності європейських підприємств.

Отже, спільна торговельна політика базується на єдиних принципах щодо:

- тарифних ставок;
- укладання тарифних і торговельних угод;

– уніфікації заходів із лібералізації, експортної політики та заходів із захисту торгівлі, зокрема й тих, що були прийняті у випадку демпінгу та субсидування.

Основним принципом торговельної політики вважають «принцип відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією». Формулювання цього принципу не конкретизується, однак дає можливість у поєднанні з цілями створення і розвитку ЄС гнучко використовувати визначені протекціоністські заходи, регулювати термін, форми та глибину відкриття національних ринків ЄС, визначати основні параметри конкурентного середовища не лише в ЄС.

До компетенції країн-членів ЄС у сфері зовнішньої торгівлі належать, зокрема, самостійні дії щодо подолання економічних ускладнень, пов'язаних з імпортом із «третіх» країн. За надзвичайних обставин країни-члени можуть вимагати в Єврокомісії права на застосування ними необхідних захисних заходів, і вона в стислі терміни санкціонує їх дії. Водночас за Єврокомісією залишається право змінити чи скасувати ці односторонні заходи країн-членів. У цьому разі пріоритет віддають заходам, що можуть завдати меншої шкоди функціонуванню єдиного ринку.

Спільна торгова політика ґрунтується на відповідних статтях Договору про заснування Європейського співтовариства, вона запроваджується органами ЄС і країнами-членами, а також є основою європейських правових актів, обов'язкових на території європейського Митного союзу.

4.2. Динаміка внутрішнього ринку ЄС

Існує широкий розкид у вартості експортної торгівлі товарами держав-членів із партнерами в рамках ЄС (рис. 4.1). У 2015 році вартість експорту торгівлі товарами в межах ЄС коливалася від 691 409 млн євро (Німеччина) до 855 млн євро (Кіпр).

Таблиця 4.1 демонструє, що майже в усіх державах-членах ЄС відбулося збільшення вартості експорту товарів партнерам в ЄС-27 у період із 2002 до 2015 року. Існує значна відмінність

щодо швидкості зміни, починаючи від відносно невеликого збільшення на 6 % стосовно вартості експорту товарів із Фінляндії до інших партнерів ЄС до майже чотириразового збільшення вартості експорту товарів зі Словаччини в інші країни-члени ЄС.

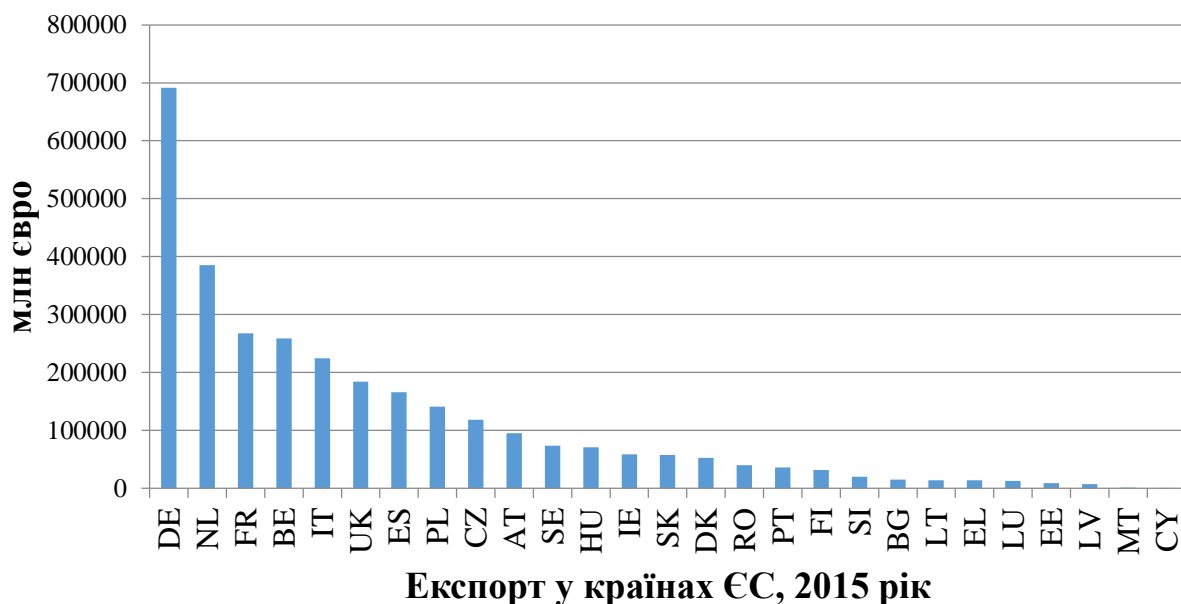

Рисунок 4.1 – Внутрішній експорт країн ЄС, 2015 рік (Eurostat, 2018)

Таблиця 4.1 – Внутрішня торгівля країн ЄС-27, млн євро

Країна	2002		2013		2014		2015	
	млн євро	%	млн євро	%	млн євро	%	млн євро	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
DE	414 500	23,65	616 592	21,85	646 347	22,18	691 409	22,68
NL	207 800	11,86	382 127	13,54	383 716	13,17	385 552	12,65
FR	228 800	13,06	259 491	9,19	262 312	9,00	267 838	8,79
BE	172 600	9,85	247 373	8,77	251 176	8,62	258 596	8,48
IT	166 000	9,47	207 827	7,36	216 222	7,42	224 700	7,37
UK	182 100	10,39	177 066	6,27	181 883	6,24	184 082	6,04
ES	3 000	0,17	150 318	5,33	155 544	5,34	166 022	5,45
PL	35 400	2,02	115 429	4,09	127 892	4,39	141 018	4,63

РОЗДІЛ 4. ТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ В КРАЇНАХ ЄС

Продовження табл. 4.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
CZ	35 100	2,00	98 773	3,50	107 982	3,71	118 635	3,89
AT	50 500	2,88	91 314	3,24	92 594	3,18	95 174	3,12
SE	8 500	0,49	72687	2,58	72 378	2,48	73 833	2,42
HU	31 200	1,78	61 858	2,19	65 423	2,25	70 880	2,32
SK	13 700	0,78	53 306	1,89	54 610	1,87	57 763	1,89
DK	42 500	2,43	52 460	1,86	52 951	1,82	52 502	1,72
IE	61 600	3,52	50 324	1,78	50 462	1,73	58 811	1,93
RO	10 900	0,62	34 439	1,22	37 177	1,28	40 077	1,31
PT	22 300	1,27	33 261	1,18	34 083	1,17	36 262	1,19
FI	29 200	1,67	30 960	1,10	32 058	1,10	31 733	1,04
SI	8 500	0,49	17 576	0,62	18 573	0,64	19 946	0,65
LT	1 900	0,11	13 604	0,48	13 348	0,46	14 067	0,46
BG	3 800	0,22	13 300	0,47	13 672	0,47	14 780	0,48
EL	6 700	0,38	12 782	0,45	13 026	0,45	13 853	0,45
LU	9 500	0,54	11 251	0,40	11 956	0,41	13 066	0,43
EE	3 000	0,17	8 718	0,31	8 728	0,30	8 741	0,29
LV	1 900	0,11	7 232	0,26	7 500	0,26	7 543	0,25
MT	1 000	0,06	1 213	0,04	1 091	0,04	1 049	0,03
CY	300	0,02	878	0,03	768	0,03	855	0,03

Як і сукупний показник ЄС-27, більшість держав-членів показали тенденцію до збільшення за період 2002–2013 щодо вартості їх експорту товарів порівняно з 2009 р. (фінансова криза). Вартість експорту товарів для більшості держав-членів на цей час відновлюється.

Станом на 2013 рік більшість держав-членів мають двох або трьох партнерів у рамках ЄС, що становить більшість (понад 50 %) їх експорту всередині ЄС. Ці партнери досить часто близькі в географічному сенсі. Менші частки їх експорту припадають на іншу частину своїх партнерів по ЄС (рис. 4.2).

Аналізуючи статистичні дані, можна стверджувати, що є певна стабільність партнерів у рамках ЄС, особливо для великих

країн-експортерів товарів. При цьому відбулися значні зміни для незначних країн-експортерів у рамках ЄС. Наприклад, частка товарів, що експортуються між Естонією, Литвою і Латвією збільшилася, а частка експорту в більш віддалені країни ЄС зменшилася.

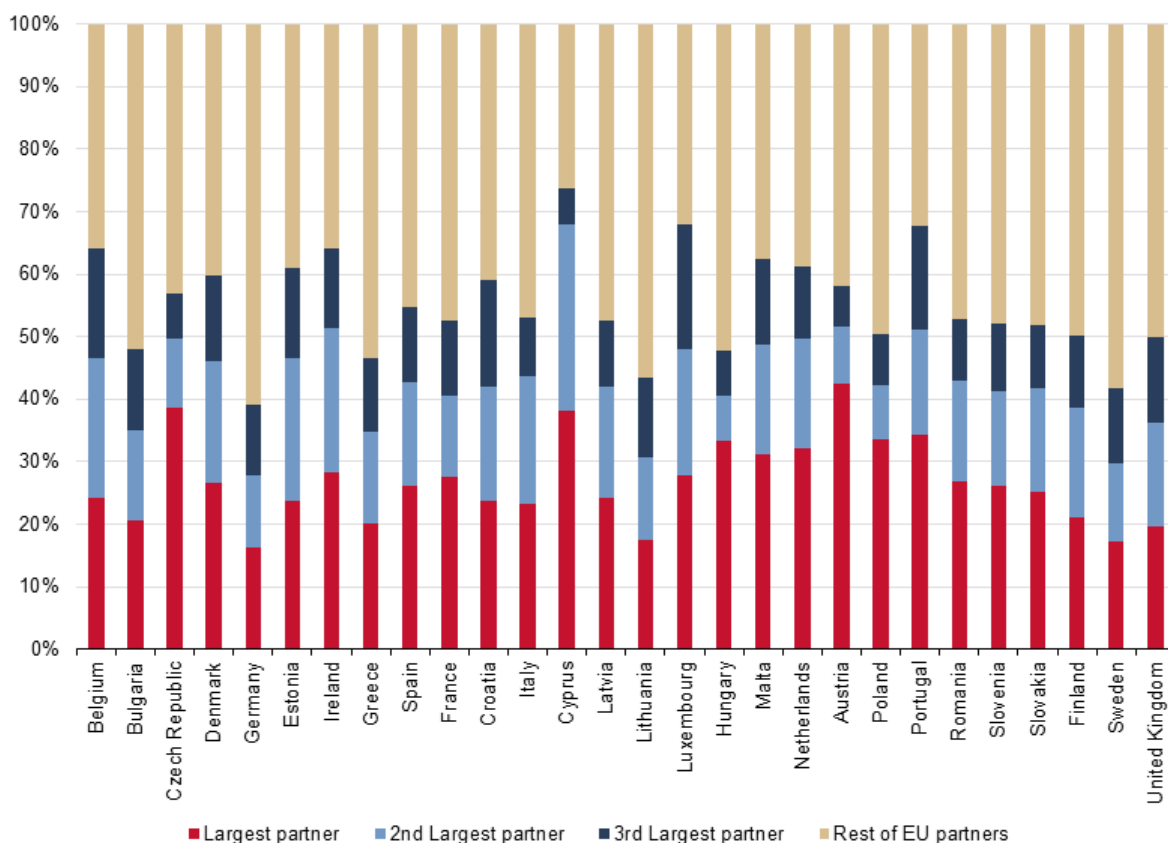

Рисунок 4.2 – Відсотковий розподіл експорту за країнами ЄС 2013 (EUR 1 млн)

Шістнадцять країн ЄС мають негативний торговий баланс, тобто вони імпортують більше товарів у вартісному вираженні від партнерів ЄС, ніж експортують в інші країни ЄС. Найбільший негативний торговий баланс у Франції та Великобританії. При цьому Нідерланди показують найбільший позитивний торговий баланс – 177 652 млн євро.

Німеччина також є найбільшою державою-членом ЄС щодо внутрішньої торгівлі ЄС-28 у 2015 році – 22,6 % продажу товарів

РОЗДІЛ 4. ТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ В КРАЇНАХ ЄС

у країни ЄС-28. Відзначимо, що трохи більше ніж одна п'ята (20,9 %) надійшло товарів в ЄС-28 з інших держав-членів (див. рис. 4.3). Нідерланди (12,6 %) забезпечили більше ніж одну десяту частину всередині ЄС надходження товарів, що пояснюється ефектом Роттердам, у той час як на Францію (11,8 %) та Сполучене Королівство (10,2 %) припадає понад одна десята частина всередині ЄС-28.

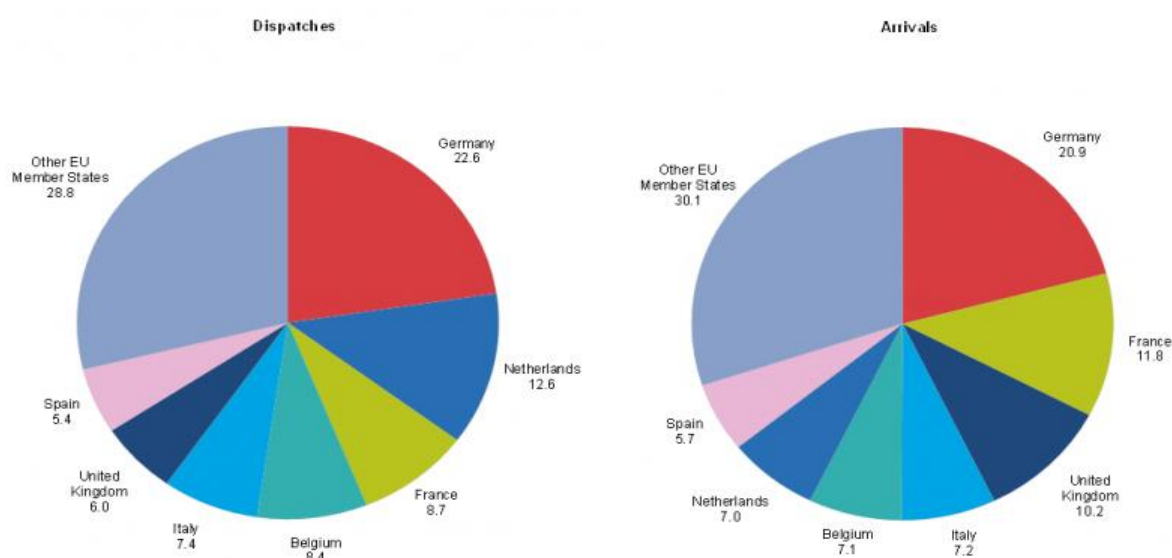

Рисунок 4.3 – Питома вага внутрішнього експорту та імпорту в розрізі країн ЄС станом на 2015 рік

Однак, аналізуючи внутрішній рух товарів, не можна робити висновок щодо ефективності розвитку ЄС. У цьому аспекті доцільним є поєднання зазначених результатів з аналізом співпраці з країнами, що не входять до ЄС.

Важливість внутрішнього ринку ЄС підкреслює той факт, що всередині ЄС у сфері торгівлі товарами (відправлених і отриманих разом узятих) обсяг був більшим, ніж поза ЄС у сфері торгівлі (експорту та імпорту разом узятих) для кожної держави-члена ЄС, за винятком Великобританії.

Частка загального обсягу торгівлі товарами істотно різних держав-членів ЄС пояснюється деякою мірою історичними зв'язками та географічним положенням. Найбільша частка тор-

гівлі між країнами ЄС (близько 80 % від загального обсягу торгівлі) характерна для Люксембургу, Естонії, Угорщини, Чехії та Словаччини.

4.3. Спільна сільськогосподарська та енергетична політика ЄС

Як зазначалося раніше, політика ЄС передбачає функціонування Спільної сільськогосподарської політики (ССП, Common Agricultural Policy (CAP) – однієї з найважливіших і найвиразніших сфер діяльності ЄС (понад 40 % бюджету ЄС).

Засновником та ініціатором Спільної сільськогосподарської політики (ССП) вважається **Сіко Мансхолт**, який також став автором першої (невдалої) спроби її реформування (відомої як «план Мансхолта»).

Створення ССП проголошене в Римському договорі. Основна початкова мета (зумовлена, зокрема, післявоєнними нестатками) – самозабезпечення харчовими продуктами, досягалася шляхом надання виробникам субсидій за вироблену продукцію, системи гарантованих цін та інтервенційних заходів.

У результаті склалася негнучка дотаційна політика, яка створювала величезні надлишки харчових продуктів і дедалі більше коштувала ЄС. Так, у 1988 р. ССП «з'їла» 68 % від бюджету ЄС.

Спроби змінити систему і обмежити витрати на ССП робили регулярно, але радикальна реформа почалася лише на початку 2000-х років. Істотним стимулом для неї послужили вступ до ЄС десяти нових членів і подальша лібералізація світової торгівлі в рамках СОТ.

Головні засади реформування ССП закладені в «Програмі 2000», в якій йдеться про обмеження витрат і зміщення акцентів на безпеку харчових продуктів, розвиток села та збереження довкілля.

На заміну дотацій на виробництво поступово запроваджують прямі виплати фермерам як інструмент допомоги і засіб заохотити сільгоспвиробників додержуватися харчових та екологічних норм.

Основні завдання ССП – забезпечити фермерам прийнятний рівень життя, а споживачам – якісні харчові продукти за справед-

ливими цінами, зокрема шляхом організації спільного ринку сільгосппродукції та застосування принципів єдиних цін, фінансової солідарності та переваги ЄС.

Зазначимо, що під час реформування ССП незмінними залишилися рівнопріоритетні цілі ССП, які були закладені ще Римськими угодами, а саме:

- модернізація сільського господарства;
- стабільне функціонування ринку сільськогосподарської продукції;
- забезпечення доходів працівників, зайнятих у галузі, на рівні, не нижчому за загальноприйняті стандарти життя європейців.

Завдяки системним зусиллям держав європейська модель сільського господарства продовжує базуватися на трьох чинниках:

- 1) фермерському господарстві сімейного типу.
- 2) багатофункціональній ролі галузі в національних економіках.
- 3) захисті доходів товаровиробників від ринкової і природної стихій.

Основними елементами єдиної аграрної політики є:

1. Єдині ціни. Встановлення єдиної ціни на сільськогосподарську продукцію всередині ЄС і єдиний механізм їх підтримання. Мінімально допустимі ціни на найважливіші сільськогосподарські продукти визначаються заздалегідь. Якщо ринкові ціни знижуються більше ніж на 10 % від цього рівня, органи ЄС здійснюють гарантовану закупівлю даного продукту, забезпечуючи підтримання рівня цін. В ЄС використовують декілька основних видів цін:

- орієнтовні ціни, які країни ЄС вважають за необхідне підтримувати на національних ринках у внутрішньорегіональному обороті;
- ціни втручання – ціни, за якими скуповують або продають надлишки сільськогосподарської продукції, коли коливання цін на них досягають установлених меж від рівня орієнтовної ціни;

– зовнішньоторговельні – ціни реалізації сільськогосподарських товарів на зовнішньому ринку.

2. Свобода торгівлі. Відсутність тарифних і кількісних обмежень на торгівлю сільськогосподарською продукцією всередині ЄС. Єдині правила зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією з третіми країнами та єдиний митний тариф. Сільськогосподарські продукти пересуваються в межах ЄС за умов, подібних до умов внутрішнього ринку.

У разі імпорту діє система компенсаційних зборів, що захищає виробників від конкуренції з боку тих країн, де витрати виробництва сільськогосподарських товарів нижчі, ніж в ЄС. При експорті сільськогосподарської продукції в треті країни виробники отримують субсидії від органів ЄС, які дозволяють їм продавати продукцію за цінами, нижчими від світових. За окремими товарами ЄС уклало угоди із зовнішніми постачальниками, за якими вони зобов'язуються не експортувати ці товари в країни ЄС за цінами нижче встановленого рівня. За практичне здійснення єдиної політики в галузі сільського господарства відповідальність несуть міждержавні органи ЄС (Рада і Комісія).

3. Єдине фінансування сільського господарства через Європейський фонд орієнтації та гарантії сільського господарства (ФЕОГА), на підтримання якого витрачається більше ніж половина бюджету ЄС. Кошти, призначені для підвищення продуктивності й модернізації сільськогосподарського виробництва, а кошти-гарантії, що становлять 3/4 від суми фонду, йдуть безпосередньо на підтримання цін. ФЕОГА формується за рахунок компенсаційних зборів, що стягуються за імпорт сільськогосподарської продукції з третіх країн, відрахувань від мита на промислові товари, що ввозяться, прямих внесків із бюджету ЄС, надходжень від ПДВ.

У результаті можна виокремити такі переваги ССП: в основному споживаються продукти, вироблені в ЄС, порівнюючи з імпортними продуктами; захист спільного ринку від імпорту продуктів за низькими цінами і коливань світових цін.

Основний принцип спільної відповідальності – участь фермерів у фінансових витратах, обумовлених зростанням сільськогосподарського виробництва ЄС.

ССП ЄС на всіх етапах її формування та розвитку охоплювала насамперед систему ринкового регулювання та ціноутворення.

Спочатку вона стимулювала нарощення обсягів сільськогосподарського виробництва, а пізніше – його стримування.

При цьому ринкові заходи ССП стали доповнюватися політикою «неринкового характеру» у вигляді прямого квотування, обмеження площ, продуктивності тварин та ін.

«Неринкова сільськогосподарська політика» ЄС зумовлена значною заклопотаністю екологічними проблемами та низькою якістю життя в селі, нерівномірністю регіонального розвитку.

Стратегія «Європа 2020» визначає три фактори зміцнення економіки:

- 1) розумне зростання – розвиток економіки, що базується на знаннях та інноваціях;
- 2) сталий розвиток – розвиток економіки, що базується на цілеспрямованому використанні ресурсів, екології та конкуренції;
- 3) всеосяжне зростання – сприяння підвищенню рівня зайнятості населення, досягнення соціальної й територіальної згоди.

Також було визначено основні напрями діяльності, якими необхідно керуватися європейським державам: зайнятість, дослідження й інновації, зміна клімату та енергетика, освіта, боротьба з бідністю.

При цьому було прийнято три основні цілі сільськогосподарської політики на 2014–2020 рр.:

- 1) життєздатне виробництво продовольства;
- 2) стале використання природних ресурсів і пом'якшення наслідків зміни клімату;
- 3) збалансований сільський розвиток.

Відзначимо, що ССП ЄС визначено 10 ключових засад цільового розподілу грошових субсидій для забезпечення:

1) прибутковості сільськогосподарського виробництва, орієнтованого на стимулювання економічного зростання і збільшення зайнятості в селі;

2) більш ефективних та гнучкіших інструментів кризового менеджменту для вирішення нових економічних проблем;

3) екологізації з метою досягнення довготривалої продуктивності та збереження екосистем;

4) додаткового інвестування в наукові дослідження та інноваційні розробки;

5) створення конкурентоспроможного і збалансованого ринкового ланцюга забезпечення продуктами харчування від виробника до споживача;

6) стимулювання заходів щодо захисту довкілля в сільському господарстві;

7) полегшення відкриття для фермерів-початківців власного сільгоспприємства;

8) стимулювання зайнятості та підприємництва в сільських регіонах;

9) уважнішого врахування інтересів структурно слабких регіонів;

10) простої й ефективної ССП (спрощення деяких механізмів без втрати їх ефективності).

У новому програмному періоді 2014–2020 рр. порівняно з попереднім періодом (2007–2013 рр.) передбачено таке:

1) скорочення частки САП у бюджеті ЄС з 39 % у 2013 р. до 33 % у 2020 р;

2) збережено пріоритет сільського розвитку шляхом орієнтації політики на: соціоекономічний розвиток громад, ефективне використання локальних ресурсів для збереження екосистем та попередження негативних ризиків зміни клімату, впровадження інновацій у сільській економіці, підвищення конкурентоспроможності фермерів та їх залучення до ланцюгів доданої вартості;

3) збільшується фінансування пільгового постачання безпечних продуктів харчування (переважно органічної продукції) в

РОЗДІЛ 4. ТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ В КРАЇНАХ ЄС

соціальні заклади, а також стимулюватиметься розвиток партнерських стосунків із переробними підприємствами та гарантування й захист прав сільськогосподарських виробників шляхом розвитку професійних та неурядових організацій;

4) визначено якісно нові пріоритети сільського розвитку, що сприятимуть підвищенню ефективності реалізації відповідних програм;

5) налагоджена взаємодія із фондами ЄС;

6) нові критерії для розподілу фондів між державами-учасницями; спрощено механізми існуючих заходів;

7) удосконалена система управління ризиками;

8) розроблено нові пропозиції щодо моніторингу та оцінювання виконання програм;

9) запроваджені схеми підтримки дрібних фермерів (фіксована щорічна виплата розміром від 500 до 1 250 євро незалежно від розміру господарства);

10) сприяння диверсифікації зайнятості в сільській місцевості (аграрної і не аграрної), що забезпечуватиме зростання сільської економіки.

Загальний обсяг витрат на прямі та маркетингові платежі скоротяться у 2014–2020 рр. порівняно з 2007–2013 рр. майже на 10 %. Крім того, розмір прямих платежів буде змінено залежно від країни одержувача: для країн – колишніх членів ЄС – ці виплати будуть скорочені на 5 % (з 282 до 269 євро/га), а для нових членів ЄС – збільшиться на 60 % (з 119 є до 191 євро/га).

Серед основних відмінних характеристик сучасної ССП ЄС (2014–2020 рр.) порівняно з попереднім періодом (2008–2013 рр.) необхідно відзначити:

1) перехід від підтримки виробництва окремих видів продукції до прямої підтримки сільськогосподарських товаровиробників, спрямованої на створення конкурентного середовища у сільськогосподарському виробництві, а також посилення екологічної безпеки за рахунок відмови від монокультури господарювання, що стимулюється виробничими субсидіями;

2) розширення програм підтримки сільського розвитку, диверсифікації доходів у сільській місцевості за рахунок кооперації, поліпшення якості аграрної продукції та її маркетингу, додержання базових стандартів захисту довкілля й утримання тварин, навчання новим технологіям, допомога молодим фермерам;

3) перехід до політики «горизонтальної модуляції», що передбачає збільшення бюджету на сільський розвиток і розширення екологічно безпечної діяльності за рахунок перерозподілу частини прямих платежів;

4) виділення цільових субсидій на розвиток депресивних зон для підтримки життєвості регіонів, які характеризуються менш вигідними економічними і соціальними умовами для розвитку сільськогосподарського виробництва, або обмеження його на користь збереження довкілля;

5) перехід до політики «перехресної відповідальності», за якою запроваджується залежність виплати субсидій від додержання базових екологічних вимог щодо стану сільськогосподарських угідь, умов гігієни та догляду за тваринами;

6) запровадження цільової підтримки спеціальних заходів агроекологічного спрямування у процесі виробництва сільськогосподарської продукції: органічне сільське господарство, екстенсивне господарювання;

7) екологічно доцільне заліснення та консервація сільськогосподарських земель, залуження сільськогосподарських угідь; збереження сільських ландшафтів, пейзажів, зелених насаджень, заболочених ділянок, каналів, лісопосадок, флори і фауни.

Енергетична стратегія Європейського Союзу – стратегія, розроблена Європейською комісією щодо основних напрямів розвитку енергетики ЄС. Девізом енергетичної стратегії Європейського Союзу є: безпечна, конкурентна та стала енергія. Цілі енергетичної стратегії ЄС такі:

- безпечні постачання енергоресурсів у будь-який час у будь-якому місці;

- забезпечення конкурентного середовища усім постачальникам енергоресурсів, що гарантує доступність цін для домогосподарств, бізнесу, індустріальних виробників;
- стале споживання енергоресурсів у поєднанні зі зниженням обсягів викидів парникових газів, забруднювальних речовин та зменшенням використання природних ресурсів.

Зазначені цілі допоможуть ЄС впоратися зі своїми найбільш амбітними викликами. Крім того, залежність ЄС від імпорту енергоресурсів є особливо гнітючою, особливо враховуючи той факт, що ЄС імпортує більше половини енергоносіїв вартістю понад €350 млрд на рік. Інший важливий виклик передбачає зростаючий світовий попит та обмеженість паливних ресурсів таких як нафта, що призводить до вищих цін. Отже, продовження використання викопних ресурсів спричиняє глобальне потепління. Основні питання енергетичної політики передбачають:

- створення європейського Енергетичного союзу, що стане запевненням безпечної, доступної та привітної до довкілля енергії для громадян ЄС та бізнесу, дозволяючи вільний рух енергоресурсів через національні кордони всередині ЄС, приносячи нові технології та оновлену інфраструктуру для зменшення витрат домогосподарств, створення робочих місць та прискорення економічного зростання;
- розроблення Стратегія енергетичної безпеки Європейського Союзу, що являє собою ряд коротко- та довгострокових заходів щодо підтримання безпеки постачання ЄС;
- створення ємного та об'єднаного енергетичного ринку всередині ЄС – Внутрішнього енергетичного ринку, а також прокладання нових газопроводів та силових ліній для розвитку внутрішньоєвропейської газової та електроенергетичної мережі. Прийняття єдиних правил гри для підвищення конкуренції між постачальниками та покращання споживчого розмаїття;
- стимулювання власного виробництва енергії, враховуючи розвиток відновлюваних джерел енергії;
- стимулювання зростання енергоефективності;

– заострення уваги на безпеці всередині Європейського енергетичного сектору в поєднанні з регуляторним тиском, таким як регламентація зберігання атомних відходів та контроль діяльності морських нафто- та газодобувних платформ.

Для впровадження вищеназваних завдань у загальнозрозумілій довгостроковій стратегії ЄС сформулював завдання для 2020, 2030 та 2050-го рр.

Енергетична стратегія 2020 визначає пріоритети політики ЄС у період із 2010 до 2020, що має на меті:

1. Зменшення викидів парникових газів щонайменше на 20 %.
 2. Збільшення частки відновлюваної енергетики у портфелі споживання ЄС щонайменше до 20 %.
 3. Підвищення енергоефективності щонайменше на 20 %.
- До 2030 р. країни ЄС повинні досягнути таких цілей:

Так, аналізуючи виробництво електроенергії з відновлюваних джерел енергії, можна стверджувати, що Норвегія є лідером серед країн ЄС.

The electricity generation from renewable sources 2004–2013 years (% of gross electricity consumption)*

Countries	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2020 Target
Total EC (28)	8,3	8,7	9,2	10,0	10,5	11,9	12,5	12,9	14,3	15,0	20
Norway	58,1	59,8	60,3	60,2	61,8	64,8	61,2	64,7	65,9	65,5	67,5
Sweden	38,7	40,5	42,6	44,1	45,2	48,2	47,2	48,9	51,1	52,1	49
Latvia	32,8	32,3	31,1	29,6	29,8	34,3	30,4	33,5	35,8	37,1	40
Poland	6,9	6,9	6,9	6,9	7,7	8,7	9,2	10,3	10,9	11,3	15

Eurostat, 2018

1. На 40 % скоротити викиди парникових газів порівняно з 1990 р.

2. Збільшити відсоток відновлюваної енергетики у структурі споживання до 27 %.

3. Збільшити енергетичну ефективність на 27 % (можливий перегляд мети у 2020 році і збільшення цільового показника до 30 %).

4. Завершення створення спільного енергоринку, встановивши 15 % цільовий орієнтир для інтерконектингу між країнами ЄС до 2030 р.

5. Просування важливих інфраструктурних проєктів.

ЄС також має ціль до 2050 р. досягти зменшення викидів парникових газів на 80–95 % порівняно з 1990 р. Для цього було розроблено Енергетичну дорожню карту.

Питання для дискусій

1. «План Мансхолта»: основні цілі та результати.
2. ССП: вплив на Україну.
3. Спільна енергетична політика майбутнього.

Питання для самопідготовки

1. Принципи формування ССП.
2. Переваги та недоліки ССП.
3. Внутрішній ринок ЄС: лідери та аутсайтери.
4. Цілі та суть єдиної енергетичної політики.

Цікава інформація та довідкова література

1. Міжнародна торгівля товарами і послугами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://stud.com.ua/32343/ekonomika/mistse_yevropeyskogo_soyuzu_sistemi_mizhnarodnoyi_torgivli.

2. Intra-EU trade in goods – recent trends [Electronic resource]. – Access mode: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Intra-EU_trade_in_goods_-_recent_trends.

3. International trade in goods [Electronic resource]. – Access mode : http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/International_trade_in_goods.
4. Access to European Union law, economics, policies [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.europedia.moussis.eu/author/>.
5. Основні пріоритети Спільної аграрної політики (САП) країн ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amdi.org.ua/home/amdi-news/21-news/300-the-main-priorities-of-the-common-agricultural-policy-cap-of-the-eu.html>.
6. Free movement of goods Guide to the application of Treaty provisions governing the free movement of goods Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010.
7. Eurostat. 2018. [Electronic resource]. – Access mode : <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>.

РОЗДІЛ 5

ТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ КРАЇН ЄС

З ТРЕТІМИ КРАЇНАМИ

- 5.1. Регулювання імпорту та експорту товарів ЄС.*
- 5.2. Кількісні обмеження в зовнішній торгівлі ЄС.*
- 5.3. Спільна (комунітарна) зовнішня торговельна політика ЄС у сфері стандартів та сертифікації.*

5.1. Регулювання імпорту та експорту товарів ЄС

Згідно із Шенгенських домовленостей до третіх країн відносять усі країни, що не підписали угоду про європейську асоціацію. З іншого боку, до третіх країн відносять країни, що розвиваються з нестабільним економічним, політичним та соціальним становищем.

Політика ЄС спрямована на підтримку третіх країн із метою зміцнення їх економічного, соціального та політичного становища.

Метою торгівлі й розвитку політики ЄС, як це задекларовано в січні 2012 року «Торгівля, зростання і розвиток», допомога найменш розвиненим країнам (НРК) та іншим найбільш нужденним країнам з метою забезпечення зростання і сталого розвитку.

«Узагальнена система преференцій» (GSP) ЄС набрала чинності 1 січня 2014 р. Це дало можливість збільшити фокус односторонніх преференцій ЄС для країн, що розвиваються, у тих секторах, де вони мають потребу.

Кількість країн-одержувачів преференцій було скорочено, тим самим створюючи більше простору для експорту в бідні країни. Новий GSP додатково сприяє сталому розвитку та належного урядування, дозволяючи більшій кількості країн одержати право на GSP+, що забезпечує додаткові преференції для вразливих країн, які ратифікували й ефективно здійснювали основні міжнародні конвенції у сферах довкілля, праці та прав людини.

Нова GSP також підтримує схему «Все, крім зброї (EBA)», яка забезпечує безмитний і безквотний доступ до всіх продуктів з усіх НРК, за винятком зброї і боєприпасів.

ЄС збільшив свої двосторонні та регіональні відносини з країнами, що розвиваються. Переговори з країнами Африки, Карибського басейну і Тихого океану (АКТ) почалися з 2002 року щодо укладання угоди про економічне партнерство.

Паралельно з цим ЄС почав вести перемовини щодо ряду угод про вільну торгівлю з іншими країнами, що розвиваються в Азії, Латинській Америці, Східній Європі і Південному Середземномор'ї. ЄС проводить комплексний підхід, який виходить за рамки тарифів у широкому діапазоні «заприкордонні питання», такі як спрощення процедур торгівлі, технічних, соціальних і екологічних норм, послуг, прав інтелектуальної власності та державних закупівель, усі з яких можуть відігравати все більш важливу роль у створенні торгової діяльності для розвитку.

ЄС просуває прямі іноземні інвестиції з метою створення сприятливих місцевих умов, зокрема за допомогою відповідних положень угод про вільну торгівлю.

ЄС підтримує дрібних торговців у країнах, що розвиваються, щоб допомогти їм одержати доступ до ринку ЄС, надання інформації та нарощування потенціалу через Службу підтримки експорту і ряду проектів, які здійснює Міжнародний торговий центр (МТЦ).

У той самий час торгівля і розвиток політики ЄС підкреслює важливість розвитку належного врядування та право власності на свої власні стратегії розвитку, що є ключем до успіху його країн. Тому країни, що розвиваються, повинні проводити зважену внутрішню політику і провести необхідні внутрішні реформи для стимулювання торгівлі та інвестицій. При цьому необхідним є забезпечення одержання вигоди країнами від зростання торгівлі і стійкості їх розвитку.

5.2. Кількісні обмеження в зовнішній торгівлі ЄС

Методи кількісного регулювання зовнішньої торгівлі, або, як їх ще називають, дозвільні режими, за допомогою яких здійснюється адміністративний вплив держави на зовнішньоекономічні відносини й особливо на зовнішню торгівлю, вперше почали застосовувати після Першої світової війни. Потім у період загострення економічної ситуації на світовому ринку втручання держави у зовнішньоекономічні зв'язки різко посилилося. Водночас у фазі високої кон'юнктури спостерігалось пом'якшення дозвільного режиму.

Кількісні обмеження експорту й імпорту – пряма адміністративна форма державного регулювання зовнішньоторговельного обороту. Після їх появи з'явилося багато нового у традиційному торгово-політичному механізмі. Кількісні обмеження за характером впливу на товарооборот принципово відрізняються від митних зборів, податків та інших засобів протекціонізму, що обмежують ввезення товарів через механізм цін. Зазначені засоби підвищують ціни імпортованих товарів і таким чином спричинюють скорочення їх ввезення.

Найбільш поширеною формою кількісних обмежень є **квотування** – встановлення для певного періоду часу граничних об'ємів імпорту (експорту) окремих товарів із розподілом об'ємних часток (квот) між конкретними імпортерами (експортерами). Квотування використовують і як міру тарифного регулювання, визначаючи граничні обсяги імпорту товарів, на які поширюються тарифні преференції і тарифні винятки. Надання імпортерам (експортерам) права на імпорт (експорт) квотованого товару в межах розподілених між ними квот називають **ліцензуванням**.

Подробиці

Розподіл квот у межах ЄС здійснюють за одним із трьох методів: методом традиційного розподілу, коли імпортні (експортні) квоти товарів в пріоритетному порядку розподіляють між так званими «традиційними» імпортерами (експортерами), що можуть довести інформацію щодо попереднього регулярного імпорту (експорту) товарів

даного виду; методом розподілу квот у порядку надходження заяв, коли претенденти, які першими подали заяви на виділення квоти, першими отримують ліцензії; пропорційним методом, коли уповноважені органи держав-членів інформують Комісію про кількість поданих заяв і про запитувану в них кількість товару, і на основі поданої інформації квоти розподіляють пропорційно поданим заявам (Міжнародна торгівля, 2015).

Зазначені заходи кількісних обмежень експорту та імпорту підвищують ціни імпортованих товарів, і таким чином спричиняють скорочення їх обсягів увезення. Однак ані митні збори, ані інші засоби протекціонізму не обмежують виробника в питаннях виходу на зовнішній ринок, не встановлюють прямих адміністративних обмежень, що визначають кількість і номенклатуру товарів, дозволених до ввезення (вивезення), не обмежують коло країн, звідки (куди) ці товари можуть бути вивезені (ввезені).

Таким чином, митні платежі є важливим інструментом державної політики, що дозволяє підтримувати національного товаровиробника шляхом зменшення конкурентоспроможності закордонних товарів. У просторі ЄС скасовано будь-які мита в торгівлі між країнами-членами ЄС, що є основою для створення спільного ринку. При цьому скасовуються усі види ввізних платежів, незалежно від їх назви, якщо накладені платежі підвищують ціну імпортованих товарів. Зокрема, такі платежі намагалися ввести Люксембург та Бельгія на ввезення випічки шляхом установлення плати за зберігання на складі під час оформлення митної процедури. Існує лише декілька винятків, за якими країна-член ЄС може обмежити переміщення імпортованої продукції від інших країн-членів ЄС на свою територію. До таких винятків належать переміщення товарів з метою захисту публічної моралі, здоров'я та життя людей, тварин або рослин, захисту національних культурних цінностей, художньої, історичної чи археологічної спадщини.

Діюча система квотування базується на загальній торговій політиці з урахуванням принципу вільного переміщення товарів

усередині ЄС. Загальна схема розподілу квот наведена на рисунку 5.1.

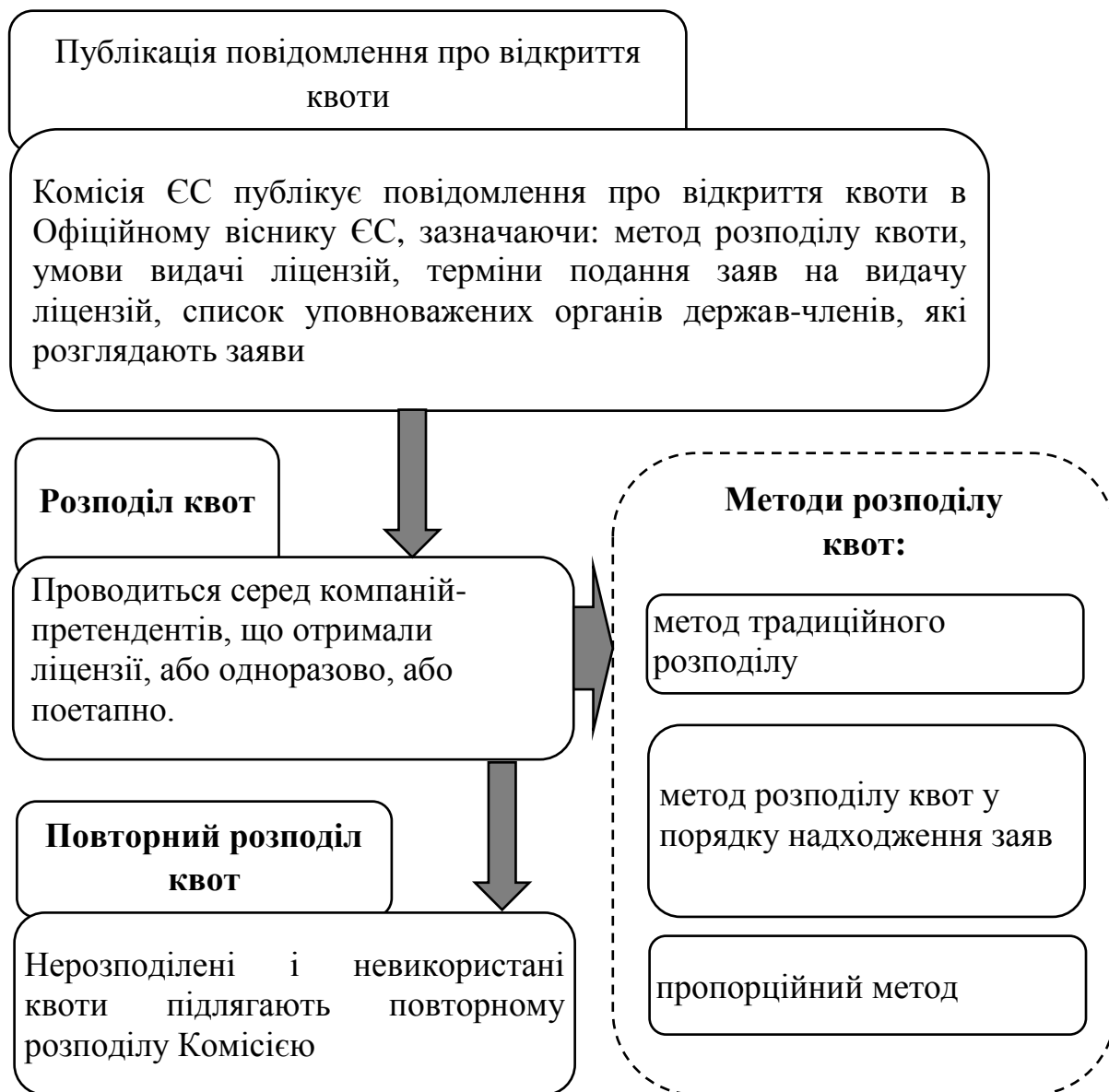

Рисунок 5.1 – Схема розподілу квот в ЄС

Ліцензії дійсні на всій території ЄС, за винятком випадків, коли вони видані для окремих держав-членів або регіонів ЄС. Загальний термін дії ліцензій – чотири місяці.

Як вже згадувалося раніше, було прийнято «Узагальнену систему преференцій» (GSP), згідно з якою треті країни отримують

квоти на певні види товарів, зокрема знижений рівень оподаткування або взагалі їх відсутність.

Згідно з оновленим документом ряд країн було виключено з преференцій, а саме країни з високим рівнем доходу: Саудівська Аравія, Кувейт, Бахрейн, Катар, Об'єднані Арабські Емірати, Оман, Бруней тощо.

При цьому 49 країн продовжують одержувати преференції від ЄС щодо торгівлі товарами, окрім зброї. З них найбільше припадає на 34 країни Африки та 9 країн Азії.

Також згідно з документом певні квоти та преференції призупинені та перебувають «у підвішеному стані». Зокрема, для України призупинено дію преференцій на торгівлю залізничними та трамвайними машинами і товарами. До цього списку потрапило найбільше китайських товарів. Необхідно відзначити, що даний список діяв до 31 грудня 2016 року.

Стаття 271. Митні збори та кількісні обмеження (Угода про Євроінтеграційні процеси)

1. Митні збори й кількісні обмеження на імпорт і експорт енергетичних товарів та всі заходи еквівалентної дії повинні бути заборонені між Сторонами. Ця заборона поширюється також на митні збори фіскального характеру.

2. Пункт 1 не перешкоджає кількісним обмеженням або заходам еквівалентної дії, що відповідають державній політиці або громадській безпеці; мають на меті захист життя та здоров'я людини, тварини або рослини чи захист промислової і комерційної власності. Однак такі обмеження або заходи не повинні стати засобом навмисної дискримінації чи прихованого обмеження торгівлі між Сторонами.

Витяг з Угоди про асоціацію щодо ліцензування

«Ліцензування» означає процес, за яким постачальник послуг або інвестор у разі необхідності вживає заходів для того, щоб одержати від компетентного органу рішення про дозвіл на надання послуг, зокрема шляхом заснування підприємства, або про дозвіл на заснування економічної діяльності, іншої, ніж надання послуг, зокрема рішення про внесення змін або продовження терміну дії такого дозволу.

«Компетентний орган» означає будь-який центральний, регіональний або місцевий уряд та орган влади або неурядовий орган, що має повноваження, делеговані центральними, регіональними або місцевими урядами чи органами влади, який ухвалює рішення про ліцензування.

«Процедури ліцензування» означають процедури, яких необхідно дотримуватися в рамках процесу ліцензування.

Умови ліцензування

1. Ліцензування повинно здійснюватися на основі критеріїв, які не дають можливості компетентним органам реалізовувати свої повноваження з оцінювання на власний розсуд.

2. Критерії, зазначені в пункті 1 цієї статті, повинні:

- a) співвідноситися із законними цілями державної політики;
- b) бути чіткими і недвозначними;
- c) бути об'єктивними;
- d) встановлюватися заздалегідь;
- e) оприлюднюватися заздалегідь;
- f) бути прозорими та доступними.

3. Ліцензія видається, як тільки буде встановлено за результатами належної перевірки, що умови для отримання ліцензії були виконані.

4. Стаття 286 цієї Угоди застосовується до положень цієї Глави.

5. Якщо кількість ліцензій, доступних для певного виду діяльності, обмежена внаслідок нестачі доступних природних ресурсів або технічного потенціалу, Сторони застосовують процедуру відбору потенційних кандидатів, яка забезпечує повну гарантію неупередженості та прозорості, зокрема належне оприлюднення початку, проведення і завершення процедури.

6. За умови додержання положень, установлених цією статтею, у процесі визначення правил процедури відбору Сторони можуть утримувати законні цілі державної політики, зокрема питання щодо здоров'я, безпеки, захисту довкілля і збереження культурної спадщини.

Процедури ліцензування

1. Процедури ліцензування та формальності повинні бути чіткими, оприлюдненими заздалегідь і гарантувати заявникам, що їх заяву буде розглянуто об'єктивно і неупереджено.

2. Процедури ліцензування та формальності повинні бути якомога більш простими і не повинні надмірно ускладнювати або затримувати надання послуг. Будь-яка плата за ліцензування, яка може стягуватися із заявників за розгляд заяв, повинна бути обґрунтованою і пропорційною вартості зазначених процедур ліцензування.

3. Процедури ліцензування та формальності повинні гарантувати заявникам, що їх заявка буде оброблена впродовж обґрунтованого терміну, який оприлюднюють заздалегідь. Термін обчислюють з дати, коли вся документація була отримана компетентними органами. Якщо це виправдано складністю питання, термін може бути продовжено компетентним органом на обґрунтований період часу. Продовження терміну та його тривалість належним чином обґрунтовують та повідомляють заявникові до закінчення дії першого терміну.

4. У разі подання неповної заявки заявник повинен бути поінформований якомога швидше про необхідність надати будь-яку додаткову документацію. У цьому випадку термін, зазначений у пункті 3 цієї статті, може бути призупинено компетентними органами, доки вони не отримають всю необхідну документацію.

5. Якщо заявку на отримання ліцензії відхиляють, заявник повинен бути поінформований про це без невиправданої затримки. Заявник за запитом має право одержати інформацію про причини відхилення заявки і про терміни оскарження рішення.

5.3. Спільна (комунітарна) зовнішня торговельна політика ЄС у сфері стандартів та сертифікації

Усі товари, які імпортують на митну територію ЄС в обов'язковому порядку, повинні відповідати усім вимогам Європейського Союзу, спрямованим на забезпечення захисту споживачів. Ці вимоги істотно різняться залежно від конкретного товару, але в цілому можуть бути згруповані за такими напрямками:

- технічні вимоги;
- екологічні вимоги;
- вимоги у сфері санітарних та фітосанітарних заходів.

Крім того, до певних видів продукції на рівні ЄС встановлюють **маркетингові стандарти**, а також застосовують **імпорту обмеження**, що також можуть розглядатися як механізми захисту внутрішнього ринку від імпортних товарів, якість і безпека яких не відповідає вимогам Євросоюзу.

Технічні вимоги. Основні технічні вимоги класифікують у секторах безпеки продукції, технічної стандартизації, пакування та маркування продукції.

Загальні вимоги у сфері безпеки продукції визначені Директивою Європейського Парламенту та Ради 2001/95/ЄС від 03.12.2001 р. «Про загальну безпеку продукції». Цей законодавчий акт застосовують за відсутності конкретних правил, що регулюють безпеку окремих категорій товарів, або якщо конкретні правила (галузеві) є недостатніми.

Відповідно до положень Директиви продукт вважається безпечним, якщо відповідає положенням безпеки, передбаченим в європейському законодавстві або у разі відсутності таких правил за умови відповідності національним вимогам держави-члена ЄС, де його продають або запускають у ринковий обіг. Продукт також вважається безпечним, якщо він відповідає європейському стандарту.

У свою чергу, виробник продукції та дистриб'ютор зобов'язані:

- постачати на ринок продукти, що відповідають загальним вимогам безпеки;
- забезпечувати споживачів необхідною інформацією щодо потенційної загрози продукту, зокрема, коли це безпосередньо не очевидно;
- інформувати відповідні національні органи про факти щодо потенційної або прямої небезпеки продуктів, а також співпрацювати з цими органами в контексті реалізації заходів, вжитих для захисту споживачів.

Директивою передбачено, що контроль за безпекою продукції покладається на компетентні органи держав-членів ЄС. Зокрема, такі органи відповідають за:

- моніторинг відповідності продукції вимогам нормам техніки безпеки;
- вжиття необхідних заходів щодо небезпечних продуктів і відповідне інформування ЄК.

У свою чергу, на рівні ЄС запроваджено функціонування «Системи швидкого сповіщення про непродовольчі товари, що створюють серйозний ризик» – RAPEX (Rapid Alert System for

non-food products posing a serious risk), створеної для оперативного обміну інформацією між державами-членами ЄС та Єврокомісією у разі виявлення продукції, яка становить серйозну небезпеку (RAPEX, 2016).

Процедури функціонування RAPEX установлені згаданою вище Директивою Європейського парламенту та ради 2001/95/ЄС від 03.12.2001 р.

Загальний порядок та умови розміщення продукції на внутрішньому ринку ЄС, проведення робіт з оцінювання відповідності та акредитації, а також механізм ринкового нагляду окреслені у Регламенті Ради ЄС № 765/2008 від 09.07.2008 р. та Рішенні Європейського парламенту та ради ЄС № 768/2008 від 09.07.2008 р.

Гармонізовані стандарти можуть бути розроблені трьома незалежними органами зі стандартизації:

- Європейським комітетом із стандартизації (CEN);
- Європейським комітетом із стандартизації в галузі електротехніки (CENELEC);
- Європейським інститутом телекомунікаційних стандартів (ETSI).

У свою чергу, процедури з оцінювання відповідності здійснює виробник продукції або третя сторона, яка несе відповідальність за таке оцінювання. Третьою стороною виступають уповноважені органи в кожній державі-члені ЄС.

Маркування CE свідчить, що продукт відповідає всім діючим вимогам і пройшов процедуру оцінювання відповідності. Упаковка товарів, які постачають на ринок, повинна відповідати вимогам, викладеним у Директиві Європейського Парламенту та Ради 94/62/ЄС від 20.12.1994 р. щодо пакування та поводження з відходами пакування.

Екологічні вимоги. Екологічні вимоги до продукції, яку постачають на ринок ЄС, складаються з таких основних елементів:

1. Регулювання торгівлі небезпечними хімікатами.

Імпорт небезпечних хімічних речовин в ЄС підлягає контролю відповідно до Роттердамської конвенції про процедуру попередньої обґрунтованої згоди щодо окремих небезпечних хімічних речовин і пестицидів у міжнародній торгівлі. Положення Конвенції імплементовані в законодавство ЄС Регламентом ЄП та Ради ЄС 689/2008 від 17.06.2008 р. щодо експорту та імпорту небезпечних хімікатів. Уся інформація щодо вимог імпорту, встановлених для конкретних товарів, міститься в Європейській базі даних експорту та імпорту небезпечних хімічних речовин – EDEXIM.

2. Контроль на наявність стійких органічних забруднювачів.

Політика ЄС спрямована на усунення або зведення до мінімуму використання цих продуктів відповідно до Стокгольмської конвенції про стійкі органічні забруднювачі та Протоколу до регіональної Конвенції ЄЕК ООН з транскордонного забруднення повітря на великі відстані. Базовий документ законодавства Євросоюзу – Регламент ЄП та Ради ЄС № 850/2004 від 29.04.2004 р.

3. Реєстрація, оцінювання, дозвіл та обмеження хімічних речовин (REACH).

REACH введено в дію Регламентом ЄП та Ради ЄС № 1907/2006 від 18.12.2006 р. Ним встановлено систему обліку існуючих і нових речовин, а також визначено вимоги для виробників держав-членів ЄС та імпортерів Євросоюзу щодо продуктів, які містять хімічні речовини. Управління системою REACH здійснюється з боку Європейського хімічного агентства (ECHA).

4. Класифікація, маркування та упаковка речовин і сумішей.

Хімічні речовини можуть бути розміщені на ринку ЄС, якщо вони класифіковані, марковані та упаковані відповідно до положень Регламенту ЄП та Ради ЄС № 1272/2008 від 16.12.2008 р.

5. Вимоги до засобів захисту рослин та біоцидів.

В ЄС засоби захисту рослин для розміщення на ринку повинні бути авторизовані відповідно до положень Регламенту ЄП та Ради ЄС № 1107/2009 від 21.10.2009 р. У свою чергу, біоциди

(дезінфекційні засоби, консерванти, несільськогосподарські пестициди), які постачають на ринок ЄС, повинні відповідати вимогам Директиви ЄП та Ради ЄС 98/8/ЕС від 18.02.2008 р. та низці інших законодавчих актів Євросоюзу.

Поряд з вищеокресленими основними екологічними вимогами також регламентовано імпорт на територію ЄС мийних засобів, добрив, озоноруйнівальних речовин, фторованих парникових газів, вимираючих видів тварин, відходів тощо.

Вимоги у сфері санітарних та фітосанітарних заходів.

Товари, що ввозяться на митну територію ЄС, повинні відповідати санітарним і фітосанітарним вимогам ЄС щодо захисту здоров'я людей і тварин. Ці вимоги класифікуються в секторах безпеки продуктів харчування та кормів, здоров'я рослин і громадського здоров'я.

Правила ЄС з офіційного контролю у сфері СФЗ встановлені Регламентом ЄП та Ради ЄС № 882/2004 від 29.04.2004 р. (контроль за додержанням законодавства у сферах продуктів харчування, кормів, здоров'я та благополуччя тварин) та Регламентом ЄП та Ради ЄС № 854/2004 від 29.04.2004 р. (спеціальні правила організації офіційного контролю щодо продуктів тваринного походження, призначених для споживання людиною).

Контроль у сфері СФЗ здійснюється компетентними органами держав-членів ЄС, координується Європейською комісією та Європейським органом з питань безпеки продуктів харчування (European Food Safety Authority, 2016).

Продукти харчування, які імпортують на територію ЄС, повинні відповідати умовам, що передбачають:

- 1) загальні принципи і вимоги харчового законодавства (Регламент ЄП та Ради ЄС № 178/2002);
- 2) реєстрацію імпортерами ЄС постачальників продукції з країни походження товару;
- 3) загальні правила гігієни харчових продуктів та специфічні вимоги до гігієни харчових продуктів тваринного походження;

4) правила щодо мікробіологічних критеріїв харчових продуктів;

5) правила щодо залишків пестицидів, ветеринарних препаратів та забруднювальних речовин у продуктах харчування;

6) спеціальні правила щодо генетично-модифікованих харчових продуктів та кормів, біобілків і нових продуктів;

7) спеціальні правила щодо окремих груп продовольчих товарів (мінеральних вод, какао, швидкозаморожених харчових продуктів) і продуктів харчування, спрямованих на конкретні групи населення (продукти для немовлят і дітей);

8) конкретні маркетингові вимоги та вимоги щодо маркування, вимоги щодо вихідних матеріалів, складових кормів і кормів, призначених для конкретних поживних цілей;

9) загальні правила щодо матеріалів, призначених для контакту з харчовими продуктами.

Імпорт тварин і продуктів тваринного походження здійснюється відповідно до таких правил:

1) країна-експортер повинна бути внесена до списку держав, яким дозволено експортувати відповідну категорію продукції до ЄС;

2) продукти тваринного походження можуть бути імпортовані на територію ЄС за умови їх виробництва на затверджених переробних підприємствах, у країні-експортері;

3) увесь імпорт тварин і продуктів тваринного походження повинен супроводжуватися сертифікатом здоров'я, виданим офіційним ветеринарним компетентним органом країни-експортера;

4) кожна партія товару підлягає перевірці на пункті пропуску, де перетинається митний кордон ЄС.

У разі, якщо в країні-експортері зафіксовано спалах ветеринарного захворювання, що становить серйозну загрозу для розвитку тваринництва або громадського здоров'я, Євросоюз застосує тимчасові захисні заходи, зокрема призупинення імпорту з усієї або частини території країни.

Директива Ради ЄС 2000/29/ЕС від 08.05.2000 р. визначає основні вимоги, що застосовують до рослин та продуктів рослин-

ного походження, які ввозять на територію ЄС. Зокрема, при імпорті продукції рослинного походження повинен бути фітосанітарний сертифікат, виданий компетентним органом країни-експортера, проведено процедури фітосанітарного контролю на пункті пропуску, де перетинається митний кордон ЄС. Крім того, до насіння і посадкового матеріалу, які імпортують до ЄС, висувають специфічні маркетингові умови.

Необхідно відзначити, що встановлені жорсткі норми та вимоги до товарів, які імпортують до ЄС, забезпечують захист європейського виробника та створюють труднощі для торгових партнерів, що не входять до ЄС.

Так, аналізуючи імпорт із країн ЄС до країн-сусідів, можна зробити висновок, що найбільша питома вага імпорту з ЄС припадає на Молдову – 49 %, Україну – 38,7 %, Грузію – 32,5 % (табл. 5.1).

Таблиця 5.1 – Відсоток імпорту ЄС-28 з країнами-сусідами, %

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Білорусь	22,6	21,8	21,8	23,0	21,7	18,9	20,0	24,3	31,6	19,2
Молдова	45,3	45,6	43,0	43,4	44,3	43,5	44,5	45,0	48,3	49,0
Україна	36,0	36,7	33,8	34,0	31,5	31,2	31,0	35,1	38,7	:
Вірменія	31,4	33,2	29,7	26,4	25,6	26,0	23,8	24,4	24,2	23,3
Азербайджан	30,9	29,3	28,8	26,7	25,4	32,4	27,7	35,1	33,8	:
Грузія	28,9	27,5	27,5	28,4	28,2	29,2	30,2	28,3	27,6	32,5

Співпраця ЄС та України за категоріями товарів подана в таблиці 5.2. Згідно з одержаними результатами обсяги експорту та імпорту у 2015 році знизилися порівняно з минулими роками за всіма категоріями. Так, найбільше імпортується промислової продукції до країн ЄС. При цьому їх імпорт майже вдвічі менший, ніж Україна отримує від ЄС.

Так, станом на 2015 рік найбільшими партнерами ЄС щодо міжнародної торгівлі у 2015 році були азіатські країни. При цьому необхідно відзначити, що торговий баланс з Африкою до

РОЗДІЛ 5. ТОРГІВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ КРАЇН ЄС З ТРЕТІМИ КРАЇНАМИ

2015 року був від'ємним, а в 2015 році став позитивним (рис. 5.2).

Таблиця 5.2 – Міжнародна торгівля товарами Україна та ЄС, млн євро

	Імпорт			Експорт		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015
За всіма товарами	1 318,3	987,4	1 109,4	1 959,2	1 381,1	1 248,0
Продукти харчування, напої, тютюн	347,2	202,6	352,2	189,7	135,6	121,7
Тваринництво	344,4	200,4	350,3	166,5	115,8	104,2
Продукція пивоваріння та тютюнопаління	2,7	2,1	1,9	23,2	19,7	17,4
Сировина	276,3	258,0	243,2	47,4	35,9	45,8
Напівфабрикати	248,0	216,8	156,3	44,0	32,8	43,0
Паливо, мастила	123,4	58,8	46,5	255,4	147,5	98,2
Бензин та похідні продукти	38,5	18,2	3,1	206,1	134,1	79,6
Рослинні та тваринні жири	28,2	41,1	86,9	3,5	3,2	2,8
Промислова продукція	527,1	430,6	432,3	1 428,5	1 050,1	968,2
Продукція хімпромисловості	28,0	39,4	36,9	349,6	316,4	287,3
Інша продукція промисловості	391,1	289,4	287,2	442,6	314,2	298,0
Промислова продукція, що характеризується як сировина	341,7	238,1	231,0	245,6	182,4	173,4
Машини та транспортне обладнання	108,0	101,8	108,2	636,3	419,4	382,8

Найбільше експортується з ЄС до Африки машин та обладнання – 55 523 млн євро у 2014 році. Найбільше імпортується з

Африки до ЄС енергетичних ресурсів та продуктів – 91 604 млн євро у 2014 році.

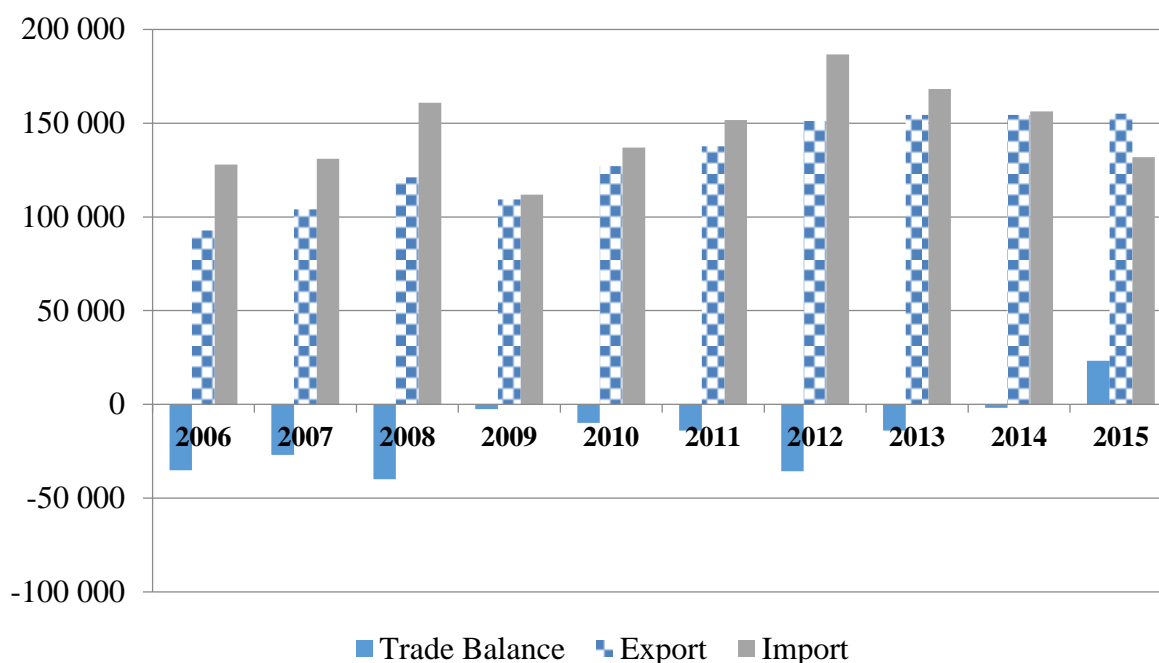

Рисунок 5.2 – Торговий баланс ЄС-28 з Африкою

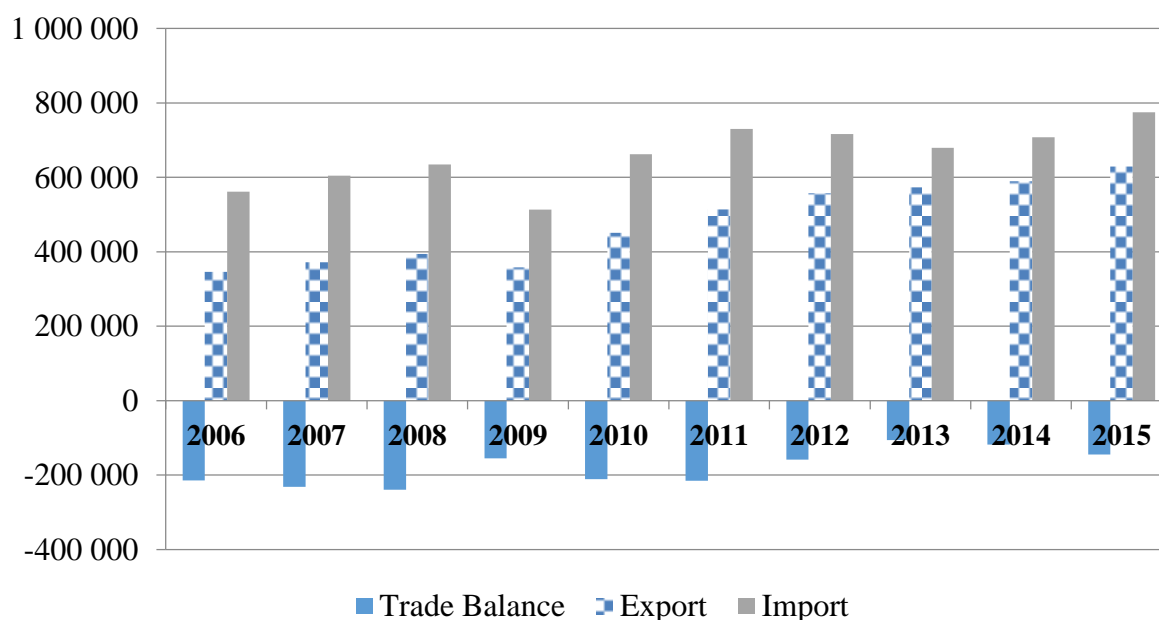

Рисунок 5.3 – Торговий баланс ЄС-28 з країнами Азії

РОЗДІЛ 5. ТОРГІВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ КРАЇН ЄС З ТРЕТІМИ КРАЇНАМИ

Зауважимо, що торговий баланс із країнами Азії є від'ємним. При цьому кожний рік обсяг імпортованих товарів із країн Азії в ЄС зростає. Найбільше експортується до країн Азії промислової продукції, а також машин та транспортного обладнання. При цьому їх експорт нижчий, ніж імпорт (табл. 5.3).

Таблиця 5.3 – Експорт та імпорт товарів ЄС та країн Азії

	Імпорт			Експорт		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015
За всіма товарами	52 508,9	58 588,0	61 358,4	50 161,0	54 302,1	57 668,0
Продукти харчування, напої, тютюн	1 465,5	1 569,2	1 662,6	2 835,6	3 307,7	3 794,5
Тваринництво	1 417,0	1 473,6	1 584,8	2 132,1	2 494,9	2 933,9
Продукція пивоваріння та тютюнопаління	48,5	95,6	77,7	703,4	812,8	860,6
Сировина	1 094,1	1 146,4	1 086,3	1 466,2	1 720,7	1 568,8
Напівфабрикати	690,0	697,2	696,1	1 400,1	1 636,9	1 467,7
Паливо, мастила	7 597,0	7 609,9	4 968,3	1 571,1	1 206,7	1 265,7
Бензин та похідні продукти	7 101,1	6 894,4	4 627,0	1 363,0	1 094,1	1 185,5
Рослинні й тваринні жири	404,1	449,2	390,2	66,1	83,8	101,0
Промислова продукція	41 835,3	47 525,8	53 276,6	42 159,5	46 594,7	48 061,6
Продукція хімічної промисловості	3 580,6	3 811,9	4 375,5	6 328,0	7 240,0	8 076,8
Інша продукція промисловості	16 127,3	19 035,1	20 720,2	11 432,2	11 815,0	12 935,6
Промислова продукція, що характеризується як сировина	5 226,9	6 163,7	6 501,8	5 918,8	5 711,9	6 143,8
Машини та транспортне обладнання	22 127,4	24 678,7	28 181,0	24 399,2	27 539,7	27 049,2

Витяг з Угоди про Асоціацію. Сертифікація продукції сільського господарства

Стосовно сертифікації рослин та продуктів рослинного походження та інших об'єктів регулювання компетентні органи застосовують принципи, викладені у відповідних Міжнародних стандартах з фітосанітарних заходів.

Тварини та продукти тваринного походження:

1. Компетентні органи Сторін забезпечують наявність необхідних знань із ветеринарного законодавства в перевірників стосовно тварин і продуктів тваринного походження, що проходять сертифікацію, та загальну інформованість щодо правил складання і видавання сертифікатів та – якщо необхідно – природи й складу запитів, тестів і перевірок, які проводять перед сертифікацією.

2. Особи, які перевіряють, не повинні перевіряти дані, щодо яких вони не мають відповідних знань, чи які не можуть бути засвідчені ними.

3. Особи, які перевіряють, не повинні підписувати чисті або неповні сертифікати, або сертифікати щодо тварин та продуктів тваринного походження, які вони не перевіряли, чи які вийшли з-під їх контролю. Якщо сертифікат підписано на основі іншого сертифіката чи свідоцтва, перевіряльник повинен перевірити той документ перед підписанням.

4. Особа, яка перевіряє, може засвідчити дані, які були:

(а) підтверджені на основі пунктів 1–3 Частини «А» цього додатку іншою особою, уповноваженою на те компетентним органом, та яка діє під наглядом такого органу, якщо уповноважений орган може перевірити достовірність даних; або

(б) одержані під час моніторингових програм перевірки, з посиланням на офіційно визнані схеми забезпечення якості чи з допомогою системи епідеміологічного нагляду, якщо це допускається ветеринарним законодавством.

5. Компетентні органи Сторін повинні вжити всі необхідні заходи для забезпечення цілісності сертифікації. Зокрема, вони повинні простежити, щоб призначені ними особи, які перевіряють:

(а) мали статус, що дозволяє їм бути неупередженими та не мати прямої комерційної зацікавленості у тваринах чи продуктах, що проходять сертифікацію чи у потужностях, до яких вони направляються; та

(b) повністю усвідомлюють значення змісту кожного сертифіката, який вони підписують.

6. Сертифікати складають таким чином, щоб забезпечити зв'язок між сертифікатом і товаром, принаймні на зрозумілій для особи, яка перевіряє, мові та одній із офіційних мов Сторони-імпортера, визначеній у Частині «С» цього Додатка.

7. Кожний компетентний орган повинен закріпити сертифікати за відповідною особою, яка перевіряє, та забезпечити наявність копій усіх виданих сертифікатів на визначений ним період.

8. Кожна Сторона запроваджує такі перевірки та такі заходи контролю, які необхідні, щоб запобігти виданню фальшивих чи хибних сертифікатів і шахрайському виготовленню або використанню сертифікатів, які необхідно видавати згідно з ветеринарним законодавством.

9. Без шкоди для розгляду в суді чи штрафів, компетентні органи проводять розслідування чи перевірки та вживають відповідні заходи для стягнення штрафу з будь-якого випадку шахрайської чи неправильної сертифікації, які вони виявили. Такі заходи можуть передбачати тимчасове усунення осіб, яка перевіряють, від їх обов'язків до закінчення розслідування. Зокрема:

(a) якщо в ході перевірок виявлено, що перевіряючий свідомо видав підроблений сертифікат, компетентний орган повинен вжити всі необхідні заходи, наскільки це можливо, щоб така особа не змогла повторно вчинити зазначене правопорушення;

(b) якщо в ході перевірок виявлено, що особа або підприємство вчинили шахрайські дії або видозмінили офіційний сертифікат, компетентний орган повинен вжити всі заходи, наскільки це можливо, щоб така особа або підприємство не змогли повторно вчинити зазначене правопорушення. Такі заходи можуть передбачати відмову в подальшій видачі сертифіката такій особі або підприємству.

В. Сертифікат, згаданий у статті 69(2) (a) цієї Угоди.

Засвідчення здоров'я в сертифікаті показує стан відповідності певного товару Сторони-імпортера. Засвідчення стану здоров'я згідно зі стандартами виробництва Сторони-експортера, що визнані еквівалентними Стороною-імпортером.

С. Офіційні мови для сертифікації.

1. Імпорт до Європейського Союзу.

Для рослин, продуктів рослинного походження та інших об'єктів регулювання:

Сертифікати повинні бути складені принаймні мовою, зрозумілою для *особи, яка перевіряє*, та принаймні однією з офіційних мов країни призначення.

Для тварин та продуктів тваринного походження:

Сертифікат здоров'я повинен бути складений принаймні однією з офіційних мов держав-членів призначення, та однією з тих *мов* держав-членів, в яких здійснюються перевірки імпорту, передбачених у статті 73 цієї Угоди.

2. Імпорт до України.

Сертифікат здоров'я повинен бути складений українською чи іншою мовою, в цьому випадку додається український переклад.

Питання для дискусій

1. Квотування та ліцензування: перспективи та наслідки для України.
2. «Узагальнена система преференцій»: сутність та значення.
3. Перспективи співпраці ЄС та країн Азії.

Питання для самоперевірки

1. Регулювання імпорту та експорту товарів ЄС.
2. Сутність і значення квотування та ліцензування.
3. Основні етапи розподілу квот.
4. Основні методи розподілу квот.
5. Основні вимоги до товарів, що імпортуються на митну територію ЄС.

Цікава інформація та довідкова література

1. RAPEX [Electronic resource]. – Access mode : http://ec.europa.eu/consumers/archive/safety/rapex/index_en.htm.
2. European Chemicals Agency Annankatu [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.echa.europa.eu/>.

3. European Food Safety Authority [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.efsa.europa.eu/>.
4. Eurostat [Electronic resource]. – Access mode : <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>.
5. Trade and Development in a nutshell [Electronic resource]. – Access mode : <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/development/>.
6. Aid for Trade. Report 2015 [Electronic resource]. – Access mode : <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/development/>.
7. The EU's Generalised Scheme of Preferences (GSP) [Electronic resource]. – Access mode : http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/august/tradoc_153732.pdf.
8. Міжнародна торгівля товарами і послугами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://stud.com.ua/32343/ekonomika/mistse_yevropeyskogo_soyuzu_sistemi_mizhnarodnoyi_torgivli.

РОЗДІЛ 6

СИСТЕМА ТОРГОВЕЛЬНИХ ПРЕФЕРЕНЦІЙ ЄС

6.1. Загальна система преференцій ЄС.

6.2. Спільна торговельна політика в концепціях сусідства.

6.1. Загальна система преференцій ЄС

Як вже зазначалось у попередніх темах, із 1 січня 2014 р. почала діяти нова Загальна система преференцій ЄС.

Загальною системою преференцій ЄС є система угод про преференційну торгівлю, в рамках якої ЄС надає спрощений доступ на свій внутрішній ринок країнам, що розвиваються, та країнам із перехідною економікою.

До неї входить три схеми:

1) APS – загальна схема, що передбачає для товарів із 176 країн та регіонів безмитний доступ або зниження митних тарифів;

2) GSP+ – Спеціальна угода про сталий розвиток та ефективно державне управління з метою стимулювання захисту прав людини та екології доброго урядування;

3) торгове положення «все, крім зброї» – спеціальна схема для 50 найменш розвинених країн про безмитний доступ на ринок для всіх товарів, за винятком зброї та боєприпасів.

Для України діє лише Загальна схема (APS), яка передбачає пільговий режим для країн-бенефіціарів. Вона охоплює 6 244 продукти із 176 країн, із них 3 200 належать до категорії «чутливих» (безмитне ввезення) і 3 044 – до «нечутливих» (скорочення адвалорних ставок на 3,5 %, на товари з розділу XI – на 20 %, а для специфічних мит – на 30 %).

APS поширюється на деякі види хімічної продукції, рослинних олій, мінералів, машинобудівного обладнання та механізмів. Експортери-бенефіціари мають право експортувати товари з України за зниженими митними ставками або безмитно. Заявку на одержання Загальної системи преференцій зацікавлені країни повинні подавати до Європейської Комісії.

Поява «Східного партнерства» призвела до розмежування зовнішньополітичних підходів ЄС до відносин із південними та східними сусідами ЄС, які перебували в однакових умовах Європейської політики сусідства. Це важливо, оскільки південні сусіди ЄС не є європейськими державами, і тому, виходячи з формальних підстав, не можуть розглядатись як потенційні країни на членство в ЄС.

«Східне партнерство» ґрунтується на двосторонньому співробітництві Європейського Союзу з державами-партнерами та багатосторонній взаємодії. Запровадження багатостороннього виміру політичного та експертного діалогу є однією з основних відмінностей «Східного партнерства» від Європейської політики сусідства.

Багатосторонній вимір функціонує на чотирьох рівнях, а саме:

1. Саміти за участі глав держав та урядів держав-членів ЄС і країн-партнерів – проводяться один раз на два роки.

Саміти, які проводили: Установчий саміт – 7 травня 2009 р. у Празі; Другий саміт – 29–30 вересня 2011 р. у Варшаві; Третій саміт – 28–29 листопада 2013 р. у Вільнюсі; П'ятий саміт – у Ризі у травні 2015 року.

2. Засідання міністрів закордонних справ країн ЄС і країн-партнерів. Проводяться, як правило, один раз на рік у Брюсселі.

3. Засідання присвячені оцінюванню досягнутого прогресу та обговоренню перспектив подальшого розвитку відносин. Відбувається політичне схвалення основних цілей та робочих програм діяльності багатосторонніх тематичних платформ «Східного партнерства».

4. На тематичних платформах здійснюється обмін інформацією і досвідом країн-партнерів у контексті здійснення реформ та інституційних перетворень. Діяльність платформ також сприяє налагодженню безпосередніх зв'язків між експертами країн-партнерів та держав-членів ЄС. Засідання кожної з тематичних платформ відбуваються щонайменше двічі на рік. Платформи підзвітні засіданням міністрів закордонних справ.

Діють такі тематичні платформи:

1. Демократія, належне врядування та стабільність.

Питання демократії та прав людини; юстиції, свободи та безпеки; безпеки та стабільності. Реалізуються дві ініціативи-флагмана «Інтегроване управління кордонами» й «Попередження, підготовка та запобігання наслідкам природних і техногенних катастроф».

2. Економічна інтеграція та зближення з політиками ЄС.

Питання торговельного та регуляторного наближення; соціально-економічного розвитку; довкілля та зміни клімату. Реалізується ініціатива-флагман «Інструмент сприяння малому та середньому бізнесу».

3. Енергетична безпека.

Питання зміцнення солідарності; підтримки розвитку інфраструктури, взаємозв'язків та диверсифікації постачань; гармонізації політик у сфері енергетики. Реалізуються дві ініціативи-флагмана «Розвиток регіональних ринків електроенергії, підвищення енергоефективності та використання відновлювальних енергоресурсів» та «Управління довкіллям».

4. Міжлюдські контакти.

Питання культури; освіти та науки; інформаційного суспільства та медіа.

У рамках багатостороннього вимірювання також проводять:

1. Неформальний діалог на рівні міністрів закордонних справ і галузевих міністрів країн-партнерів та Комісарів ЄС з питань багатостороннього секторального співробітництва та загального розвитку ініціативи.

2. Форум громадянського суспільства організовано для широкого залучення до роботи громадськості. Мета Форуму – розвиток контактів між неурядовими організаціями та сприяння їх діалогу з органами державної влади. Функціонує за принципом вищезгаданих тематичних платформ, одержує фінансову підтримку з боку Європейської комісії. У кожній із країн-партнерів сформовано національні платформи Форуму. Українська націо-

нальна платформа Форуму об'єднує понад 150 неурядових організацій України.

Парламентський вимір забезпечує Парламентська асамблея Європест, в якій Україна представлена Постійною делегацією Верховної Ради України.

Україна та ЄС спільно працюватимуть з метою виконання Плану дій. Згідно з ухваленою Спільною стратегією ЄС щодо України Європейський Союз визнає європейські прагнення України та вітає її європейський вибір.

На початку березня 2015 р. Європейська Комісія оголосила про спільні широкі консультації щодо перегляду Європейської політики сусідства (далі – ЄПС). Консультації з країнами-партнерами тривали до кінця червня. Українська сторона надала ЄС свої пропозиції щодо оновлення ЄПС 25 червня 2015 р., виступаючи за виділення Східного партнерства в окремий напрямок політики ЄС з більш амбітними та співвідносними з євроінтеграційними прагненнями східноєвропейських партнерів ЄС інструментами її реалізації.

6.2. Спільна торговельна політика в концепціях сусідства

Спільну комунікацію ЄК та Високого представника ЄС «Перегляд Європейської політики сусідства» (далі – Комунікація), яка була підтримана у Висновках Ради ЄС щодо перегляду ЄПС від 14 грудня 2015 р., оприлюднено 18 листопада 2015 р.

У вступній частині Комунікації зазначено, що стабільність ЄС базується на демократії, правах людини, верховенстві права та економічній відкритості, саме тому стабілізація є основним політичним пріоритетом оновленої ЄПС. Відтак, стабілізація у найближчі три–п'ять років, стане найбільш актуальною проблемою в багатьох частинах сусідства.

Стабілізація сусідства у розумінні Комунікації має тривимірну структуру:

1. Політичний вимір – розвиток демократії, належного урядування, реформування сфери юстиції, яка базується на принципі

верховенства права та фундаментальних прав, а також широка підтримка громадянського суспільства.

2. Економічний вимір – підтримка економік та покращання перспектив для місцевого населення. Ці дії спрямовані на те, щоб країни-партнери стали тим місцем, де люди хочуть будувати своє майбутнє, а також на те, щоб упередити неконтрольований рух людей. Зокрема, повна та ефективна імплементація угод про асоціацію/ПВЗВТ є ключовим пріоритетом та призведе, одночасно із здійсненням реформ, до всеохоплюючого наближення відповідних партнерів до міжнародних стандартів, а також законодавства і стандартів ЄС. Це призведе до поступової економічної інтеграції партнерів до внутрішнього ринку ЄС та створення спільного економічного простору.

3. Безпековий вимір – співпраця з питань, пов'язаних із безпекою, зокрема запобігання конфліктам за допомогою раннього попередження, реформування сектору безпеки, взаємодія у сферах боротьби з тероризмом і антирадикалізації політики. Безпечна й законна мобільність, боротьба з нелегальною міграцією, торгівлею людьми та контрабандою є також пріоритетними.

Водночас ЄПС матиме ключове значення для Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС й інших сфер зовнішньої діяльності ЄС. Підсумки перегляду ЄПС необхідно враховувати при підготовці Глобальної стратегії ЄС із зовнішньої та безпекової політики.

Ключові принципи оновленої ЄПС:

1. *Диференціація* та *персоналізований* підхід (tailor-made approach) – партнерство з ЄС і кожною з країн-партнерів, що відображає різні амбіції, здібності та інтереси. ЄС спрямований на подальший розвиток відносин із країнами-партнерами, щоб максимізувати переваги від взаємодії сторін, включаючи збільшення можливостей для політичного діалогу на міністерському рівні. 2016 рік є початком нової фази співробітництва, яка могла б призвести, у разі потреби, до встановлення нових спільно погоджених пріоритетів партнерства.

2. Відповідно до Комунікації підхід *«більше за більше»* був успішним у підтримці реформ у сфері належного урядування, демократії, верховенства права та прав людини, де є зобов'язання сторін до здійснення таких реформ. Однак, на думку ЄС, цей підхід не достатньо стимулював до реформування у тих сферах, де не було політичної волі. Тому ЄС має наміри вивчити більш ефективні способи для досягнення цілей реформ у країнах-партнерах, враховуючи взаємодію з громадськими, економічними та соціальними акторами.

3. Фокус на визначеному *колі пріоритетів* (економічний розвиток та підтримка зайнятості серед молоді, енергетика, безпека та боротьба проти тероризму, міграція тощо).

4. Посилення *спільної власності партнерів* – нова ЄПС повинна бути сфокусована на об'єднанні зусиль ЄС, держав-членів ЄС та країн-партнерів. Таким чином, новацією ЄПС є акцент на потребі повного залучення держав-членів ЄС та Ради ЄС до визначення пріоритетів ЄПС та їх реалізації (враховуючи спільне програмування). Таким чином держави-члени можуть бути запрошені до участі як провідні партнери для деяких ініціатив, або ж доповнювати певні зусилля з реформування.

5. *Гнучкість* – передусім існуючих фінансових інструментів, якими оперує ЄПС. Цей принцип має на меті покращити здатність ЄС реагувати на кризові ситуації. Загальний баланс у розподілі коштів на фінансування ЄПС (загалом 15 млрд у рамках інструменту ENI на період 2014–2020 рр.) залишається без змін: 2/3 коштів спрямовуватимуться на країни південного сусідства і 1/3 – на потреби країн Східного партнерства. Водночас у рамках кожного регіонального конверту буде запроваджено т. зв. «подушку гнучкості» обсягом 10 % на термінові потреби партнерів (постконфліктне відновлення, підтримка біженців, подолання наслідків криз та надзвичайних ситуацій тощо).

6. *Видимість* – удосконалення комунікації щодо ЄПС, а також покращання обізнаності щодо цієї політики та її результатів. Це повинно передбачати зміцнення зусиль у сфері стратегічних

комунікацій, враховуючи відповідну підтримку партнерів, а також підтримку незалежних ЗМІ в сусідстві.

Оновлена ЄПС запроваджує новий підхід до підготовки звітів, який на відміну від попереднього підходу (єдиний набір звітування щодо прогресу усіх країн-партнерів одночасно), фокусуватиметься на досягненні цілей, спільно погоджених із партнерами. Звітування підтримуватиме роботу Рад асоціації, Рад співробітництва та інших заходів високого рівня. Крім того, Рада запрошує Високого представника та Комісію надавати регулярну інформацію про розвиток ситуації в сусідстві, відповідно до вимог регулювання Європейського інструменту сусідства (ENI).

Регіональний вимір оновленої ЄПС виходитиме поза межі сусідства у вирішенні спільних викликів. Високий представник та Комісія у взаємодії з Радою повинні розробити нові тематичні рамки із зацікавленими партнерами ЄПС для налагодження співпраці з регіональних питань у сусідстві з державними та багатосторонніми акторами, а також іншими партнерами.

Практичне завдання (кейс)

Один з українських фермерів-виробників меду уклав контракт на постачання своєї продукції закупівельнику з ЄС. Умовами контракту було передбачено, що товар експортуватиметься щомісяця впродовж 10 місяців із розрахунку 1 вантажівка меду на 1 місяць. Контракт було укладено в жовтні 2014 року з першою поставкою продукції в середині січня 2015 року. На початку березня іноземний партнер зателефонував українському підприємцеві і спитав про причину відсутності вантажу (жодного постачання). На це український фермер відповів, що згодом до нього прийшли інші закупівельники і запропонували ціну на 5 % вищу за контрактну. У результаті увесь наявний товар він продав їм. Фермер також додав, що не варто хвилюватися, бо влітку 2015 року матиме вдосталь цього товару і зможе покрити всі обіцяні поставки.

Прокоментуйте будь-ласка поведінку українського фермера щодо торгових партнерів із ЄС.

Які головні збитки завдано національній економіці порушенням домовленостей із торговими партнерами із ЄС?

Які наслідки будуть більші негативними для вітчизняних фермерів як відповідь на недобросовісну торгівлю?

Питання для дискусій

1. Вплив Європейської політики сусідства на Україну.

Питання для самоперевірки

1. Європейська політика сусідства.
2. Ключові принципи оновленої ЄПС.
3. Сутність та значення APS та GSP+.

Цікава інформація та довідкова література

1. Regulation (EU) no 512/2011 of the European Parliament and of the Council. Official Journal of the European Union [Electronic resource]. – Access mode : http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/may/tradoc_147958.pdf.

2. Оновлення Європейської політики сусідства/Політики Східного Партнерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=248772047&cat_id=248512913.

3. The EU's Generalised Scheme of Preferences (GSP) [Electronic resource]. – Access mode : http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/august/tradoc_153732.pdf.

РОЗДІЛ 7

СЕКТОРАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА СПІЛЬНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

- 7.1. Співробітництво у сфері сільського господарства.*
- 7.2. Промисловий сектор. Сталеливарна та вугільна промисловість.*
- 7.3. Регулювання торгівлі енергетичними продуктами.*

7.1. Співробітництво у сфері сільського господарства

Співробітництво між Україною та ЄС у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій охоплює такі сфери:

a) сприяння взаємному розумінню політик у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій;

b) посилення адміністративних спроможностей на центральному та місцевому рівнях щодо планування, оцінювання й реалізації політики;

c) заохочення сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва, з урахуванням необхідності захисту довкілля і тварин, зокрема поширення застосування методів органічного виробництва й використання біотехнологій, *inter alia* шляхом упровадження найкращих практик у цих сферах;

d) обмін знаннями та найкращими практиками щодо політики розвитку сільських територій з метою сприяння економічному добробуту сільських громад;

e) покращання конкурентоспроможності сільськогосподарської галузі та ефективності і прозорості ринків, а також умов для інвестування;

f) поширення знань шляхом проведення навчальних та інформаційних заходів;

g) сприяння інноваціям шляхом проведення досліджень і просування системи дорадництва до сільськогосподарських виробників;

h) посилення гармонізації з питань, які обговорюються в рамках міжнародних організацій;

РОЗДІЛ 7. СЕКТОРАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА СПІЛЬНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

і) обмін найкращими практиками щодо механізмів підтримки політики у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій;

ж) заохочення політики якості сільськогосподарської продукції у сферах стандартів продукції, вимог щодо виробництва та схем якості.

Інституційними й адміністративними рамками співпраці та діалогу між Україною та ЄС є Меморандум про взаєморозуміння щодо Діалогу з аграрних питань між Міністерством аграрної політики України і Генеральним директором Європейської комісії «Сільське господарство та розвиток сільської місцевості», підписаний 23 жовтня 2006 р.

Меморандумом визначаються пріоритети двостороннього співробітництва у сфері сільського господарства, запроваджується відповідний механізм консультацій.

Усього відбулося 10 засідань Діалогу Україна – ЄС з аграрних питань. Десяте засідання Діалогу було проведене у м. Києві 21 квітня 2015 р. і стало першим засіданням від часу підписання Україною та ЄС Угоди про асоціацію. У ході заходу було обговорено такі питання:

- Українська стратегія імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у сфері сільського господарства і гармонізація українського законодавства відповідно до Угоди про асоціацію, що буде сприяти доступу української продукції на ринок ЄС;

- Використання українськими експортерами торговельних можливостей у рамках автономних торговельних преференцій ЄС для України;

- Наслідки ембарго РФ на імпорт продукції з ЄС;
- законодавство ЄС та України у сфері органічного виробництва (сертифікація, проблеми, контроль, еквівалентність);
- розвиток ефективних земельних відносин;

- захист географічних зазначень, виконання зобов'язань української сторони у сфері захисту географічних зазначень в алкогольному секторі;
- стан і перспективи зернових в Україні;
- розвиток малого і середнього сільськогосподарського бізнесу в Україні.

Одним із основних питань взаємодії між Україною та ЄС в аграрній сфері є питання експорту продукції тваринного походження в країни Європейського Союзу. Сьогодні Україна має право здійснювати експорт продукції тваринництва до ЄС, враховуючи такі категорії товарів: м'ясо птиці, рибу морську, рибопродукти, мед бджолиний, казеїн технічний, кишкову сировину, пухову сировину, корми, субпродукти, покращувачі ґрунту та добрива.

З 10 січня 2016 року 10 українських компаній-виробників молочної продукції та молока одержали право експортувати свою продукцію до країн-членів ЄС в рамках установлених квот.

7.2. Промисловий сектор. Сталеливарна та вугільна промисловість

Згідно з розділом V Угоди про асоціацію Україна та ЄС розвивають та зміцнюють співробітництво з питань політики у сфері промисловості та підприємництва, і таким чином покращують умови для підприємницької діяльності для всіх суб'єктів господарювання з особливою увагою до малих та середніх підприємств (МСП). Поглиблене співробітництво повинне покращити адміністративну структуру та нормативно-правову базу для українських і європейських суб'єктів господарювання в Україні та ЄС і ґрунтуватися на політиці ЄС щодо розвитку малого і середнього підприємництва та промисловості з урахуванням визнаних на міжнародному рівні принципів і практики в цих сферах.

РОЗДІЛ 7. СЕКТОРАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА СПІЛЬНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Із цією метою Сторони співпрацюють для:

a) впровадження стратегій розвитку МСП, що ґрунтується на принципах Європейської хартії малих підприємств, та проведення моніторингу процесу імплементації шляхом щорічного звітування і діалогу. Таке співробітництво також передбачає особливу увагу до мікропідприємств та підприємств ремісницького типу, які є надзвичайно важливим елементом економіки України та ЄС;

b) створення кращих базових умов через обмін інформацією та передовим досвідом, і таким чином сприяння підвищенню конкурентоспроможності. Це співробітництво передбачає управління структурними змінами (реструктуризацією), а також управління в галузі охорони довкілля та енергетики, зокрема з питань енергоефективності й чистого виробництва;

c) спрощення та раціоналізації нормативно-правових актів і практики з окремим наголосом на обміні провідним досвідом із питань нормативно-правових методів, зокрема принципів ЄС;

d) сприяння розвитку інноваційної політики шляхом обміну інформацією та передовим досвідом щодо комерціалізації науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт (зокрема, механізми підтримки заснування підприємницької діяльності, пов'язаної з використанням технологій), кластерний розвиток та доступ до фінансових ресурсів;

e) сприяння розширенню контактів між приватними підприємствами України та ЄС і між цими підприємствами й органами влади України та ЄС;

f) підтримки вжиття заходів щодо стимулювання експорту в Україні;

g) сприяння модернізації і реструктуризації окремих галузей промисловості України та ЄС.

7.3. Регулювання торгівлі енергетичними продуктами

Згідно з ухваленою угодою про асоціацію України з ЄС продовжується й активізується існуюче співробітництво у сфері енергетики для підвищення енергетичної безпеки, конкурентоспроможності та стабільності, що є необхідним для просування економічного зростання і досягнення прогресу в напрямку ринкової інтеграції, зокрема шляхом поступового зближення в енергетичному секторі та через участь у регіональних ініціативах щодо співробітництва у сфері енергетики. Співробітництво у нормативно-правовій сфері враховуватиме необхідність забезпечення відповідних зобов'язань щодо надання публічних послуг, зокрема заходи щодо інформування і захисту споживачів від нечесних методів ціноутворення, а також доступу до доступних енергетичних ресурсів для споживачів, зокрема найбільш уразливих верств населення.

Взаємне співробітництво передбачає:

а) імплементацію енергетичних стратегій та політик і розвиток/опрацювання прогнозів та сценаріїв, а також удосконалення статистичної облікової системи енергетичного сектора, що базується на своєчасному обміні інформацією про енергетичний баланс і потоки енергоносіїв відповідно до міжнародної практики, а також розвиток інфраструктури;

б) створення ефективних механізмів вирішення потенційних кризових ситуацій в енергетиці у дусі солідарності;

с) модернізацію та посилення наявної енергетичної інфраструктури, яка становить спільний інтерес, зокрема енергогенеруючі потужності, цілісність, надійність і безпеку енергетичних мереж, поступову інтеграцію електроенергетичної системи України до європейської електроенергетичної мережі, а також повне відновлення енергетичної транзитної інфраструктури й установлення транскордонної системи обчислення на зовнішніх кордонах України, створення нової енергетичної інфраструктури, яка становитиме спільний інтерес, для диверсифікації джерел,

РОЗДІЛ 7. СЕКТОРАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА СПІЛЬНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

постачальників енергії та шляхів і методів її транспортування, що відповідатиме принципам економічної доцільності та збереження довкілля;

d) розвиток конкурентоспроможних, прозорих і недискримінаційних енергетичних ринків на основі правил та стандартів ЄС шляхом проведення регуляторних реформ;

e) співробітництво в рамках Договору про заснування Енергетичного співтовариства 2005 року;

f) активізацію і посилення довготермінової стабільності та безпеки торгівлі енергоресурсами, їх транзиту, розвідування, видобування, очищення, виробництва, зберігання, транспортування, передавання, розподілу та маркетингу чи збуту енергетичних матеріалів і продуктів на взаємовигідній і недискримінаційній основі відповідно до міжнародних правил, зокрема Договору до Енергетичної хартії 1994 року, Угоди СОТ і цієї Угоди;

g) досягнення прогресу на шляху встановлення привабливого та стабільного інвестиційного клімату шляхом забезпечення інституційних, правових, фіскальних та інших умов, а також шляхом сприяння взаємному інвестуванню у сферу енергетики на недискримінаційній основі;

h) ефективне співробітництво з Європейським інвестиційним банком (ЄІБ), Європейським банком із реконструкції і розвитку (ЄБРР) та іншими міжнародними фінансовими організаціями й інструментами для підтримки співробітництва між Сторонами у сфері енергетики;

i) сприяння енергоефективності та енергозбереженню, зокрема шляхом формування політики щодо енергоефективності та структури права і нормативно-правової бази з метою досягнення значного прогресу відповідно до стандартів ЄС, зокрема, ефективну генерацію, виробництво, транспортування, розподіл та використання енергії, на основі функціонування ринкових механізмів, а також ефективного використання енергії при застосуванні обладнання, освітленні та в будівлях;

j) розвиток і підтримка відновлювальної енергетики з урахуванням принципів економічної доцільності та охорони довкілля, а

також альтернативних видів палива, зокрема стале виробництво біопалива і співробітництво у сфері нормативно-правових питань, сертифікації та стандартизації, а також технологічного і комерційного розвитку;

к) просування Механізму спільного запровадження Кіотського протоколу до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату 1997 року для зменшення викидів парникових газів шляхом реалізації проектів у сфері енергоефективності та відновлюваної енергетики;

л) науково-технічне співробітництво та обмін інформацією для розвитку й удосконалення технологій у сфері виробництва енергії, її транспортування, постачання і кінцевого споживання, особливу увагу приділяючи енергозбережним а екологічно безпечним технологіям, зокрема вловлювання та зберігання вуглецю, ефективні та «чисті» технології у вугільній галузі, відповідно до встановлених принципів, визначених, зокрема, в Угоді про співробітництво у сфері науки й технологій між Україною та Європейським співтовариством;

м) співробітництво в рамках європейських та міжнародних органів стандартизації в енергетичній сфері.

При цьому країни обмінюються інформацією і досвідом, а також надають відповідну підтримку процесу регуляторних реформ, що передбачає реструктуризацію вугільного сектору (енергетичного, коксованого та бурого вугілля) для підвищення його конкурентоспроможності, безпеки шахт і гірників, а також послаблення негативного впливу на довкілля, при цьому враховуючи регіональний та соціальний вплив. З метою підвищення ефективності, конкурентоспроможності та стабільності процес реструктуризації повинен охоплювати всі етапи вугільного виробництва, зокрема, від видобування через виробництво і збагачення до оброблення й утилізації відходів вугільного виробництва та їх спалювання. Цей підхід передбачає відновлення і використання викидів метану з вугільних шахт, а також у результаті операцій із нафтою і газом та у сільськогосподарському секторі,

як це викладено, *inter alia*, в Глобальній ініціативі з метану, в якій країни є партнерами.

Питання для дискусій

1. Україна та Євроінтеграція: перспективи та бар'єри для аграрного сектору.
2. Україна та Євроінтеграція: перспективи та бар'єри для промислового сектору.
3. Енергетичний сектор України: перспективи у світлі Євроінтеграції.

Питання для самоперевірки

1. Співробітництво між Україною та ЄС у сфері сільського господарства.
2. Регулювання торгівлі енергетичними продуктами.

Цікава інформація та довідкова література

1. Меморандум про взаєморозуміння щодо Діалогу з аграрних питань [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/mediafiles/files/memorandum2006.pdf>.
2. Співробітництво у сфері сільського господарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/agriculture>.
3. Оновлення Європейської політики сусідства/Політики Східного Партнерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=248772047&cat_id=248512913.

РОЗДІЛ 8

ТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА ЄС ЩОДО УКРАЇНИ

- 8.1. *Україна та процеси Європейської інтеграції. Розвиток двосторонніх економічних відносин Україна – ЄС.*
- 8.2. *Особливості регулювання торгівлі Україна – ЄС.*
- 8.3. *Європейська торговельна політика у сільському господарстві та Україна.*

8.1. Україна та процеси Європейської інтеграції. Розвиток двосторонніх економічних відносин Україна – ЄС

Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли міністр закордонних справ Нідерландів як головуючої в ЄС держави у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав незалежність України.

Політика України щодо розбудови відносин з Європейським Союзом упроваджується на основі Закону України від 1 липня 2010 року «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Відповідно до статті 11 Закону однією з основоположних засад зовнішньої політики України є «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір із метою набуття членства в ЄС».

Разом із цим намір України розбудовувати відносини з ЄС на принципах інтеграції був проголошений набагато раніше. Так, у Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України» Україна вперше заявила про власні євроінтеграційні прагнення. У документі закріплювалося, що «перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських співтовариствах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам. Для підтримання стабільних відносин з Європейськими співтовариствами Україна укладе з ними Угоду про партнерство і співробіт-

ництво, реалізація якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом – до повного її членства в цій організації».

Підтримка курсу на інтеграцію до ЄС традиційно надається й на рівні Верховної Ради України, зокрема відповідні положення містяться в Постанові Верховної Ради України з приводу рекомендацій парламентських слухань про співробітництво України та ЄС, ухваленій 28 листопада 2002 року, Заяві Верховної Ради України від 22 лютого 2007 року з приводу підготовки до початку переговорів щодо нової угоди між Україною та ЄС, а також Постанові Верховної Ради України з приводу рекомендацій парламентських слухань про стан та перспективи розвитку економічних відносин України з ЄС та Митним союзом, ухваленій 19 травня 2011 року.

Відмова вищого керівництва держави в листопаді 2013 року від підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС спричинила початок масового мирного протесту в Україні на захист євроінтеграційних прагнень народу України, що одержав назву «ЄвроМайдан».

Після перемоги в Україні Революції гідності 13 березня 2014 року Верховна Рада України прийняла Постанову «Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі», якою підтверджується незворотність курсу України на європейську інтеграцію, метою якої є набуття членства в Європейському Союзі. Було також відзначено, що Україна як європейська держава, яка поділяє спільну історію та цінності з країнами Європейського Союзу, має право подати заявку на набуття членства в Європейському Союзі відповідно до статті 49 Договору про Європейський Союз. Цією Постановою Верховна Рада України рекомендувала Виконувачеві обов'язки Президента України та Кабінету Міністрів України низку першочергових кроків у сфері європейської інтеграції, передусім у контексті укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Із підписанням та ратифікацією у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відносини сторін почали розбудовувати

у якісно новому форматі політичної асоціації та економічної інтеграції. Під час підписання Угоди про асоціацію 27 червня 2014 року Президент України П. О. Порошенко та під час її ратифікації 16 вересня 2014 року Верховна Рада України зробили відповідні заяви, що Україна розглядає укладення Угоди про асоціацію як черговий крок на шляху до досягнення кінцевої мети європейської інтеграції – набуття повноправного членства України в Європейському Союзі.

З 1 листопада 2014 р. окремі розділи Угоди про асоціацію діють на умовах тимчасового застосування до моменту набуття нею чинності в повному обсязі, що відбудеться після завершення ратифікаційного процесу в усіх державах-членах ЄС.

Виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом відбувається на основі затвердженого 17 вересня 2014 р. Кабінетом Міністрів України плану заходів з її імплементації на 2014–2017 роки.

Серед основних цілей Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України 26 травня 2015 р., визначено забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу. Згідно зі Стратегією Угода про асоціацію між Україною і ЄС визначає стратегічні орієнтири для проведення системних політичних і соціально-економічних реформ в Україні, широкомасштабної адаптації законодавства України до норм і правил ЄС.

Основні засади і зміст політики Європейського Союзу щодо України визначаються положеннями Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Євросоюз розглядає Україну як пріоритетну державу у рамках Європейської політики сусідства, започаткованої у 2004 році. В основу ЄПС покладено принципи поглиблення політичної співпраці та економічної інтеграції між ЄС та країнами-партнерами. Ця політика поширена на країни Східної Європи, Південного Кавказу та Східного і Південного Середземномор'я, таким чином уніфікуючи підходи ЄС до розвитку відносин із країнами цих регіонів. Ураховуючи відсутність в ЄПС перспектив набуття членства в ЄС, Україна на політичному рівні заявила про невідповідність цієї політики своїм євроінтеграційним прагненням.

За наполяганням України та інших країн–східних сусідів ЄС, а також у відповідь на започаткування «Союзу для Середземномор'я» у 2008 році Європейський Союз висунув ініціативу поглибити відносини зі своїми східними сусідами на основі нових принципів. Відносини з Україною було взято ЄС як орієнтир для подальшого розвитку партнерства зі східними сусідами на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції. Ця ініціатива одержала назву «Східне партнерство» (СхП) і була започаткована у травні 2009 року на Саміті в Празі.

«Східне партнерство» – це передусім багатосторонній форум для діалогу ЄС зі своїми сусідами у вигляді регулярних самітів та зустрічей міністрів закордонних справ, роботи тематичних платформ на рівні експертів, а також майданчик для обміну досвідом між ЄС, його державами-членами та країнами-партнерами в різних сферах (дивись попередні розділи).

При цьому двосторонній формат відносин із державами-учасницями Східного партнерства Європейський Союз розвиває індивідуально та на принципах диференціації.

Упродовж останніх років, а особливо з початком у 2014 році російської агресії проти України, ситуація та події навколо нашої держави займають одне з основних місць у рамках Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС. «Українське питання» регулярно відображається в заявах, резолюціях, висновках та інших документах інституцій і керівництва Європейського Союзу.

На сьогодні в умовах зовнішньої агресії з боку РФ Європейський Союз зайняв активну позицію щодо захисту незалежності, суверенітету й територіальної цілісності України, а також здійснює активні зусилля, спрямовані на врегулювання конфлікту у Східній Україні, спричиненого і підтримуваного Росією.

Крім того, ЄС займає чітку і непохитну позицію стосовно невизнання незаконної анексії Росією АР Крим та м. Севастополя.

Укладення Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (УПС) від 14 червня 1994 р. (набула чинності

1 березня 1998 р.) започаткувало співробітництво з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань. Укладення УПС дозволило встановити регулярний двосторонній діалог між Україною та ЄС на політичному і секторальних рівнях, упровадити впорядкований режим торгівлі між обома сторонами на основі принципів ГАТТ/СОТ, визначити пріоритети адаптації законодавства України до стандартів та норм Європейського співтовариства (*acquis communautaire*) в пріоритетних секторах української економіки. У рамках УПС визначено 7 пріоритетів співпраці між Україною та ЄС: енергетика, торгівля та інвестиції, юстиція і внутрішні справи, наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу, охорона довкілля, транспортна сфера, транскордонне співробітництво, співпраця у сфері науки, технологій та космосу.

На основі УПС було створено постійно діючий формат політичного діалогу Україна – ЄС у формах щорічних зустрічей на найвищому рівні – Саміт Україна – ЄС – за участі Президента України, Президента Європейської ради та Президента Європейської комісії; засідань Ради з питань співробітництва за участі Прем'єр-міністра України, Високого представника ЄС із закордонних справ та безпекової політики, міністра закордонних справ головуючої в ЄС країни; Комітету та галузевих підкомітетів із питань співробітництва Україна – ЄС; Комітету парламентського співробітництва; зустрічей політичного діалогу на рівні міністрів закордонних справ; засідань у рамках секторальних діалогів; регулярних консультацій на рівні робочих груп.

З огляду на завершення у березні 2008 року 10-річного терміну дії УПС 5 березня 2007 року Україна та ЄС розпочали переговорний процес щодо укладення нової посиленої угоди між Україною та ЄС. На період до укладення нової угоди чинність УПС щороку автоматично продовжувалася за взаємною згодою сторін. Після завершення вступу України до Світової організації торгівлі 18 лютого 2008 року були започатковані переговори в частині створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, що відкрило шлях до лібералізації

руху товарів, капіталів та послуг і широкої гармонізації нетарифних інструментів економічного регулювання. На Паризькому саміті 9 вересня 2008 року Україна та ЄС досягли політичної домовленості про укладення майбутньої угоди у форматі Угоди про асоціацію, яка будуватиметься на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції. У ході 15-го Саміту Україна – ЄС в Києві 19 грудня 2011 сторони оголосили про завершення переговорів із майбутньої Угоди про асоціацію, а 30 березня 2012 текст майбутньої Угоди було парафійовано главами переговорних команд України та ЄС.

Двома етапами – 21 березня 2014 року та 27 червня 2014 року – Угоду про асоціацію було підписано в м. Брюсселі Україною, ЄС та його державами-членами. Від України політична частина Угоди про асоціацію була підписана на той час Прем'єр-міністром України А. П. Яценюком, економічна – Президентом України П. О. Порошенком. З іншої сторони Угоду підписали керівництво інституцій ЄС та лідери усіх держав-членів Європейського Союзу.

Верховна Рада України 16 вересня 2014 р. синхронно з Європейським Парламентом ратифікували Угоду про асоціацію. Завершення Україною та ЄС усіх необхідних внутрішніх процедур дозволило розпочати з 1 листопада 2014 року тимчасове застосування значної частини Угоди про асоціацію на період до набуття нею чинності в повному обсязі після завершення процесу ратифікації усіма державами-членами ЄС.

Укладення Угоди про асоціацію формує договірно-правову основу співробітництва України та ЄС на середньострокову перспективу.

Угодою про асоціацію передбачено підтримання регулярного діалогу на найвищому рівні у формі щорічних самітів, а також створення нових постійних органів двостороннього співробітництва – Рада асоціації, Комітет асоціації, Комітет асоціації у торговельному форматі, галузеві підкомітети Комітету асоціації, Парламентський комітет асоціації та Платформа громадянського суспільства.

Для підготовки умов та сприяння ефективній імplementації положень майбутньої Угоди про асоціацію під час Паризького Саміту Україна – ЄС у вересні 2008 року було прийнято рішення про розроблення Порядку денного асоціації, який був схвалений 16 червня 2009 року і набув чинності в листопаді 2009 року. Порядок денний асоціації є документом спільної власності та відповідальності сторін, який визначає широкий перелік завдань, спрямованих на реформування політичного, економічного та суспільного секторів функціонування України відповідно до європейських принципів і стандартів. Для забезпечення координації виконання Порядку денного асоціації функціонує Спільний комітет старших посадових осіб. Порядок денний асоціації удосконалюється і доповнюється з урахуванням розвитку поточного діалогу між Україною та ЄС, а також досягнутих Україною результатів і цілей у впровадженні внутрішніх реформ.

Навесні 2014 року Уряд України, з одного боку, та Європейська Комісія і Європейська служба зовнішньої діяльності – з іншого, спільно розробили документ «Європейський порядок денний реформ Україна – ЄС». Зазначений документ умістив всеохоплюючий перелік спільних завдань у контексті розвитку України та здійснення в державі фундаментальних перетворень. «Європейський порядок денний реформ» фактично став дорожньою картою імplementації пріоритетів українського Уряду та надання Європейським Союзом відповідної допомоги Україні.

8.2. Особливості регулювання торгівлі Україна – ЄС

З 1 січня 2016 року розпочалося тимчасове застосування Глави IV Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в частині поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВ ЗВТ). Одночасно завершив свою дію режим автономних торговельних преференцій ЄС для України, започаткований 3 квітня 2014 р., в рамках якого в односторонньому порядку українському експорту надавався доступ до ринку ЄС на умовах ПВ ЗВТ.

Початок тимчасового застосування режиму ПВ ЗВТ означає поступове розширення доступу до українського ринку для європейського імпорту в рамках лібералізованого митного режиму, зміни в правовому та адміністративному режимі експорту українських товарів на європейський ринок відповідно до положень Угоди про асоціацію, започаткування в Україні регуляторних реформ, передбачених ПВ ЗВТ.

Положення Угоди про асоціацію в частині запровадження вільної торгівлі між Україною та державами-членами Європейського Союзу серед іншого передбачає поступове, впродовж певних перехідних періодів, скасування/зниження ставок ввізного мита сторін на товари походженням з іншої сторони.

Для українського бізнесу це означає насамперед можливість виходу на достатньо сильно захищений (зокрема й рівнями ввізних мит) ринок держав-членів ЄС та вигравати порівняно з товарами ЄС не лише в якості, а й у ціні.

Крім того, домовленості щодо вільної торгівлі передбачають також і проведення Україною низки реформ, насамперед сфері технічного регулювання, санітарних та фітосанітарних заходів, підвищення стандартів якості й безпечності продукції.

Крім того, визнання української продукції на такому великому та цікавому для всіх держав світу ринку, як ЄС, автоматично означає спрощений вихід української продукції на ринки третіх країн.

Водночас зона вільної торгівлі з ЄС не означає автоматичного збільшення експорту та поживлення торгівлі. Вільна торгівля з ЄС – це можливість:

- виходу на один із найбільших, найпотужніших та найбільш захищених ринків світу;
- конкурувати на рівних умовах та нарощувати обсяги експорту до одного з найважливіших торговельних партнерів України;
- збільшення кола потенційних споживачів української продукції;

- знайти нових партнерів та диверсифікувати свої експортні потоки для мінімізації ризиків у разі неможливості доступу на ринки певних країн СНД;
- спрощення процесів залучення технологічних та інноваційних рішень, що реалізуються в країнах ЄС;
- зменшення нетарифних обмежень у торгівлі сільськогосподарською продукцією в рамках співробітництва у сфері санітарних та фітосанітарних заходів;
- покращання доступу до якісної імпортової техніки, насіння, засобів захисту рослин тощо; збереження суверенітету у визначенні та здійсненні зовнішньоекономічної політики.

Ставки ввізного мита будуть зменшуватися відповідно до графіків сторін, викладених у Додатку I-A до Угоди про асоціацію. При цьому:

базова ставка – ставка ввізного мита, з якої починається зниження/скасування;

перехідний період – кількість років, упродовж яких ставку мита буде знижено/скасовано;

перехідний період «0» – означає, що з моменту застосування положень щодо вільної торгівлі (тобто з 1 січня 2016 року) ставку ввізного мита встановлено на рівні 0 %.

Скасування/зниження ставок ввізних мит щодо решти товарів відбувається рівними частинами впродовж встановленого періоду. Наприклад, якщо перехідний період встановлено 3 роки, то впродовж 3 років до досягнення ставки 0 % у четвертому році (тобто починаючи від 1 січня 2016 року, ставка 0 % буде діяти з 1 січня 2019 року).

Установлення безмитних тарифних квот ЄС передбачено для 36 видів товарів (яловичина, свинина, м'ясо баранини, м'ясо птиці, молоко, вершки, йогурти, зернові, висівки, мед, цукор, крохмаль, гриби, часник, солод, виноградний і яблучний соки, вершкове масло, цигарки, етанол, яйця та альбуміни тощо). Причому за 4 видами встановлено додаткові обсяги.

РОЗДІЛ 8. ТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА ЄС ЩОДО УКРАЇНИ

У свою чергу, Україна встановила тарифні квоти для 3 видів товарів (м'ясо свинини, м'ясо птиці та напівфабрикати з м'яса птиці й цукор) і передбачила додаткові обсяги для 2.

Узагальнений перелік тарифних квот викладено у доповненні до Додатка I-A до Угоди про асоціацію. З текстом доповнення можна ознайомитися на сайті Кабінету Міністрів України.

Підсумки першого півріччя 2016 року підтвердили сформовану впродовж 2015 р. тенденцію виходу двосторонньої торгівлі між Україною та ЄС на перше місце в загальному міжнародному товарообігу України.

Таблиця 8.1 – Торговля товарами України з ЄС

Показник	Січень – червень 2016 р.	Довідково	
		січень – червень 2015 р.	січень – червень 2016 р., %
ЗТО, тис. дол. США	14 188 404,9	13 569 583,0	104,6
Експорт з України, тис. дол. США	6 516 852,4	6 104 784,1	106,7
Імпорт до України, тис. дол. США	7 671 552,5	7 464 798,9	102,8
Сальдо для України, тис. дол. США	-1 154 700,1	-1 360 014,8	84,9

Згідно з даними Держкомстату України (станом на 26.07.2016 р.) у січні – червні 2016 року загальний оборот торгівлі товарами між Україною та Європейським Союзом становив 14 188 404,9 тис. дол. США, що на 4,6 % більше за цей показник за період січень – червень 2015 року.

На основі наведених даних обсяг експорту товарів до країн ЄС у січні – червні 2016 року становив 6 516 852,4 тис. дол. США, що на 6,7 % більше за обсяги експорту за аналогічний період 2015 року. Імпорт товарів із країн ЄС становив 7 671 552,5 тис. дол. США, що на 2,8 % більше за цей показник за період січень – червень 2015 року.

Таким чином, спостерігається тенденція до поступового збільшення двосторонньої торгівлі між Україною та ЄС.

При цьому в січні – червні 2016 року зберігається негативне сальдо торгівлі товарами на користь ЄС, водночас воно знизилося порівняно з аналогічним періодом 2015 року на 15,1 %.

Основою економічних міжнародних об'єднань та союзів є однорідність економічного розвитку і відсутність значного роду розбіжностей в економічній, соціальній, політичній площинах. Так, якщо країна бажає приєднатися до ЄС, то вона повинна відповідати Копенгагенським критеріям інституціональної конвергенції та Маастрихтським критеріям економічної конвергенції. Відповідність країни-кандидата згаданим критеріям вступу до ЄС є запорукою того, що макроекономічна активність країни-кандидата не буде підривати економічну стабільність усього об'єднання та не потребуватиме специфічних коригувальних дій із боку Європейського центрального банку. Таким чином, для успішних економічних міжнародних об'єднань потрібно забезпечити конвергенцію економічного розвитку країн-учасниць. Проте варто додати, що вирівнювання розвитку в базових економічних показниках, таких як інфляція, дефіцит бюджету, зовнішній борг, темпи росту ВВП, довгострокові відсоткові ставки, стабільність відсоткового курсу та ін. не достатньо для гарантування успішності міжнародної співпраці.

При проведенні більш тісних євроінтеграційних взаємовідносин кожна країна повинна брати до уваги *acquis communautaire* (спільне надбання), яке повинні берегти і примножувати усі члени ЄС, і ні в якому разі не проводити заходів, що мають на меті зниження рівня інтеграції. *Acquis communautaire* охоплює: суть, засади, принципи установчих договорів, нормативно-правові акти, рішення, декларації та укладені ЄС міжнародні договори (Free movement, 2017).

Основоположною в цьому напрямі є праця Нобелівського лауреата Р. Мандела «Теорія оптимальних монетарних об'єднань» (1961), в якій закладено принципи поглиблення тісності економічних зв'язків між окремими країнами. Проте приєднання

до монетарних об'єднань різного роду є доречним, якщо країна-кандидат має можливість відновити втрачену рівновагу без використання інструментів валютної політики. Головними передумовами створення монетарних об'єднань є еластичність цін та мобільність факторів виробництва, насамперед людських ресурсів. Основними перевагами входження до монетарних об'єднань відповідно до (Мальська та ін., 2015) є:

- зменшення трансакційних витрат при обміні валют, ризиків при валютних шоках в окремо взятих країнах;
- підвищення ефективності віддачі від капіталу і безпеки інвестицій завдяки обмеженню спекулятивного попиту;
- збільшення доступності капіталу через розширення єдиного фінансового ринку;
- збільшення прозорості цін унаслідок використання спільної валюти. Це ускладнює постачальникам продукції та послуг застосування стратегії диференціації цін на окремих ринках і сприяє вирівнюванню цін у країнах-членах валютного об'єднання;
- зростання стабільності цін унаслідок зменшення інфляційного навантаження та повного нівелювання валютних ризиків;
- зростання значення інтеграційного простору і зміцнення валюти на міжнародних фінансових ринках.

До основних недоліків монетарних об'єднань варто віднести:

- неможливість використання власної валютної політики для швидкої відповіді на будь-які економічні шоки;
- втрату економічної незалежності та суверенності в цілому завдяки передачі центральному банку всіх компетенцій у сфері грошової політики. За таких умов держава-член валютного об'єднання не може використовувати інструменти грошової політики для згладжування негативних наслідків кон'юнктурних флуктуацій;
- поглиблення ситуації економічної нестабільності на регіональному ринку, оскільки національна влада не має можливості для диференціальної поведінки стосовно окремих регіонів своєї держави;

– втрату прибутків від емісії грошей. Кожна держава, що має власну валюту, отримує від цього прибутки.

Таким чином, кожна країна перед тим, як стати учасником монетарних об'єднань, повинна зважити всі «за» і «проти» таких кроків. У цілому на рівні усього ЄС політика єдиної валюти має більше прихильників, проте окремі країни, такі як Велика Британія, Данія, Швеція, відмовилися від неї, а Велика Британія на референдумі 2016 року взагалі проголосувала за вихід із ЄС.

Досвід країн Вишеградської групи показує, що без сильної внутрішньої позиції ефективно впровадження зони вільної торгівлі буде неможливим. Результати аналізу впровадження ЗВТ у цих країнах дозволяє систематизувати можливості та загрози ЗВТ для України (рис. 8.1).

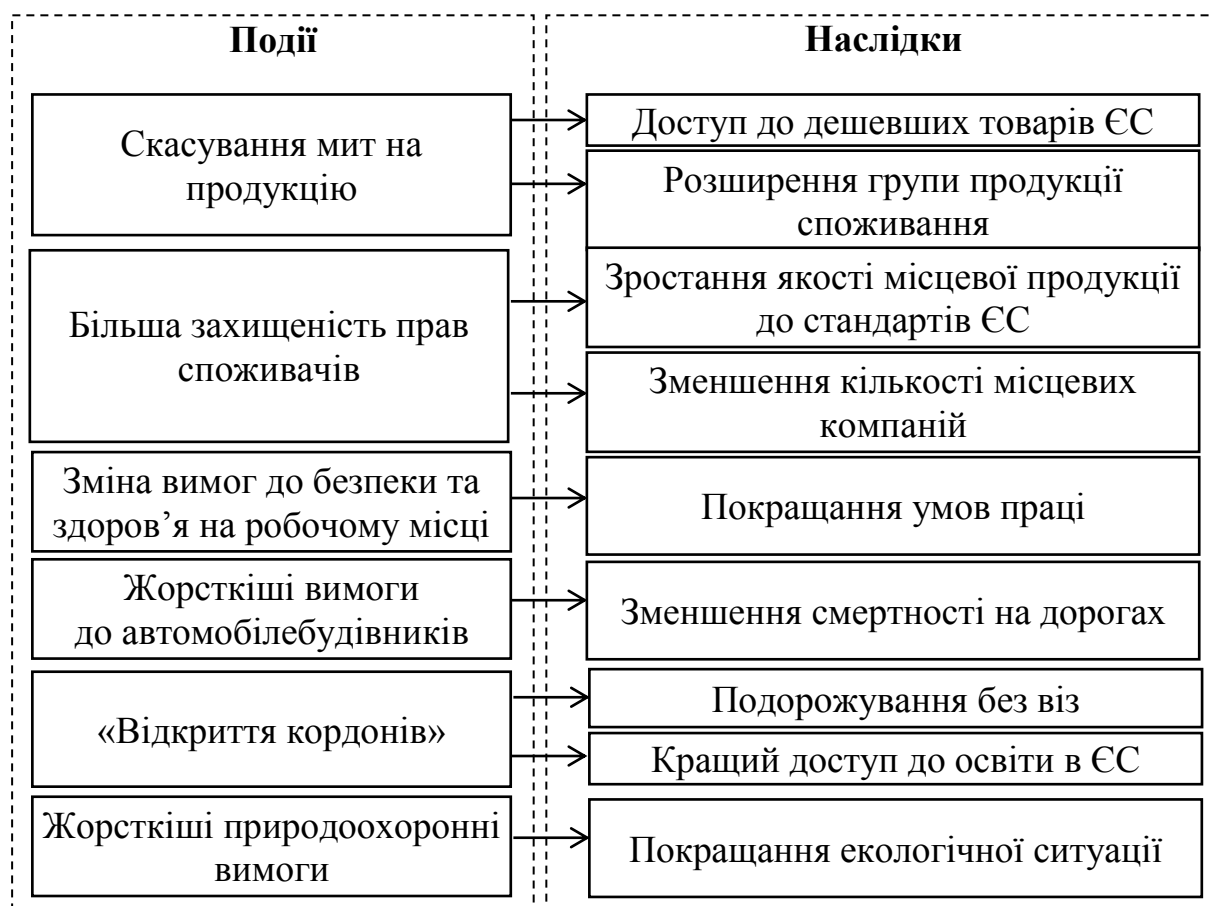

Рисунок 8.1 – Систематизація можливостей та загроз упровадження ЗВТ в Україні (Kubatko et al., 2015)

Упровадження ЗВТ елімінує експортні та імпорتنі тарифи і квоти. З одного боку, це означає нові можливості для експортерів в ЄС і зростання якості товарів та послуг. З іншого боку, постають значні загрози для місцевих товаровиробників, які не завжди готові працювати на міжнародних ринках відповідно до стандартів ЄС. Більш конкурентні умови будуть стимулювати місцевих товаровиробників стати більш конкурентними чи залишити бізнес. Окрім ввізного мита, часто працює вивізне мито на продукцію, виробництво якої завдало шкоди довкіллю (метали, паливо, хімічна сировина). Для вирішення внутрішніх суперечностей в окремих індустріях держава може застосовувати конкретні цільові заходи.

Подробиці

У 2016 році для вирішення проблеми критичного дефіциту сировини на українських металургійних підприємствах було ухвалено законопроект № 386 щодо підвищення експортного мита на металобрухт з 10 до 30 євро за 1 тону. Причиною стало зростання дефіциту брухту в Україні до 800 тис. тонн у 2015 році відповідно до даних об'єднання підприємств «Металургпром», тоді як ще у 2014 році ця величина становила менше 100 тис. тонн, і це за умов, коли брухт та відходи чорних металів мають стратегічне значення для металургійної галузі (Про Митний тариф, 2017).

8.3. Європейська торговельна політика в сільському господарстві та Україна

Спільна сільськогосподарська політика (ССП – Common Agricultural Policy, CAP) – одна з найважливіших і найвиразніших сфер діяльності ЄС, оскільки становить понад 40 % від його бюджету. Основною метою СПП є забезпечення споживачів якісними харчовими продуктами за доступними та справедливими цінами, а фермерів – прийнятним рівнем прибутку. Початок розроблення та впровадження СПП було покладено ще в Римському договорі, де ставилися завдання самозабезпечення ЄС харчовими продуктами. Початок реалізації СПП був більшою мірою неефек-

тивним, оскільки сільськогосподарська політика ґрунтувалася переважно на субсидіях виробникам за вироблену продукцію, системі гарантованих цін та інтервенційних заходах. У результаті склалася негнучка дотаційна політика, яка створювала величезні надлишки харчових продуктів і дедалі більше коштувала ЄС (наприкінці 80-х рр. ХХ ст. ця політика «споживала» до 70 % бюджету ЄС). Головні засади реформування ССП були закладені в «Програмі 2000», де йшлося про обмеження витрат і зміщення акцентів на безпеку харчових продуктів, розвиток села та збереження довкілля. На заміну дотацій на виробництво поступово прийшли прямі виплати фермерам як форма допомоги і засіб заохотити сільгоспвиробників дотримуватися харчових та екологічних норм.

Основними торговими елементами єдиної аграрної політики в ЄС є:

1) формування системи єдиних цін на продукцію сільського господарства всередині ЄС, тоді як мінімально допустимі ціни на харчові продукти визначаються заздалегідь. У цілому, якщо ціни на визначений список продуктів харчування знижуються більше ніж на 10 % нижче за допустимий рівень, органи ЄС здійснюють гарантовану закупівлю цього продукту, забезпечуючи підтримку рівня цін і прибутку сільськогосподарських товаровиробників;

2) формування системи основних видів цін, зокрема: *внутрішніх цін країн ЄС*, які повинні підтримуватися на національних ринках у внутрішньорегіональному обороті; *цін інтервенцій*, тобто – цін, за якими викупляють або продають надлишки сільськогосподарської продукції, коли коливання цін на них досягають установлених меж від рівня орієнтовної ціни; *зовнішньоторговельних* – цін реалізації сільськогосподарської продукції на зовнішньому ринку;

3) формування умов та вимог для забезпечення свободи торгівлі сільськогосподарською продукцією всередині ЄС та відсутність тарифних і кількісних обмежень;

4) формування єдиних правил зовнішньої торгівлі з третіми країнами та встановлення єдиного митного тарифу. Сільськогос-

подарські продукти пересуваються в межах ЄС на умовах внутрішнього ринку, в той час як при імпорті діє система компенсаційних зборів, що захищає виробників від конкуренції з боку тих країн, де витрати виробництва відповідних товарів нижчі, ніж в ЄС (Загальні, 2017; RAPEX, 2017).

Продукти харчування, які імпортують на територію ЄС, повинні відповідати умовам, що передбачають:

- 1) загальні принципи і вимоги харчового законодавства;
- 2) реєстрацію імпортерами ЄС постачальників продукції з країни походження товару;
- 3) загальні правила гігієни харчових продуктів та специфічні вимоги до гігієни харчових продуктів тваринного походження;
- 4) правила щодо мікробіологічних критеріїв харчових продуктів;
- 5) правила щодо залишків пестицидів, ветеринарних препаратів та забруднювальних речовин у продуктах харчування;
- 6) спеціальні правила щодо генетично-модифікованих харчових продуктів і кормів, біобілоків та нових продуктів;
- 7) спеціальні правила щодо окремих груп продовольчих товарів (мінеральних вод, какао, швидкозаморожених харчових продуктів) і продуктів харчування, спрямованих на конкретні групи населення (продукти для немовлят і дітей);
- 8) конкретні маркетингові вимоги та вимоги щодо маркування, вимоги щодо вихідних матеріалів, складових кормів і кормів, призначених для конкретних поживних цілей;
- 9) загальні правила щодо матеріалів, призначених для контакту з харчовими продуктами (Загальні, 2017; The EU's, 2017).

Подробиці

Імпорт тварин і продуктів тваринного походження здійснюється відповідно до таких правил: країна-експортер повинна бути внесена до списку держав, яким дозволено експортувати відповідну категорію продукції до ЄС; продукти тваринного походження можуть бути імпортовані на територію ЄС за умови їх виробництва на затверджених переробних підприємствах у країні-експортері; увесь імпорт тварин і

ТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА ЄС ТА УКРАЇНА

продуктів тваринного походження повинен супроводжуватися сертифікатом здоров'я, виданим офіційним ветеринарним компетентним органом країни-експортера; кожна партія товару підлягає перевірці на пункті пропуску, де перетинається митний кордон ЄС (Основні, 2016).

Співпраця ЄС та України впродовж останніх років за категоріями товарів наведена у таблиці 8.2. Зокрема, обсяги експорту та імпорту у 2015 році знизилися порівняно з минулими роками за всіма категоріями. Так, найбільше імпортувалося з країн ЄС промислової продукції. При цьому її експорт до ЄС був майже вдвічі менший, ніж Україна отримувала від ЄС.

Таблиця 8.2 – Міжнародна торгівля товарами України з ЄС, млн євро (Eurostat, 2017; Trade, 2017)

Група товару	Експорт з України			Імпорт в Україну		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Усі товари	1 318,3	987,4	1 109,4	1 959,2	1 381,1	1 248,0
Їжа, напої та тютюн	347,2	202,6	352,2	189,7	135,6	121,7
Живі тварини та м'ясо	344,4	200,4	350,3	166,5	115,8	104,2
Сировина	276,3	258,0	243,2	47,4	35,9	45,8
Напівфабрикати	248,0	216,8	156,3	44,0	32,8	43,0
Паливо, мастила та пов'язані матеріали	123,4	58,8	46,5	255,4	147,5	98,2
Паливні матеріали	38,5	18,2	3,1	206,1	134,1	79,6
Тваринні та рослинні жири	28,2	41,1	86,9	3,5	3,2	2,8
Індустріальна продукція	527,1	430,6	432,3	1 428,5	1 050,1	968,2
Хімія та пов'язані товари	28,0	39,4	36,9	349,6	316,4	287,3
Інша продукція промисловості	391,1	289,4	287,2	442,6	314,2	298,0
Готові вироби, класифіковані як матеріал	341,7	238,1	231,0	245,6	182,4	173,4
Машини та транспорт	108,0	101,8	108,2	636,3	419,4	382,8

Особливе значення в торгівлі з ЄС для України відіграє торгівля сільськогосподарськими товарами. Співробітництво між Україною та ЄС у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій охоплює такі сфери:

1) сприяння взаємному розумінню політик у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій;

2) посилення адміністративних спроможностей на центральному та місцевому рівнях щодо планування, оцінювання та реалізації політики;

3) заохочення сучасного і сталого сільськогосподарського виробництва з урахуванням необхідності захисту довкілля і тварин, зокрема поширення застосування методів органічного виробництва й використання біотехнологій, зокрема шляхом упровадження найкращих практик у цих сферах;

4) обмін знаннями та найкращими практиками щодо політики розвитку сільських територій для сприяння економічному добробуту сільських громад;

5) покращання конкурентоспроможності сільськогосподарської галузі та ефективності й прозорості ринків, а також умов для інвестування;

6) поширення знань шляхом проведення навчальних та інформаційних заходів;

7) сприяння інноваціям шляхом проведення досліджень і просування системи дорадництва до сільськогосподарських виробників;

8) посилення гармонізації з питань, які обговорюються в рамках міжнародних організацій;

9) обмін найкращими практиками щодо механізмів підтримки політики у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій;

10) заохочення політики якості сільськогосподарської продукції у сферах стандартів продукції, вимог щодо виробництва та схем якості (Угода, 2015).

Одним з основних питань взаємодії між Україною та ЄС в аграрній сфері є питання експорту продукції тваринного походження

в країні Європейського Союзу. Сьогодні Україна має право здійснювати експорт продукції тваринництва до ЄС, включаючи такі категорії товарів: м'ясо птиці, рибу морську, рибопродукти, мед бджолиний, казеїн технічний, пухову сировину, корми, субпродукти, покращувачі ґрунту та добрива (Загальні, 2017).

Отже, процес євроінтеграції та європейська торгова політика не лише відкриває кордони та нові можливості для вітчизняної економіки, а й ставить певні питання, які вимагають розроблення відповідних механізмів їх вирішення.

Контрольні питання

1. Дайте визначення поняття «торгівельна політика» і поясніть його зміст.
2. Назвіть основні економічні інструменти регулювання торговельної політики.
3. Охарактеризуйте основні методи розподілу квот в торгівлі з ЄС.
4. У чому полягають основні можливості та загрози впровадження зони вільної торгівлі ЄС з Україною?
5. Які методи обмеження імпорту (експорту) ви знаєте?
6. Назвіть головні сфери спільної торговельної політики України з ЄС.
7. У чому полягає суть екологічних вимог торгівлі з ЄС?
8. Прокоментуйте основні етапи становлення спільної аграрної торговельної політики в ЄС.
9. У чому полягає суть санітарних та фітосанітарних вимог у торгівлі з ЄС?
10. Назвіть головні групи товарів експорту та імпорту з ЄС для України.

Практичні завдання

1. Проаналізуйте наведений нижче приклад щодо порушення торгових умов Ірландією в межах зони вільної торгівлі та наведіть

інші приклади, що мали місце в історії становлення спільного ринку ЄС.

«Ірландські сувеніри» (Irish Souvenirs) – справа суду ЄС щодо маркування імпортованих сувенірних виробів, які вважаються типово ірландською продукцією (наприклад, іграшок-вовкодавів, моделей ірландських круглих веж, трилисника тощо), позначками про місце їх закордонного походження або словом «іноземний». Ці вимоги раніше не поширювалися на відповідну ірландську продукцію. У 1981 році суд ЄС дійшов висновку, що ці норми є порушенням законодавства про спільний ринок, оскільки вони накладали додатковий тягар на імпорт і обмежували можливий ринок. Подібна справа 249/81 *Buy Irish* знову виникла в Ірландії в 1982 році і стосувалася спроби з боку ірландського уряду шляхом заснування програми «Купуй ірландське» заохотити продаж ірландських виробів за рахунок імпорту. З цією метою було створено приватну асоціацію «Рада підтримки ірландських товарів», яка займалася організацією рекламної кампанії. Оскільки асоціація фінансувалася ірландським урядом, суд ЄС визнав, що за таких обставин ірландський уряд не може посилатися на те, що кампанія проводилася приватною фірмою, і уникати відповідальності, яка випливає з положень установчого договору. Головним визнанням суду ЄС стало те, що уряд Ірландії всупереч нормам ЄС спробував контролювати потік імпортованих товарів до країни.

2. На основі нижченаведеної інформації (Про Митний, 2016; Про внесення, 2016) прокоментуйте, чому, на вашу думку, ввізне мито на насіння олійних видів культур не змінилося за майже два десятиліття, в той час як мито на брухт чорних металів зросло втричі при одночасному зростанні валютного курсу євро також приблизно втричі. Чому, на вашу думку, відбувається зменшення мита на велику рогату худобу?

3. Уявіть себе членом Європарламенту та Єврокомісії, що розробляють спільну торговельну політику ЄС на 2050 рік. Зазначте основні пункти та пріоритетні напрями майбутньої спільної торговельної політики ЄС. Свою відповідь підготуйте у вигляді презентації для членів Європарламенту.

ТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА ЄС ТА УКРАЇНА

Назва товару	Ставка вивізного (експортного) мита, у % від митної вартості товару	
	2015 рік	2016 рік
Велика рогата худоба свійських видів жива, крім племінних тварин:		
– свійські види масою не більш ніж 80 кг	15	10
– свійські види масою понад 80 кг, але не більш ніж 160 кг	15	10
Насіння льону, подрібнене або неподрібнене	10	10
Насіння соняшнику, подрібнене або неподрібнене	10	10
Насіння рижю	10	10
Відходи та брухт ливарного чавуну	10	30
Відходи та брухт чорних металів, луджені	10	30
Токарна стружка, обрізки, уламки, відходи фрезерного виробництва	10	30

4. Грошову одиницю екю (European Currency Unit, ECU – EURO) запроваджено у 1979 р. як центральний елемент Європейської монетарної системи для підтримки механізму обмінних курсів. В її основу покладено зважений кошик валют. Від 1 січня 1999 року запроваджено курс євро до екю: 1 екю = 1 євро. Готівковий обіг євро розпочато з 1 січня 2002 року. Назву «євро» було узгоджено 15–16 грудня 1995 року на Мадридському саміті.

Кожна країна ЄС має свій власний дизайн аверсу монети номіналом 1 євро. Але, незалежно від цього, монети кожної із держав прирівняли до всіх інших. Реверс монет в усіх країнах є однаковим. Приклади монет екю подані на рисунку 8.2.

Рисунок 8.2 – Грошова одиниця єкю

Уявіть себе працівником Національного банку. Вам необхідно підготувати макет монети 1 євро, що буде в обігу в Україні після завершення процесу її входження до ЄС. Приклади монети 1 євро країн ЄС можна подивитися за посиланням: <http://forexaw.com/TERMs/Money/Currencies>.

Питання для самоперевірки

1. Розвиток двосторонніх економічних відносин Україна – ЄС
2. Динаміка торгівлі України та ЄС.

Цікава інформація та довідкова література

1. Договір про Європейський Союз. Європейський Союз; Договір, Міжнародний документ від 07.02.1992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029/paran445#n445.

2. Доповнення до Додатка I-A1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/docs/EA/Annexes_title_IV/01_Annexes_Appendix%20I-A.pdf.

3. Загальні вимоги ЄС до імпортованих товарів від 9.07.2008 р. № 765/2008 [Електронний ресурс]. – 2008. – Режим доступу : <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua>.

4. Мальська М. П. Основи європейської інтеграції : підручник / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк. – Київ : Центр учбової літератури, 2015. – 320 с.

5. Міжнародна торгівля товарами і послугами [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу : http://stud.com.ua/32343/ekonomika/mistse_yevropeyskogo_soyuzu_sistemi_mizhnarodnoyi_torgivli.

6. Основні пріоритети Спільної аграрної політики (САП) країн ЄС [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу : <http://www.amdi.org.ua/home/amdi-news/21-news/300-the-main-priorities-of-the-common-agricultural-policy-cap-of-the-eu.html>.

7. Про внесення зміни до підрозділу 5 розділу ХХ «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо стимулювання розвитку ринку вживаних транспортних засобів : Закон України від 31.05.2016 р. № 31, ст. 544 [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1389-19>.

8. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/act/open/id/1697>.

9. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншого боку. Кабінет Міністрів України; Розпорядження, План, Заходи від 17.09.2014 № 847-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-%D1%80>.

10. Про Митний тариф України : Закон України від 19.09.2013 р. № 584-VII, редакція від 01.01.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/584-18>.

11. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 27.06.2014, Редакція від 30.11.2015, підстава – v2980321-15 [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=248387631&cat_id=223223535.

12. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 30.11.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011?test=XX7MfyrCSgkyWMRIZikV8huZHI4sos80msh8Ie6.

13. Access to European Union law, economics, policies [Electronic resource]. – 2017. – Access mode : <http://www.europedia.moussis.eu/author/>.

14. Aid for Trade. Report 2015 [Electronic resource]. – Access mode : <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/development/>.

15. European Chemicals Agency Annankatu [Electronic resource]. – 2017. – Access mode : <https://www.echa.europa.eu/>.

16. European Food Safety Authority [Electronic resource]. – 2017. – Access mode : <http://www.efsa.europa.eu/>.

17. Eurostat [Electronic resource] – 2017. – Access mode : <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>.

18. Free movement of goods Guide to the application of Treaty provisions governing the free movement of goods. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010.

19. International trade in goods [Electronic resource]. – 2017. – Access mode : http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/International_trade_in_goods.

20. Intra-EU trade in goods – recent trends [Electronic resource]. – 2017. – Access mode : http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Intra-EU_trade_in_goods_-_recent_trends.

21. Kubatko O. V. DCFTA implementation in condition of macroeconomic fluctuations in Ukraine / O. V Kubatko, T. V. Pimonenko // Mechanism of Economic Regulation. – 2015. – № 4. – P. 15–19.

22. RAPEX [Electronic resource]. – 2017. – Access mode : http://ec.europa.eu/consumers/archive/safety/rapex/index_en.htm.

23. The EU's Generalised Scheme of Preferences (GSP) [Electronic resource]. – 2017. – Access mode : http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/august/tradoc_153732.pdf.

24. Trade and Development in a nutshell [Electronic resource]. – 2017. – Access mode : <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/development/>.

ВИСНОВКИ

Угода про асоціацію між Україною та ЄС є без перебільшення найбільш масштабним пакетом домовленостей в історії незалежної України. Економічна частина Угоди тією чи іншою мірою охоплює основні сфери та галузі економіки. Для українських виробників найістотнішим є зниження тарифних обмежень з боку ЄС у таких галузях, як: легкова промисловість, хімічна промисловість, машинобудування, харчова промисловість, що сприяє покращанню доступу українських виробників на відповідні ринки.

У свою чергу, Україна відкрила свій ринок для товарів, які виробляють в ЄС. Порівняно з іншими галузями найбільше зменшення ввізних мит є в легкій промисловості, зокрема, у виробництві одягу, виробництві іншої неметалевої мінеральної продукції, харчовій промисловості, виробництві меблів. При цьому Україна зберігає ненульові, хоча низькі ставки ввізного мита на окремі товари машинобудування.

Динаміка торгівлі між Україною та ЄС засвідчує, що українські підприємства вивозили за кордон переважно продукти рослинного походження (близько 20 %), в основному – зернові культури (18 %). Український експорт розвивається також завдяки чорним металам – 20 % від загального обсягу. Крім того, істотно вплинули поставки зерна і металу, жирів та масла, мінеральних продуктів, готових харчових продуктів. У той час варто зазначити, що вітчизняний сектор машинобудування та промислової продукції і високою доданою вартістю не отримує місця на ринках ЄС, в основному через невідповідність сертифікації та якості продукції стандартам ЄС.

Сьогодні ЄС створив спільну валюту й динамічний спільний ринок, у якому люди, послуги, товари й капітал пересуваються вільно. Європейці бачать, що глобалізація й технологічні перетворення змінюють світ, прагнуть, щоб повсюдно люди були господарями, а не жертвами цих процесів. Однією з провідних передумов розвитку ЄС є розуміння того, що потреби людей не мо-

жуть задовольнятися лише односторонніми зусиллями окремих країн.

Україна географічно та історично тісно пов'язана з ЄС, і вже близько двадцяти років тривають переговори та реформи національної економіки з метою адаптації до європейських стандартів. Проте варто зазначити, що на сьогодні найбільш складні євроінтеграційні проблеми стосуються уже не законодавчої, а економічної сфери. Європейський Союз як інтеграційне утворення є передусім відносно однорідним економічним простором, в якому діють єдині регуляторні норми, стандарти економічної політики та поведінки суб'єктів господарювання.

Вітчизняна економіка повинна працювати випереджальними темпами, щоб зберегти та примножити наявний індустріальний та науковий потенціал та не залишитися на узбіччі економічного розвитку. Україні потрібно довести свою спроможність додержуватися норм і стандартів, що діють на просторі ЄС – в усіх сферах: економічній, соціальній, політичній, етнокультурній тощо.

Таким чином, Україна повинна довести власну спроможність до цілеспрямованих та послідовних кроків не лише держави, а й усього суспільства в напрямі національного соціально-економічного розвитку для досягнення гідного місця на світовому просторі.

Навчальне видання

Кубатко Олександр Васильович,
Пімоненко Тетяна Володимирівна

Торговельна політика ЄС та Україна

Навчальний посібник

Друкується в авторській редакції.

Художнє оформлення обкладинки Є. В. Нікітюка
Комп'ютерне верстання Ю. М. Завдов'євої

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 8,37. Обл.-вид. арк. 8,52. Тираж 300 пр. Зам. №

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.